

naše planine

11 - 12
1989

Naše planine

CASOPIS PLANINARSKOG SAVEZA HRVATSKE

THE JOURNAL OF THE ALPINE ASSOCIATION OF CROATIA

Urednik — Editor: Prof. dr. Željko Poljak, Yu-41000 Zagreb, A. Cesarca 5

Izlazi u šest dvobroja godišnje

Pretplata za 1990. godinu: vidi treću stranicu omota

Uplate slati na žiro račun Planinarskog saveza Hrvatske (broj 30102-678-5535). Na uplatnici treba naznačiti: Za Naše planine« i ispisati čitku adresu pošiljaoca. Izdavač je Planinarski savez Hrvatske. Redakcija: 41000 Zagreb, Kozarčeva 22, tel.: 448-774, radno vrijeme 8—14 sati. Tisak »Vjesnik« Zagreb. Oslobođeno od poreza na promet na osnovi mišljenja Republičkog sekretarijata za prosvjetu, kulturu i fizičku kulturu (br. 5499 od 26. XII 1972). Tiskanje sufinancira Republička samoupravna interesna zajednica fizičke kulture SR Hrvatske.

Godište 41 (81) Studeni—Prosinao 1989. Broj 11—12
Volume 41 (81) November—December 1989. Number 11-12

Od 1898. godine »Hrvatski planinar«, od 1949. »Naše planine«

IZDAVAČKI SAVJET

Ivica Bralić
Vilim Cerovec
Tomislav Đurić
Milivoj Gluhak
Josip Gobac
Zdenko Jajčević
Željko Kašpar
Željko Klepić
Mirko Knežević
Milan Kolman
Slavko Komar
Josip Malić
Vlado Mihaljević
Željko Poljak
Božidar Škerl
Ivica Trnokop

UREDNIČKI ODBOR

Nikola Aleksić
Borislav Aleraj
Darko Berljak
Vlado Božić
Milivoj Kovačić
Ivan Marchiotti
Krunoslav Milas
Tomislav Pavlin

DOPISNICI IZ REGIJA

Miroslav Ambruš-Kiš
Ivan Jakovina
Miljenko Pavešić
Đuro Priljeva
Ante Rukavina
Milan Sunko
Cvjetko Šoštarić

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK
Željko Poljak

SADRŽAJ

Nikola Aleksić: Novo planinarsko sklonište postavljeno za dvadeset minuta!	241
Mario Poljak: Život	243
Slobodan Žalica: Moje velike stijene	245
Želimir Kantura: Spojni planinarski put Velika Kapela — Velebit	250
Dr. Ante Rukavina: Ribnička vrata	257
Tomislav Đurić: Od Velike do Trišnjice	263
Mira Sinček: Kamo na izlet? — Na Ravnu goru!	265
Mira Sinček: Četvrt stoljeća doma na Ravnoj gori	267
Dr. Srećko Božičević: Slikar velebitskih i ličkih pejzaža	268
Tomislav Đurić: Planinarska kronika	271
Željko Bukša: Lavine su zaustavile Zagrepčane na Everestu	273
Nikola Aleksić: Proslavljena stoljetnica Sljemenske piramide	274
Ozren Lukić: Munižaba u Crnopcu na Velebitu	275
Dr. Mladen Garašić: Jama na Vjetrenim brdima u Durmitoru	277
Juraj Posarić: Prosjačka opera	281
Speleologija	282
In memoriam	283
Obljetnice	283
Publicistika	284
Alpinisti i penjači	284
Vijesti	285
Sadržaj godišta	287

Na naslovnoj stranici:

Postavljanje novog skloništa u Šugarskoj dulibi na Velebitu
Foto: Nikola Aleksić

Na četvrtoj stranici omota

Vertikale i sloboda orla (ulje na platnu; uz članak na str. 268)
Autor: Karlo Posavec

Novo planinarsko sklonište postavljeno za dvadeset minuta!

Šugarska duliba na Velebitu dobila planinarski objekt

Nakon ugodne šetnje Premužićevom stazom od Zavižana do Baških Oštarija obilaznice »Velebitskog planinarskog puta« očekivala je dalje prilično neugodna i dugačka dionica kroz Ramino korito preko Šugarske dulibe i Jelove ruje do Visočice od 12 do 14 sati hoda, bez organiziranog skloništa i mogućnosti noćenja pod krovom. Planinarski savez Hrvatske morao je, nažalost, napustiti postojeće sklonište-lugarnicu na Jelovoj ruji zbog potpune dotrajalosti i jer ga je zapustila Šumarija Gospić kojoj, izgleda sklonište ovdje više ne treba.

Na sredini te dugačke dionice u Šugarskoj dulibi, predviđena je dugoročnim planom obnove i revitalizacije Velebita (usvojenim na skupštini PSH travnja ove godine) izgradnja novog skloništa na temeljima stare lugarnice i pored sačuvane cisterne, kojom bi se popunila nastala praznina. Putem svojeg planinarskog društva je INA-Projekt izradio projekt drvenog objekta. U skladu s dogovorom o svesrdnoj pomoći svih planinarskih organizacija u Hrvatskoj, izgradnja je predložena Planinarskom odboru Slavonije. Taj se odbor prihvatio zadatka, no s obzirom na nedostatak sredstava i vremena, kao i teškoća s transportom i nabav-

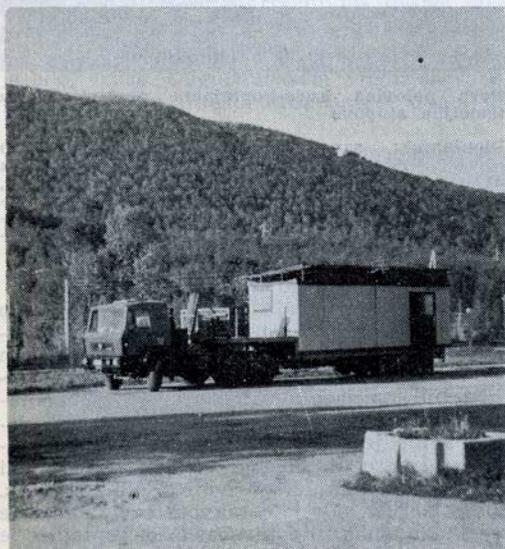

S obzirom na tehničke uvjete, kontejner se nije moglo postaviti uz samu cisternu, pa je lociran nekoliko minuta hoda prema Baškim Oštarijama. Radi provjere mogućnosti, helikopter JNA spustio se na izabranoj lokaciji, a usput je prenio i potreban cement i pijesak za izradu temelja

kom materijala, predložio je da se podigne objekt skromniji od planiranog, kao privremeno rješenje.

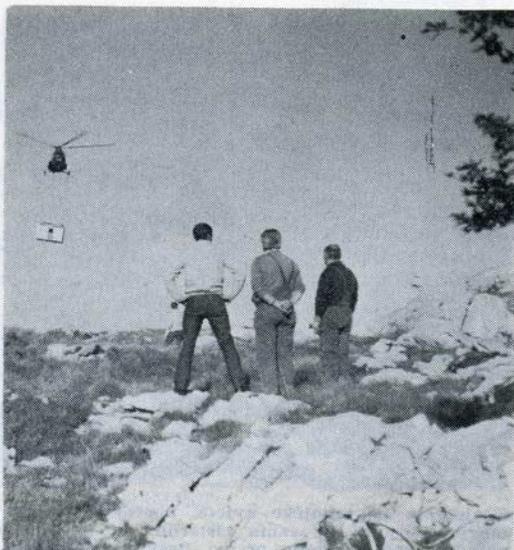
U međuvremenu zbili su se događaji koji su akciju usmjerili novim pravcem. Na sastanku koordinacijskog odbora planinarskih društava u Ininim organizacijama zamolili su predstavnici PSH za suradnju i pomoć na revitalizaciji Velebita te predložili nabavku kuće-kontejnera koja bi se helikopterom spustila na Mlinište u srednjem Velebitu, na sredini također vrlo dugačke dionice Alan—Oštarije. Tu je trebalo umjesto prijašnjih skloništa na Skorpcvcu (dotrajalo) i Pejakuši (predaleko od trase i zapušteno) postaviti novo na prikladnijem mjestu. Ostvarenje tog prijedloga prihvatio je na spomenutom sastanku u ime PD »INA-Naftaplin« predsjednik Miljenko Dučić. Ubrzo nakon toga dobiven je kontejner i ureden je po članovima društva. Posebno su se založili na tom poslu Miljenko Dučić, Zdenko Štefičić i Željko Brenčić, a uz pomoć pojedinih OOUR-a. No kako je potreba za skloništem na Mliništu otpala, jer je u međuvremenu osigurano sklonište u obližnjem Radlovcu manjom adaptacijom postojeće privatne kuće, na Gospodarskoj komisiji PSH je dogovoreno da se opremljeni kontejner postavi na Šugarskoj dulibi umjesto na Mliništu.

Istodobno s nabavkom, unutrašnjim uređenjem i dogovorom o namjeni kontejnera,

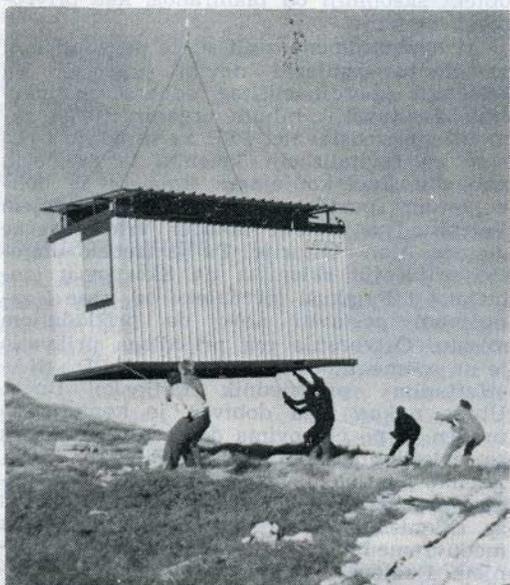

Zahvaljujući uvidavnosti RO »INA-Naftaplin« i Predsjedništva za sport i rekreaciju RO, od OOUR-a »Bušenje — sektor operativna«, dobiven je rashodovani kontejner (9,3x2,40x2,60 m), koji je uz pomoć OOUR-a »Proizvodnje — radilište Etilen«, te OOUR-a »GIR«, OOUR-a »Sektor za održavanje i transport«, OOUR-a »Remont« kao i »INA-OKI« prerezan, opremljen i prevezen iz Zagreba na Baške Oštarije

slavonski planinari započinju na Šugarskoj dulibi radne akcije na raščišćivanju temelja stare lugarnice te na izgradnji nadstrešnice i zahoda. Nakon dogovora o postavljanju kontejnera na Šugarskoj dulibi i određivanja lokacije (visina oko 1200 m) organizirana

U prvom naletu helikoptera prebačena je radna ekipa i potreban alat za montažu. Uz pripremljeno mjesto radna ekipa nestrpljivo očekuje dolazak prvog dijela kontejnera

Vješti piloti u helikopteru, uz navođenje pilota sa zemlje i pomoć radne ekipe, postavljaju prvi dio na priređeno postolje. Zbog težine kontejner je razrezan i prenesen u dva dijela te sastavljen na licu mjesta. Ukupno ima 11 ležaja i isto toliko mjesta u prostoru za dnevni boravak. Otvoren je stalno

je druga radna akcija: betoniranje šest stupova za postavu kontejnera.

U određeni dan, a bilo je to 13. rujna, počela je završna akcija. Ni najprofesionalniji evropski konzalting ne bi mogao organizirati tako dobru sinhronizaciju i vrijeme. Radi veće sigurnosti već su dan prije u predvečerje stigli iz Zagreba na Baške Oštarije šleper »INA-Naftaplina« s kontejnerom, helikopter JNA, stručnjaci-članovi PD »INA-Naftaplin« s kompletnim alatom radi montaže te radna ekipa Planinarskog saveza Slavonije iz Osijeka i Našica. Još je samo sutra trebalo biti i lijepo vrijeme da bi se akcija mogla uspješno obaviti.

Prva polovina kuće-kontejnera postavljena na temeljne stupove

Planinarski savez Hrvatske zahvaljuje RO »INA-NAFTAPIN«, njezinim OOUR-ima, društvu za sport i rekreaciju, i planinarskom društvu, te Planinarskom savezu Slavonije, Komandi ratnog zrakoplovstva, posadi helikoptera iz Zagreba i svim pojedincima koji su pridonijeli uspješnoj realizaciji ovog zadatka

Poznavajući čudi Velebita malo je tko od 16 neposrednih sudionika, a posebno organizatora, tu noć mirno spavao. Idući dan ujutro, još prije svanuća, svi su i bez budilica bili na nogama, veseleći se nastupajućem danu bez ijednog oblaka i daška vjetera, a bio je to — »nesretni« petak i trinaesti u mjesecu! Veselje su ubrzo prekinuli piloti preuzimajući u svoje ruke komandu. Dalje se sve odvijalo takvom brzinom da se većina od nas nije ni snašla, a kontejner je već bio na svom mjestu.

I tako smo za tren oka, za svega tri leta po sedam minuta, dobili na Velebitu lijepu novu planinarsku kuću, na veselje svim planinarima, a posebno onima koji obilaze »Velebitski planinarski put«.

Tekst i snimke: Nikola Aleksić

MARIO POLJAK OSIJEK

»Sve to je moj život. Put, koji ne vodi nigdje drugdje nego na slijedeći put i taj opet na slijedeće raskršće. Bez kraja«.

Alpinizam i planinarstvo čuvaju čovjeka od otuđenosti. Uče ga temeljima. Potrebama i zadovoljstvima. Što je voda, saznao sam nakon dvodnevnog života u žutilu, crnilu i crvenilu prevjesa, stropova (»antipolica«) Ospa iznad zelenila jezera i kapljica vode koje s vrha nepovratno padaju u njega. U vrijeme dok su u Osp išli samo oni koji su znali. Što je hrana, otkrio sam nakon tri smjera u tri različite stijene u jednom danu. Jedna pašeta, komad kruha i nevjerojatno crvena, mala rajčica, nešto čokolade činili su nezaboravnu večeru u toploj durmitorskoj noći. Što je san, spoznao sam nakon nekoliko beskrajnih tura po šumama, ledu i stijenama Centralnih Alpi. Tko je jedanput, spuštajući se s terase na terasu cijele noći, očekivao sjedinjenje sa svjetlima Chamonixa poznaje taj osjećaj. Što je čistoća, otkrio sam gledajući u nekoj dalekoj kadi potoke prljave vode koja odlazi s mene i nosi petodnevnu vulkansku prašinu stečenu na potucanju po Kilimanjaru. U vrtlogu vode miješale su se, poput mojih misli, čestice s pet različitih tisuća metara visine iznad mora. Što je ljubav i što je sreća, otkrivam još uvijek. Jednostavno, živeći svoj život.

Naočale su problem za penjače. Pretcplio je bilo, vruće. Odgurnuo sam vreću sa sebe, pogled od toga mjesta kroz prozor doma na

komad stijene užasnua me. Pa to je sve bijelo! Pao je snijeg? Nemoguće, iz vedrog neba. Dopuzao sam do prozora. Sada je još bijelije. Naočale, gdje su naočale? Odahnua sam. Disanjem postignuto zamagljenje prozora, meni trenutnom slijepcu bez naočala, pričnilo je bjelinu snijega. Otvoreni prozor i naočale dali su realnost. Besprijeekorna oštrina, čistoća neba i pun mjesec značili su samo jedno: sutra sam na vrhu Matterhorna.

Kiša je lila kao iz kabla. Mokri i ohlađeni grijali smo se uz peć u Krnici. Vrata se otvore uz tresak. Debeli, tipični Nijemac sa crvenim čarapama, bavarskim pumpericama, kariranom košuljom, šeširom, mokar od znoja kiše i jada stropošta se bez pozdrava na stolicu. Sekunde su prolazile polako i poslije snažnog udara šakom po stolu uslijedio je kliktaj, molba: »Ein Bier!«

Jankovačka ljetna pustoća. Nas petoro prijatelja na livadi. Vozimo se u gumenom čamcu po jezeru. Mi i jedan pas. Vlado kao konobar donosi nam piće. Ali, upada u jezero. Coca-cola brzo tone, poneka čaša kratko pliva na površini. Poslije šišamo ovcu. Miro je dobio za rođendan zeca. Bilo je to davno. Dok je Vlado bio živ, i dok je on bio još on.

Obrane od kiše u planini nema. Kišobran nosim u sredogorju. I to onaj dugi, crni, muški. Što viri iz ruksaka. Zadihana seljanka u jednom gorskom selu istrčala je brzo iz kuće nakon što me ugledala kako prolazim

Sar-planina 1978. godine

Foto: Jovan Miljković

pokraj njenog prozora. I pitanje: »Stanite, stanite, popravljate li vi kišobrane?«

Željeznička stanica u Martigny-Bourgu. Prečenje Les Courtesa ostavilo je tragove. Oleg spava na hrpi ruksaka kao mrtav. Za posljednji franak kupio sam čokoladu. Predivnu, švicarsku. Budim ga. Polovinu pojedue u polusnu. Opet spava. Šetam i čekam. Probuđen, priča mi o svom snu, o čokoladi koju jede na vrhu, o snijegu, suncu, cepinu. I danas vjeruje u taj san.

Nezamislivo je mala količina krvi potrebna da snijeg oboji u poznatu tužnu boju. Kuloar, Ponce, skok od deset metara i tobogan leda. Dug. Pratim trag palog prijatelja. Prvo de-reza, pa druga, cepin, rukavice, krv do ruba: Trčanje. Rub. Samo je padina iza njega (nema skoka, olakšanje). Krv. Suze ponekad zna-če sreću. Preveliku. Uplakani prijatelj u krvi značio je život. Da nije plakao, bila bi to smrt. Ovako: bolnica, snimanja, šivanje. Za mjesec dana već je u raskoraku u Dragmani. Ostao je samo mali strah od snijega.

»Lovac na jelene«, film je koji smo apsolutno najviše puta gledali. Željeli smo i mi mjesto gdje bismo pjevali »I love you baby«. Mića je prepotopnu gostionicu za jutarnje šljakerske dozatore i kartanje preobrazio u mjesto gdje se piju najbolji kokteli u gradu. I muzika je po duši. Navzvasmo je kratko, jednostavno, nama poznato, »Makalu«.

Uvijek smo bili spremni na Mićine nemo-guće poteze. Sova je mislio da je poludio kada je na vrhu Mojstrovke, u siječnju, cepinom počeo kopati snijeg i jesti nešto iz njega. Nekakve male, smeđe bobice. »Kako je dobar ovaj izmet planinskih ptica, probaj«. Sagne se Sova, proba, nešto je poznato. Bili su to jednostavno ispalili kikiriki i groždice od pro-tekle noći kada smo Mića i ja, smrjavajući se, gledali mjesec.

Sve što je lijepo, žena može još više uljepšati. Tako je i s planinarstvom. Naša je veza, naš život omogućio planinarstvo, a plani-narstvo našu vezu, naš život. Jedinstvo je duše i tijela ne samo u stisku ruke, poljupcu i ljubavi, ono je i u zajedničkim siparima, stijenama, vrhovima i šumama. Špik je bio Bu-bina najveća želja. Svježiji je snijeg uljepšao nešto što je teško uljepšavati. Zajednička slika s vrha sve govori o ljubavi i njenom po-tenciranju u planini. Kiša je poslije padala cijelu noć, krov je sjenika bio jadan, i kišo-bran, najloni, kabanice, san i sreća spasili su nas. Ujutro, svježije, svježije opran, Špik je iz Martuljka bio opasan za ljude. Njegova lje-pota je osljepljivala.

Odlučili smo uzeti drugu taktiku. Doručak pod stijenom. Kuk od Zagona daleko je od Devnjače. Zato smo navečer složili ruksake, ujutro po mraku izmigoljili iz vreća i krenuli gore. Muka po siparu. Pod Unionom sam iz kape ruksaka izvadio jelo. Jeli smo, pili. Stavili pojaseve, kacige, složili komplete, pre-brojali čokove. Samo nam je nešto nedosta-jalo. Sitnica zvana uže. Ono je taj dan, umje-sto plesa po karabinerima, provelo zaborav-ljeno pokraj vreća u spilji, a mi u jezercetu pod Zagonom.

Spavali smo kao puhovi u sjeniku punom sijena. Oko pola noći, njih dvojica vratili su se iz Špika. Mrtvi umorni. Sjeli su na ulazu i tražili ključ od kola. Kola i u njima vreće, voda, hrana. Sve što je potrebno. Ključ je letio sekundu od Sove (u vreći) do ulaza, ali je Mića zaspao za pola. Odbivši se od usnu-log tijela, ključ je odskočio u sijeno. Sat i pol pomnog pretresa i psovki bilo je potrebno da pod svjetlošću čeonih lampi ključ ponovo os-jeti bravu automobila. Njih dvojica (umornih jahača) spavali su za svo vrijeme dubo-kim snom.

Pred odlazak u brda crveni ruksak kipti, ja kiptim Teški koraci gojzerica odzvanjaju stubištem (iako želim što tiše, da se ne čuje). otvaraju se vrata i jedan je pogled njenih roditelja dovoljan za spuštanje. Realnost, sje-ćanja. Smrt u planinama. Diana. Osječko groblje je ipak predakelo, ali je njen stan preblizu.

Možda mi je najveća planinarska želja bi-la uspon na Bobotov kuk zimi. Pokušao sam. Vjetar je slomio šator. Vratio sam se, kosa je bila sledena, groznica i oči su gledali. Poslije sam slomio nogu. Njih trojica (muške-tira) zaletjeli su se, drugi su dan stajali i gledali cijelu Crnu Goru. Bio je čak prven-stveni. Ime po meni. I zato im veliko hvala.

Nevjerojatno je. Tih je godina Jankovac imao najboljeg planinarskog domara, a naj-manji posjet. Ineta je pekla palaćinke, gle-dali smo dijače tri dana, cijepali drva, bio je snijeg i sve je bilo пусто. Nije bilo jasno gri-je li jače peć ili naša srca puna sreće.

Klek nekada. Brgljanje, zveckanje, lupka-nje, kuckanje, zvonjava čokova, klinova, ka-rabinera. Pomiješano vlažna užad i kompleti koji se nikom nedaju razmrstiti. Danas je to noćni cijuk, šuškanje i mvanje puhovala, šta-kora i miševa. Potvrđeno je: najviše vole »Kolombo« čokoladu.

Padajući zvuk kamenja teško je usporediv bilo sa čim. Možda s glasom Louisa Arm-stronga nakon tišine u »You go to my head«. Padaju svih veličina. Od oraha do mense. Jedna je takva pogodila prijatelja. Loše je iz-gledao Mića prije devet godina, pognut pored pošte poslije pada cijelog stropa na leđa. Re-kao mi je samo: »Sretno na Kilimanjaru«.

Prijatelji. Kakva teškoća stjecanja, a lako-ća gubitka. Jednoga dana (nakon godina i go-dina) osjetiš isti žar, isti pogled kao nekada u priči o trećem stropu Forma vive i kajlama, isti pogled sača u priči o trećoj litri ili tre-ćoj ženskoj toga tjedna. Nosiš papriku s tr-žnice u pola sedam i pobjegneš da ne pričaš (stid te je tada) s onim koji čeka na jutarnje prvo pivo. Nekad u pola sedam čekali smo isto. Gužva je bila na ulazu u Velebitaša.

Svakog alpinistu, kako to reče Terray, čeka stoljećima i stoljećima jedan kamen da se uhvati za njega (i da s njim preleti onaj ne-koliko puta sanjani put do podnožja stijene). Lachenal ga je pronašao. Šest godina poslije i sam Terray. Ja svoji tražim, po stijenama i brdima, i molim se, molim da ga ne prona-dem.

Moje velike stijene

SLOBODAN ŽALICA

SARAJEVO

Moje stijene... Znam, one to nisu baš tako — moje. Znam. Ali u njima smo, u tim gromadama minerala, ostavljali dijelove, ili dječice sebe: kao opčinjeni smo išli svojim stijenama, kao starim prijateljima, da ponovo nađemo sebe u praiskonskoj prirodi, tamo odakle naslućujemo da potječe naše biće. Da dodirnemo onaj prvobitni dio sebe, što osjećamo (mutno, snoliko, svatko na svoj način) da je zajednički s tim muklim, nerazumljivim oblikom svijesti koji smo mi ljudi, duhovno sazrijevujući, prerasli i na koji se samo kao uzgred osvrćemo, ne nalazeći u tom potmulom, tamnom bitisanju ništa za što bi se mogli uhvatiti, što bismo mogli gledati, osjećati, voljeti.

Nerazumljive su nam te dubine života, oblik svijesti dublji nego onaj kada smo u besanom snu ne znajući za sebe.

Tamo su ostali minerali. To su stijene.

A mi bismo da ih dotaknemo, otčaramo iz njihova predubokog sna, da ih probudimo na javu, da ih osvijestimo. Osjećamo mutno, kao »alpinistički« nagon, da su one dio nas, zaostali dio, drugovi naši nekada; da smo jedanput zajedno krenuli u ovu čudesnu avanturu života, uspinjući se strmim spiralnim stubama što ih učeni nazvaše evolucija. Ali, neki od nas su zaostali, skrtnuli se; privukla ih je prije vremena zavodljiva

magija fizičkog svijeta. Sišli su prerano dolje, iz božanskih, rajskih sfera, i ostajali kao ukočeni u svojoj užurbanosti...

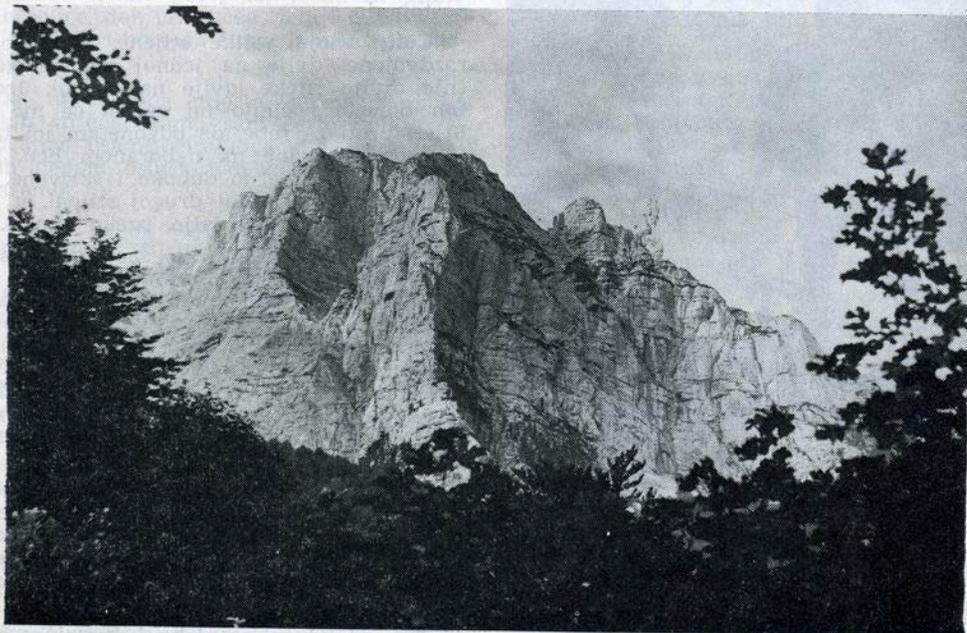
Njihova lica nam sve govore. U borama licâ velikih stijena, u njihovim crvenim ili žutim odlomima, u njihovim raspuklinama, glatkim pločama, bridovima, upisana je čežnja začaranih bića koja zovu svoje drugove da ih otčaraju i izvedu do budne, svijetle, čulne svijesti.

Mi alpinisti smo njihovi prvi drugovi. Možda samo zbog toga što svoja srca nismo sasma zatvorili: zov planina i stijena utisnuo se u naše živote snažno, i neke svoje godine, neke svoje snove, posvetili smo svojim stijenama.

* * *

Četiri stjenovita lica, četiri lika zemaljske stvarnosti, duboko su se urezala u moju dušu. U njoj su izrisali najčudesnije, najzanosnije slike što ih priroda može da preda čovjeku.

Četiri velike stijene su stajale kao četiri stube na raskršćima moga planinarskog života. Uspinjući se sunčanim žumskim stazama, osluškujući smiraj ljetnog dana na nekom zelenom grebenu, diveći se plavetnilu neba utopljenom u boju proljetnih enci-

Izgorjela Gruda

Foto: M. Sišić

jana, ili ploveći na skijama kroz beskraj bijelih snježnih padina — moje velike stijene su mi govorele dokle sam zapravo stigao u svome planinarskom uspinjanju, pokazivale koliko sam svoj alpinizam učinio humanističkim.

Jer, stijene su onda uistinu velike kada transcendirano njihovu fizičku pojavnost ukupnošću svojih unutrašnjih, duševnih odziva; kada se odazovemo njihovom nijemom zovu kroz svoju humanost. Onda u velikoj stijeni nadilazimo vremenost; a kada nadidemo vrijeme i, na izvjesni način, kontroliramo ga duhovnom sabranošću — zanemarujući njegovu oštricu koju obični ljudi zovu prolaznost — tada iskušavamo i drugu dimenziju ove fizičke razine: prostor.

Nadilazeći vrijeme i prostor (onoliko koliko smo to u stanju učiniti kao alpinisti), mi spoznajemo samu suštinu življenja u vanjskom fizičkom svijetu. Istovremeno, razlikujuća svijest se budi i otvara nam se uvid one druge strane življenja... Ili, tek putokaz. To zavisi, ponavljam, koliko smo svoj alpinizam učinili humanističkim.

* * *

Slobodan Zalica (desno) i Muhamed Šišić 1972. g. u podnožju Cetine Foto: B. Rakić

Uvijek bih se mojim velikim stijenama vraćao kada bi došlo vrijeme da pręgledam svoj život: što je urađeno, dokle se stiglo... To nije bilo pitanje izbora: jednostavno, stajao bih pred njima sa primljenim pozivom, što je odzvanjao mojim osjećanjima i mislima, da dođem i ogledam se.

I otišao bih: od Cetine i Velikog kuka, do Mezića stijene i Izgorjele grude. U četiri pravca bih išao, ali kao s ružom u sredini toga raskrižja.

Ljubav svijeta me vodila, znam to sada, čuvajući me od moje ljudske lakomislenosti, čineći da predanost bude postojana, a duhovni napor stalan.

Četiri lika, četiri bića; četiri pogleda što dolaze iz same vječnosti: dva su u Prenju — Izgorjela gruda i Cetina, a dva u Čvrnsnici — Mezića stijena i Veliki kuk. Dolazio sam im, milovao njihove bore, njihovu glatkoću, njihovu hrapavost, osjećajući da će mi planina kroz svoje velike stijene (tamo gdje je ona najjača) otkriti žuđene tajne: o onoj drugoj obali postojanja i o jedinstvu materijalnog i duhovnog života.

Razgovarao sam s njima, u mislima ili glasno, a one su me nijemo promatrale, govorele ili molile, ali uvijek učile.

Njihova žrtva je moj sadašnji život; njihovo zaostajanje je moj duhovni rast!

* * *

Sedamnaest godina je trajao ovaj moj životni krug. Sedamnaest godina: vječnost pretvorena u vrijeme, da bi mogla uopće proći kroz ovakvu zgusnutost materijalnog postojanja.

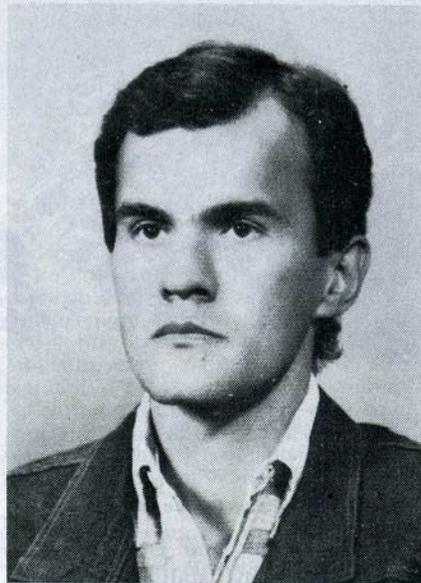
Četiri moje velike stijene, prividno su razdvojene, dvije na jednoj obali nekadašnje divlje rijeke, dvije na drugoj. Jednoj bih dolazio i činilo mi se da će me ona htjeti uzeti za sebe, da odgonetam joj tajne vječnosti ispisane na naboranom licu, vidljive, ali neizmjereno duboke i skrivene. No, odmah me slala onoj drugoj stijeni, u susjedstvo, ili prijeko, dalje, preko rijeke...

Svaka stijena mi je saopćavala svoje tajne, otkrivala svoja znanja; govorila svojim osobenim jezikom. Govorila je ponajviše izravno u srce, izazivajući u meni prave unutrašnje bure, narupe emocija, oduševljenja, spoznaja ili žalosti... A sve četiri zajedno, zvučale su harmonično i uzvišeno, odzvanjajući u svojim visokim zidovima i tamnim bezdanima veličanstvenu pjesmu stvaranja i života.

Četiri kamena lica koja kao da gledaju na četiri strane svijeta: blagost i otvorenost Cetine naspram uzvišenosti Velikog kuka; s druge strane: natmurena ozbiljnost Mezića stijene naspram svećane ozbiljnosti Izgorjele grude.

Provode duge prenjske i čvrnsničke zime, okovane ledom koji drobi njihov kamen;

Slobodan Zalica (1952) istaknuti je suradnik »Naših planina«. Prvi put se javio poetski pisanim prilogom »Jutro u planini« 1968. godine i odmah se moglo zaključiti da se radi o talentiranom početniku. I doista, njegovi brojni prilozidućih godina to su i potvrdili. U ovom broju javlja se naslovom koji uvelike podsjeća na »četiri velika alpska problema« i koji pokazuje da se radi o izgrađenoj planinarskoj ličnosti. On je prvi alpinist koji je prepenjao četiri najveće stijene u Bosni i Hercegovini: Veliki kuk i Mezića stijenu u Cvrnsnici, te Izgorjelu grudnu i Cetinu u Prenju. Njegova planinarska biografija započinje u petoj godini života, kada se počeo baviti skijanjem i skijaškim natjecanjima. Od 1965. je član sarajevskog PD »Bjelašnica«. U planinarskoj organizaciji obavljao je mnoge funkcije. Eto ih nekoliko: načelnik AO-a, predsjednik Komisije za alpinizam PS BiH, urednik časopisa »Staze«, dugogodišnji instruktor na alpinističkim školama i tečajevima GSS, suosnivač Sarajevske škole alpinizma, opskrbnik planinarske kuće na Hranisavi itd. Osim toga, bavi se turnim skijanjem, orijentacijskim sportom, markiranjem i održavanjem planinarskih kuća. Ipak se najviše istakao kao alpinist (značka broj 48) brojnim prvenstvenim usponima, prvim ili zimskim ponavljanjima i solo usponima u stijenama BiH, Dolomita, Velebita te naših i Centralnih Alpa, no valja primijetiti da je po svom filozofskom nazoru protivnik ekspedicionizma, tj. »osvajачkog« planinarstva. Plodan je planinarski pisac, koautor češkog vodiča »Jugoslavenske planine«, Smerkeovih »Stijena Jugoslavije« i autor penjačkog vodiča »Romanija«. Suštinu svojih planinarskih nazora dao je u »Prenjskoj trilogiji« koju su u nastavcima objavile »Naše planine« 1987. Po struci je filozof, ali je već 13 godina zaposlen na vrhu Bjelašnice u Meteorološkom opservatoriju. Objavljivao je filozofske i sociološke eseje u stručnim časopisima a također i književne radove (poezija, pjesme

u prozi, književna, glazbena i likovna kritika). Dobitnik je 25-majske nagrade za poeziju u Sarajevu 1969. i brojnih, pa i najviših planinarskih priznanja.

Dr. Zeljko Poljak

topie proljetne hercegovačke kiše umivaju ih dajući im onu uvijek prisutnu čistotu i toplinu; ljeti ih okiva jara ubitačne sunčeve vatre (naročito Veliki kuk!); a jesen zavlauči u njihove tamne procjepe, točila ili usamljene police, dah umirućeg ljeta i miris vlažnih bukovih i borovih šuma iz njihovih podnožja.

Da, ta čudesna mjesta, podnožja mojih velikih stijena, kamo sam često dolazio — koračajući usamljenim lovačkim stazama — da ih gledam, osluškujem kako dišu, da razgovaramo...

Dok se nismo upoznali, otvorili se obratno, Mezića stijena i Izgorjela gruda nisu nas puštale naprijed. Govorili smo: moramo se ići puta bolje pripremiti, ponijeti više opreme... Ali znao sam da su to samo izgovori, i da ćemo drugi puta uspjeti jer smo dopustili stijenama da nas upoznaju i povjeruju nam.

Noći sam provodio u njihovim podnožjima, osjećajući to golemo biće kako diše nad mnom, ponekad se činilo niti ne primjećujući me. Ali sam zato moje velike stijene još više volio, možda iz sućuti zbog tupe, zaspale svijesti tih divova.

Nova jutra su svanivala, novi dani su obećavali, obasjani suncem, umotani u maglu, ili zabijeljeni snijegom — nakon mnogih bivaka u podnožjima stijena, ili u samim njihovim njedrima, ili na njihovim vrhovima.

ma. Pod Cetinom jedan bivak, drugi pod njezinim vrhom; pod Izgorjelom grudom dva bivaka, te jedan u stijeni; pod Velikim kukom dva bivaka, također dva u stijeni; pod Mezića stijenom tri bivaka, jedan u stijeni, te jedan na samome vrhu.

A bilo je i zvijezda, i prvog jutarnjeg sunca, i magle, i kiše, i zimske hladnoće, i oluja... I susreta sa životinjama što tamo obitavaju: s divokozama, zmijama, lisicama, orlovima, lastavicama... I pravih prijateljstava, potpunog povjerenja u partnera, kada sve što je nepotpuno, netačno, ružno — otpada, a ostaju dva srca, dva čovjeka s gorućom željom u grudima i čeličnom voljom da utiru put tamo gdje se ne ide, gdje mnogi misle da nema života.

Upravo u toj beskrajnoj osami, u potpunoj ravnodušnosti i miru velike prirode, nalazili smo pravi život, nalazili smo u našem beskorisnom djelu onaj višak života i akcije, sklad tjelesnog i duševnog ponekad doveden do iskri savršenstva. Tu snagu osjećao sam poslije danima i mjesecima kako me ispunjava i nosi, uređuje život dolje u gradu, u okružju prizemnih, podljudskih osobina duša: laži, gramzivosti, egoizma, agresivnosti.

Tražili smo zato planinu, žudili prirodu i jake ture, penjačke, skijaške ili pješačke. A kada bi snaga tijela i duha narasla, volja

Sjeverozapadna stijena Cetine u aprilu
Foto: B. Maltarić

se učvrstila i misao ustalila, tu su bile velike stijene, kojima sam najbolje od sebe predavao, od njih dobivajući prerađeno i oplemenjeno natrag. Zato velike stijene o kojima pišem, smještene na hercegovačkoj zemlji, mogu nazvati mojim velikim stijenama. Kroz njih vode (vidljivi i nevidljivi) putevi (penjački smjerovi) ka onome što imamo postati...

* * *

Izgorjelu grudu sam upoznao nekog zimskog dana prepunog sunca i topline dolazećeg proljeća. Samo sam zurio gore, zapanjen mekoćom i elegancijom linija stijene, ne shvaćajući je u potpunosti.

Isti dojam je ostavila njezina okolica, depresija Velike jame i gigantski kuloar ograđen zidovima Grude i Burinog klisa. Znao sam da ću se opet vratiti. Možda i zbog onih toplih, prekrasnih šuma, zajednica bukvi, borova i munika, kroz koje krevudaju napuštene lovačke i zaboravljene planinarske staze.

Mnogo godina poslije, s mladim partnerom i dobrim alpinistom, ponovo sam se našao pod stijenom. Nema više višesatnog pristupa, dolje sa 160 metara nad morem pa sve gore prema plavom beskraju blizu 1900 metara. Šumska cesta je znatno olakšala pristup. Tu je ona ista blistava staza u šumi prepunoj svježine, visokogorskih vidika i igri sjenki i sunčevog svjetla.

Sutradan, sjedim kraj ograđenog bivaka (nakon teškog uspona prethodnog dana i noći provedene u stijeni), sada znatno stariji nego onaj prvi put, i zurim gore, kroz krošnje munika, opet zapanjen snagom stijene, uznemiran njenom ljepotom.

Ali, sada je ipak drugačije u meni: životna mudrost prosijava i govori mi da je ono onda bio početak, a sada je kraj, kraj jednog životnog ciklusa.

Kada sam prvi puta susreo **Mezića stijenu**, to je bilo veoma snažno i donekle bolno iskustvo. Svi koji su prešli taj stjenoviti zid slično su govorili, čak i oni koji su je samo iz podnožja promatrali. Nešto tamno, surovo, zrači iz te stijene. Možda kao krajnja usamljenost jednog bića koje se umotalo u vlastitu sjenu, tuguje s njome i kao da tiho žali što se toliko odijelilo od Sunca.

To je prava čvrstička stijena, kao ime te planine je.

Iskušala je našu unutrašnju snagu, našu volju do kraja. Znao sam da sam u toj stijeni dosegao najvišu spoznaju svoga alpinizma. Sve ostalo poslije toga bila je tek manja nadogradnja.

Možda je također značajno, da smo uspon izveli potpuno samostalno, kao mladi alpinisti, bez pomoći starijih, napravivši time značajan kvalitetni pomak u bosanskohercegovačkom alpinizmu.

Mezića stijena je ipak ostala najdublje u mome srcu: ona i onaj čudesno lijepi krajolik dubokih prodora, istumbanih obraslih stijena, golemih točila, skupina munika, i mir savršene utihnulosti, kao posljednji izraz sretne odvojenosti od svijeta.

Veliki kuk je bio prelomnica u mome shvaćanju vrhunskog planinarenja. To je stijena-legenda, upravo zbog svoje veličine. Iz daljine promatran, kao nedostupni je kameni zid, koji gotovo da para nebo nad Čvrstnicom svojim vrhom. A sama stijena, to je svijet za sebe: stada divokozza, nevjerojatno uzbuđljivi, glatki kuloari i strma točila, zeleni gajevi šuma munika s prekrasnim proplancima punim najljepšeg cvijeća, jata lastavica što svijaju gnijezda pod stropovima stotine metara okomitih zidova, kameniti studenci puni bistre vode...

Stijena je zarobljenik sunca. Strahovite ljetne žege činile su, pored orijentacijskih teškoća u samoj stijeni, te zbog napornog pristupa — da je svaki od prvih uspona kroz stijenu označivan kao legendarni.

Kada smo savladali stijenu, znao sam da mi je sada otvoren put u svijet velikih alpinističkih doživljaja.

A **Cetina**, prekrasni alpski masiv, najljepšu podobu pokazuje onda kada je okovana snijegom i ledom. Zato smo je i krstili »zimski stijena«. U njoj su najljepši usponi ostvareni baš zimi.

Od svih velikih stijena prva se u proljeće otvori toplom mediteranskom zraku, koji nadire dolinom rijeke Neretve tjerajući snijeg na visove Prenja i Čvrstnice. Prvi aletski proljeća za kratko vrijeme izmijene krajolik: izbiju pupovi na drveću, svježja

zelena trava prekrije zemlju, a cvijeće sjajnih boja okiti livade. Pčele, bumbari i sva sila različitih kukaca počnu da zuje unakolo, dok vragolaste šarane ptičice od ranog jutra započinju sa svojim glasanjima. Tu čaroliju buđenja života dopunjuju potoci i vrela, što grgoču i iskre se na suncu, prepuni nove snage što je počela da dotječe u zaspalu zemlju.

Tada je Cetina najljepša. Pogled iz proljećem probudene zelene doline na bijelu goru, okovanu snijegom i ledom, prizor je koji zemaljski pjesnici još ne uspješe da opjevaju. To je slika koju uvijek nosim u srcu: inspirira me, podsjeća na vječni sklad koji vlada Svemirom. Tu sliku, to iskustvo, našao sam u Cetini; druge velike stijene varirale su to središnje iskustvo sklada, svaka na svoj način.

Zbog toga su za mene zima, sunce i snijeg uvijek bili doživljaji onoga najljepšeg i onoga najčudesnijeg što može zemaljski život da dadne. Taj alpinizam uvijek sam tražio — i onda kada sam kao dječarac počeo zalaziti u planine, i onda kada su se ozbiljni stjenoviti problemi isprečavali na mome planinarskom putu. A tu nije bilo mjesta za bilo kakva natjecanja, za nekakav takozvani sport!

To sam osjećao, prigušeno, pomalo romantičarski, kada smo bivakirali 1972. godine pod krajnjim zapadnim vrškom Cetine, iskopavši police u strmom snijegu, skoro čitavu noć bdijući i gledajući svjetla Jablanice, dolje negdje daleko i duboko.

To sam osjećao i sedamnaest godina poslije, sjedeći jedne tople ljetne noći na obraslom polici, tu u blizini, pod vrhom Izgorjelo grude, gledajući svjetla Jablanice daleko i duboko dolje: put — jedan od puteva što

odvode iz nekih mjesta u neke slobode. U slobodni život, istina, omeđen gravitacijom i smrću s jedne strane, a neznanjem i novcem s druge! Slobodni život, koji nam otkriva spoznaju što je ljudska luciferska priroda, sa svojim raspaljenim satirskim nagovima, ne može da podnese...

* * *

A kada sve počne da prolazi i život počinje da poprma druge tokove, gledamo mlade koji dolaze, zaljubljenici planina, traže svoje puteve, rvaju se sa slijepim nadiranjem vremena i prolaznosti, bore se kao što smo i mi i generacije prije nas pokušavali, da uhvatimo neuhvaljivo, da saznamo nespoznatljivo, da dokučimo nedohvatljivo.

I u samom tom pokušaju, gle, najčudesnija magija se dešava: riječi prestaju i mi dohvaćamo neuhvatljivo, spoznajemo nespoznatljivo, dokučujemo ono nedohvatljivo...

Cetina (1991 m), Prenj, SZ stijena (visina 650 m):

— prv. zimski smjer Dugi bosanski, 1972.

— prv. zimski smjer Medvejdov kuloar, 1977.

Izgorjela gruda (1858 m), Prenj, S stijena (visina 500 m):

— pokušaj prvog ponavljanja Stupa, 1974.

— ponavljanje Stupa, 1989.

Veliki kuk (oko 1800 m), Cvrsnica, JI stijena (visina 1300 m):

— 3. pon. smjera Dragman—Brezovečki, 1973.

— 2. pon. priječenja stijene (odozgor nadolje), 1988.

Mezića stijena (1640 m), Cvrsnica, SZ stijena (visina 550 m):

— pokušaj prvog ponavljanja smjera Dragman—Laszowski, 1973.

— 1. pon. smjera Dragman—Laszowski, 1974.

Sa zahvalnošću svojim partnerima: Muhamed Šišić, Bogdan Rakić, Faruk Zahirović, Naim Lozić (Cetina); Nusret Taševac, Dragan Ilić (Izgorjela gruda); Muhamed Gafić, Alirizah Vatrenjak, Redžep Grabus, Abdulah Malović (Veliki kuk); Alirizah Vatrenjak (Mezića stijena).

Središnji dio Mezića stijene

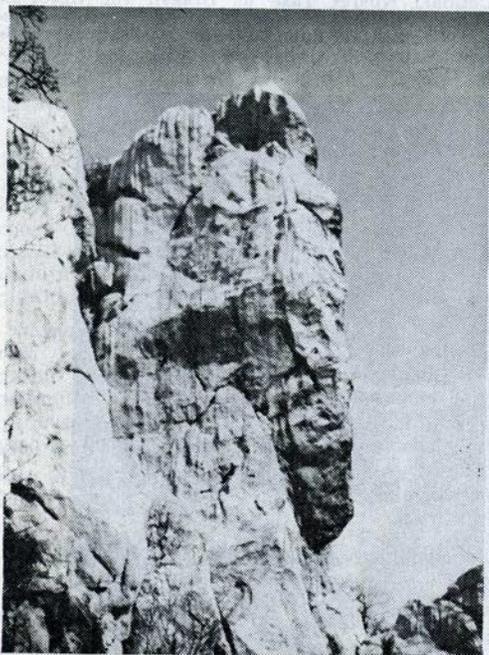
Foto: S. Zalica

Spojni planinarski put Velika Kapela – Velebit

ŽELIMIR KANTURA
ZAGREB

PREDGOVOR

Još dok smo trasirali KPP neodoljivo me privlačilo daleko plavičasto obzorje i tamne silhete nepoznatih planina. U jesen 1978. godine prigodom našega prvog dolaska na Kolovratske stijene, dočekali smo zalaz sunca na vrhu. Gledao sam u nepoznato i u šali upitao prijatelje: »Zna li tko što vidim?« Bilo je raznih odgovora. Nitko nije dao pravi. Rekao sam »Vidim put prema Velebitu«. Već 1979. godine predan je javnosti KPP, a 1981. istražujemo mogućnosti prolaza prema Velebitu. Do 1985. istražena je cijela trasa do Vratnika, a dalje do Oltara prihvatili smo manje ili više nekadašnji HPD-ov smjer. Kako su dionice bile veoma dugačke, prolaz je bio moguć, ali samo uz vlastitu opremu. To je zahtijevalo dobru spremu posjetilaca i nošenje šatora. Neke dionice činile su nam se nezanimljive. Zbog toga nismo SPP-u tada dali odgovarajući publicitet, već smo ga ostavili na volju planinarskim zanesenicima. Kada su marljivi Senjani potkraj 1985. uredili učionicu u selu Krivom Putu za smještaj planinara, naša ideja je opet oživjela. Pristupili smo rekonstrukciji

Vrh Kolovratskih stijena

Foto: Z. Kantura

nekih dionica. Konačno, kada su planinari iz Siska preuzeli da uredi sklonište na Oltarima, naša davnašnja ideja o planinarskom putu koji bi povezivao najljepše predjele Hrvatske od Istre do Dalmacije, barem u ovom dijelu, postala je ostvarljiva. Vjerujemo da u Evropi nema zemlje koja može pružiti takvu jedinstvenu ljepotu kao Hrvatska. Gorovita, prošarana gorskim livadama, oplakana bisernim plavetnilom predivnog Jadrana.

Planinarski putevi, za sada KPP, RGPP, SPP i VPP, sve te ljepote povezuju sigurnom crveno-bijelom oznakom omogućujući posjetiocu nikada doživljeno zadovoljstvo da danima hoda visoko u planini, uvijek usporedo i iznad mora, s mogućnošću svakodobnog silaska do njegovih zatona i prelijepih plaža.

Ovakvo obiman i dugotrajan posao ne bih mogao izvršiti sam, bez pomoći prijatelja. Stoga se ponajprije zahvaljujem svom uvijek vjernom pratiocu Vesni Gjurčević Kantura te Zoranu Gomziju i Hrvoju Goldu koji su me u ideji podržali i pomogli postaviti glavni pravac budućeg puta. Ne manje zahvalnosti dugujem dragim Senjanima Milanu Prpiću, Mirku Belaviću, Branku Gostoviću i Mirku Eleršku koji su uredili sklonište u Krivom Putu te istražili, označili i uredili staze na Alino bilo (grebenski put), Veljun, Orlovo Gnijezdo i Jadićev Plan te bili pri ruci kad god je to bilo potrebno. Zahvaljujem prijatelju Milovanu Dlouhyu na požrtvornosti a prijatelju Krešimiru Mikolčiću na upornoj kritici prvobitnog puta, što je rezultiralo današnjom trasom. Posebnu zahvalnost dugujem obitelji Milki i Vladi Biondić na brižnosti i gostoljublju kojim su nas podarili pri svakom dolasku u svoj dom. Jednako tako i iz istih razloga zahvaljujem obitelji Zdenke i Vlade Prpića iz Krivog Puta. Posebno zahvaljujem OOUR-u iskorištavanja šuma Novi Vinodolski koja je i ovaj puta kao i uvijek do sada pripomogla naša nastojanja te nam susretljivo stavila

TUMAČ KRATICA

RGPP – Ravnogorski planinarski put
KPP – Kapelski planinarski put
SPP – Spojni planinarski put
VPP – Velebitski planinarski put

i. – istočno	sz. – sjeverozapadno
j. – južno	ji. – jugoistočno
z. – zapadno	jz. – jugozapadno
s. – sjeverno	l. – lijevo
si. – sjeveroistočno	d. – desno

na raspolaganje baraku pod Kolovratskim stijenama kao buduće sklonište »Ričička kuća« u Dulibi. Ovaj planinarski put, kao i niz drugih pothvata, plod su zajedničkog stvaralaštva dvaju društva, pa ovo djelo posvećujem 35. obljetnici PD »Rade Končar« i 20. obljetnici PD »Vihor« iz Zagreba.

KORISNE UPUTE

Spojni planinarski put Velika Kapela—Velebit logični je nastavak Kapelskog planinarskog puta pa je radi pristupa početnoj točki (Duliba) nužno imati sa sobom Putni vodič i dnevnik KPP (Zoran Gomzi i Želimir Kantura, Zagreb, III izdanje, 1987). Ovaj vodič naručuje se na PD »Vihor« Zagreb, Basaričekova 8, ili PD »R. Končar«, Zagreb, Fallerovo šetaliste 22, ili Milovan Dlouhy, Zagreb Sibenska 13.

Ne manje lijep je pristup Ravnogorskim planinarskim putem jer se on veže na KPP u KT-2 (Bjelolasica) u kom slučaju valja uza se imati Vodič i putopis RGPP (Želimir Kantura, Ravna Gora 1989), koji se naručuje, osim na gore navedenim adresama, i na PD »Višnjevica«, 51314 Ravna Gora.

Preporučljivi mjeseci ophodnje SPP-a su od lipnja do rujna, dok je u ostalim mjesecima uglavnom promjenjivo, maglovito ili vjetrovito vrijeme. Svakako se zimski posjet ne preporuča, osim veoma spremnim planinarima i to u društvu od najmanje troje ljudi. Iako su zimski uvjeti veoma surovi, ljepota krajolika je neopisivo lijepa.

Za prolaz SPP-a preporuča se kompletna planinarska oprema te vreća za spavanje i pribor za vađenje vode (čaturica i 2—3 m konopa). Opskrba je moguća u Jasenku, Krivom Putu i Oltarima, osim kruha. Smještaj je moguć na Bijelim stijenama (sklonište), u Dulibi (sklonište), Krivom Putu (sklonište), Vratniku (motel), Biondićima (prenočište u nuždi), Oltarima (sklonište). U svim navedenim mjestima je i voda.

Planinari koji nastavljaju na VPP, mogu vodič nabaviti na adresi: PSH, Zagreb, Kozarčeva 22.

Zaštita prirode je nužnost. Zbog toga svaki planinar neka vodi brigu o očuvanju biljnog i životinjskog svijeta, što znači da ponajprije sam ne trga cvijeće i ne ubija životinjski svijet, ali da sprečava i druge u takvim činima.

Dužnost je svakog planinara da planinarsku kuću u koju dolazi ostavi urednom i čistom. O svim opaženim nedostacima neka obavijesti Odbor KPP-a.

Mogućnost precizne orijentacije mogu pružiti ove karte: sekcije 1:50.000 Ogulin 1,3; Senj 1,3, izdanje Geografskog instituta JNA; Zlatko Smerke: Sjeverni i srednji Velebit, PSH Zagreb i NIŠRO Varaždin; Zlatko Smerke: Južni Velebit, NIŠRO Varaždin i PSH Zagreb; Zlatko Smerke: Gorski kotar, južni dio — Velika Kapela; Zlatko Smerke: Bijele — Samarske stijene.

I. dionica: DULIBA—KRIVI PUT (7 h)

Pristup do Dulibe: KPP-om s Bijelih sti-

Na prijevoju Vratniku planinari simbolično obilježavaju spoj Velike Kapele i Velebita

Foto: Vesna Gjurčević Kantura

jena 5h, cestom iz Jasenka 12 km + 1h = 4,5 h, iz Klenovice 6 h.

U trenutku pisanja ovog vodiča, šumarija Novi Vinodol stavila je Odboru KPP-a na raspolaganje kuću u Dulibi ispod Ričičkog bila (»Ričička kuća«), koja će zamijeniti današnje sklonište u Dulibi.

Od »Ričičke kuće« slijediti oznaku KPP-a sve do ispod vrha Kolovratskih stijena 1h (1091 m). U nastavku serpentinama na i. oko 5 min, kada KPP skreće naglo desno.

Napustiti KPP i dosadašnjim pravcem ući l. dobro vidljivom oznakom (smjerkaz) u stazu SPP-a. Staza, slijedeći greben, ide stalno nizbrdo, najprije kroz šumu, a zatim preko košenica i poludesno izbija na cestu ispred šumarske kuće — »Rušička kuća« (940 m). Ovdje je potrebno uzeti vodu, jer u nastavku sve do Krivog Puta nema vode. Od Dulibe do Rušičke kuće oko 1,5h.

Od »Rušičke kuće« valja slijediti cestu l. (si) slijedeći vidljivu prosjeku, običi vrtače sve dok staza ne siđe u jarugu te nasuprotnom stranom izbija na greben. Ovdje skrenuti d. i kroz guštik na nekadašnju košenicu Sučević bilo. U vrijeme našeg istraživanja zamjetili smo iskolčenje, pa je za očekivati da će već 1990. g. ovdje prolaziti šumska cesta. Držeći se j. ruba šume ili d. rubom košenice valja skrenuti d. u šumu i nastaviti dobro označenom stazom kroz šumu. Ne lijevo dolje!

Staza izlazi na rub velike košenice. Valja skrenuti kroz šumu l. usporedno s košenicom, a iznad ceste koja se sada pojavljuje s l. strane i ispod našeg puta. Kada se cesta i

U članku »Jadranski planinarski put — ostvarljiva vizija« (NP 1984, 120) upozorio sam da bi se povezivanjem postojećih veznih puteva i transverzala u skoroj budućnosti mogao ostvariti neprekinuti planinarski put po planinama uzduž naše jadranske obale, od Slovenije do Crne Gore. Istina je da zasad ne možemo tim smjerom produžiti Evropski pješački put 6 (E-6) što vodi od Baltika do Rijeke, premda Evropska pješačka unija već godinama nastoji da se taj put produži kroz Jugoslaviju do Egejskog mora. Jednostavno, u našoj zemlji još dugo ne možemo zadovoljiti propozicije E-puteva: mogućnost opskrbe i noćenja svakih 5—6 sati, tako da ljudi mogu putovati s djetcom kao u šetnji, bez nošenja opreme za kampiranje i zaliha hrane.

No zato možemo ponuditi planinarima atrakciju evropskih razmjera, jer nijedna druga zemlja nema neposredno uz svoju obalu takav niz planina, sve jednu ljepšu od druge, niz planina koji je

kao stvoren za jedno uzbuđljivo uzdužno putovanje. Tako zamišljeni »Jadranski planinarski put« već je sada markiranim trasama dobro povezan s alpskim područjem i samo je još jedan korak do ostvarenja nove vizije: »Planinarskog puta Alpe-Adria«. Sto bi on značio u okviru suvremenih nastojanja u međunarodnom pokretu Alpe-Adria i koliko bismo podršku mogli dobiti, lako je pretpostaviti.

Pitanje je samo jesmo li mi amateri dorasli tako velikom zadatku? Odgovor daje upravo ovaj članak o Spojnom putu Velika Kapela-Velebit. Svega nekolicina poletnih planinara stvorila je nešto gotovo nemoguće: trasirala kroz bespuće divnu stazu i opskrblila je potrebnim skloništima.

Jedna od najtežih dionica budućeg »Planinarskog puta Alpe-Adria« dovršena je tiho, bez pompe, i predana na upotrebu planinarima.

Dr. Zeljko Poljak

staza sasvim primaknu, treba skrenuti d. pa preko donjeg dijela košenice izbiti na cestu.

Na isto mjesto može se doći i ako se ide košenicom, ali je ulaz gotovo neprohodan uslijed gustog malinjaka. U nastavku cestom 50 m d., a zatim skrenuti l. pa preko livade okomito na kamene gromade ili uz rub šume na suprotnu stranu uhvatiti put što će nas provesti prema šumi (i).

Nastaviti ranijim putem ispod Bliznice i ponovo izaći na šumsku cestu, presjeći zavoj kraticom d. i nastaviti cestom 150 m, te njome 1—2 min, kada valja skrenuti strmo d. uz zasječenu obalu i ući u dobru šumsku stazu. Njome oko 20 min ubzrdo do košenice, neposredno pod grebenom Jasenovog bila. Ne prelaziti greben, već priječiti košenicu l. (i.) usporedo s grebenom, te oštro d. ra vrh grebena (1090 m). U nastavku valja slijediti kamene gomile prema pošumljenom jčiću. Odatle se pruža veoma lijep vidik

na zaselak Alan. Nakon ponovnog izlaska na košenicu i gotovo istim pravcem usporedo s grebenom izaći na suprotnu stranu u šumu. Sada postupno niz livadu polulijevo, a nakon 10 m d. držeći se l. ruba šume. Prijeći livadu i ponovno ući d. u šumu. Kroz šumarak oko 100 m, pa ponovno izaći na livadu i njome u istom pravcu nizbrdo. Livada nastavlja d., a naš put vodi l. prema šumi na asfaltnu Krmpotsku cestu. Njome l. oko 150 m do križanja s makadamskom cestom. Cesta vodi l. na Dječnicu, a d. prema Alanu, Krmpotama i Klenovici. Od Bliznice do Krmpotske ceste potrebno je oko 1,10h.

Valja ući na makadamsku cestu te odmah skrenuti d. gospodarskim putem uzbrdo oko 5 min. Ovdje napustiti put i skrenuti l. na košenice. Staza stalno ide uz gromače (suhozid) pa l. (s.) rubom grebena uz prekrasan pogled na Jadran, postupno obilazeći kameni vrh s l. strane, oko 30 min, te izbija

Pogled od Biondića na zapad prema Veljunu i Vratniku (u pozadini Alija)

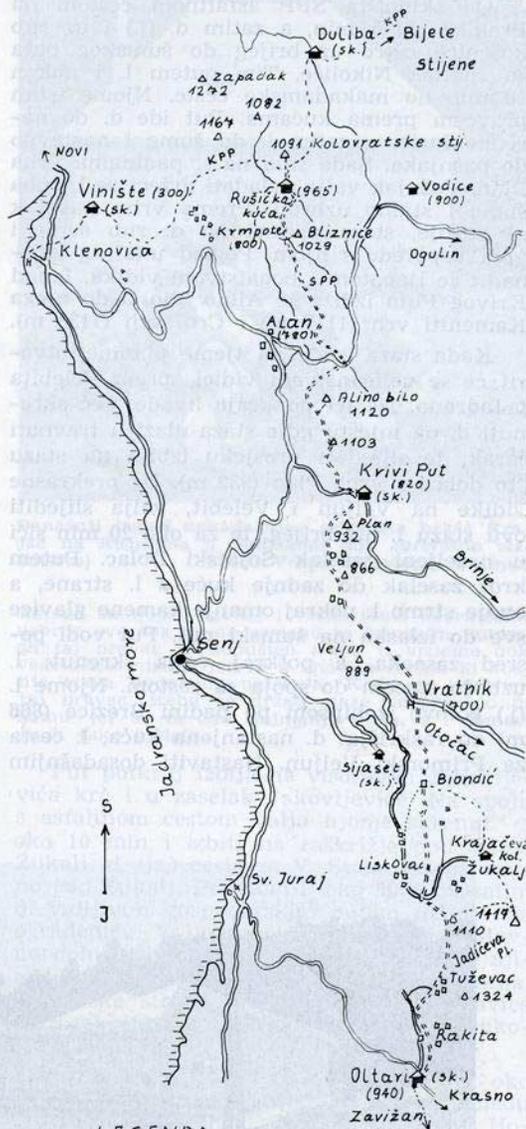
Foto: Vesna Gjurčević Kantura

na visoravan. Držeći se od ruba šumarka, valja poći u šumu oštro uzbrdo, istim pravcem presjeći košenicu i uskim prolazom kroz stijene izbiti u dolac obrastao malinama. Napustiti livadu i istim smjerom nastaviti u šumu. Staza ponovno izbija na košenicu, koju valja presjeći okomito na jug u smjeru osamljene skupine bukava. U nastavku valja poći blago nizbrdo, a zatim l. rubom vrtače uzbrdo prema šumi. Nakon manje livade staza ide uz rub šume potpuno l. i uzbrdo, te nakon 15 min izbija na košenicu te do suhozida. Ovdje se l. za samo 5 min uspona izlazi na vrh Aliju (1120 m). Od makadamske ceste do Alije potrebno je oko 1 h. Na vrhu je upisna knjiga i žig što su ih postavili članovi PD »Zavižan« iz Senja. S vrha se valja vratiti do suhozida i zatim, slijedeći markaciju, dobro vidljivim nekadašnjim gospodarskim putem d. (j.) kroz šumu do ruba visoravni. Ovdje se put račva: l. preko Alinog bila, d. preko Špalja, a oba vode do skloništa u Krivom Putu (1,10 h). Ljepota vidika i bogatstvo bilnog pokrova u ljetnim mjesecima prednost daju putu preko Alinog bila. Onome tko boravi u Krivom Putu pruža se mogućnost kružnog obilaska ove lijepe planine. Pod našim nogama prostire se izražita visoravan Podbilo. Tu se provlači asfaltna cesta što od Drežnice ili Klenovice preko Alana povezuje zaseoke Tomljenoviće, Tomiće, Panjiće, Šimeriće, Plemiće, Šoliće, Matić Gaj, Špalje u Krivi Put.

Naša se staza kreće l. te po izlasku iz šume stiže na košenice, koje valja popriječiti prema šumi. U nastavku poludesno uz rub šume, stalno postupno uzbrdo. Nakon 20 min staza izlazi na vrh Alinog bila (1103 m). Veličanstvenost vidika daleko nadmašuje uloženi napor. S vrha nekoliko metara naprijed, a zatim d. nizbrdo prema prosjeku između dviju skupina žbunatih bukvića, te strmo nizbrdo l. držeći se ruba šume. Zatim valja proći košenicom posutom borovinom, držeći se l. od borova, ali usporedno s njima. Nakon 5 min valja poći d. uz borove prosjekom nizbrdo sve dok ispred i ispod sebe ne uočimo stup dalekovoda. Dalje okomito niz livadu, usporedno sa suhozidom te postupno l. prema vidljivom poprečnom suhozidu. Uz njega valja poći d. stazom u šumu do dalekovoda. Ispod dalekovoda skrenuti l. dobro vidljivim putem i njime pokraj prvih kuća sve do skloništa u Krivom Putu.

Od Alije do skloništa Krivi Put potrebno je 1,10 h.

Sklonište »Krivi put« smješteno je u jednoj učionici bivše OS. Razumijevanjem MZ »Krivi put« i OS »Silvije Strahimir Kranjčević« iz Senja, te velikim trudom članova PD »Zavižan« sklonište je uređeno. Raspolaže s 10 udobnih ležaja i nešto madraca koji se po potrebi mogu staviti na pod. Cisterna se nalazi u istočnom dijelu dvorišta liža škole. Ima najnužnije posude i peć. Sklonište je zaključano, a ključ se nalazi kod Vlade Prpića, koji stanuje u kući nasuprot zapadnoj strani škole. WC je lociran u šumi istočno od cisterne. U zgradi je smještena trgovina u kojoj se mogu nabaviti osnovne namirnice, piće i napici. Kruha nema. Kod obitelji Prpić može se dobiti mlijeka, mliječnih prerađevina kao i drva uz naplatu.

LEGENDA

- ▲ Pl. sklonište, Lugarnica
- zaseoci
- spojni put (SPP)
- Markirane staze
- == Ceste (asfalt.)
- ~ Makadamske ceste

0 4 8 km

Kartu crtao prof. dr. Zoran Gomzi

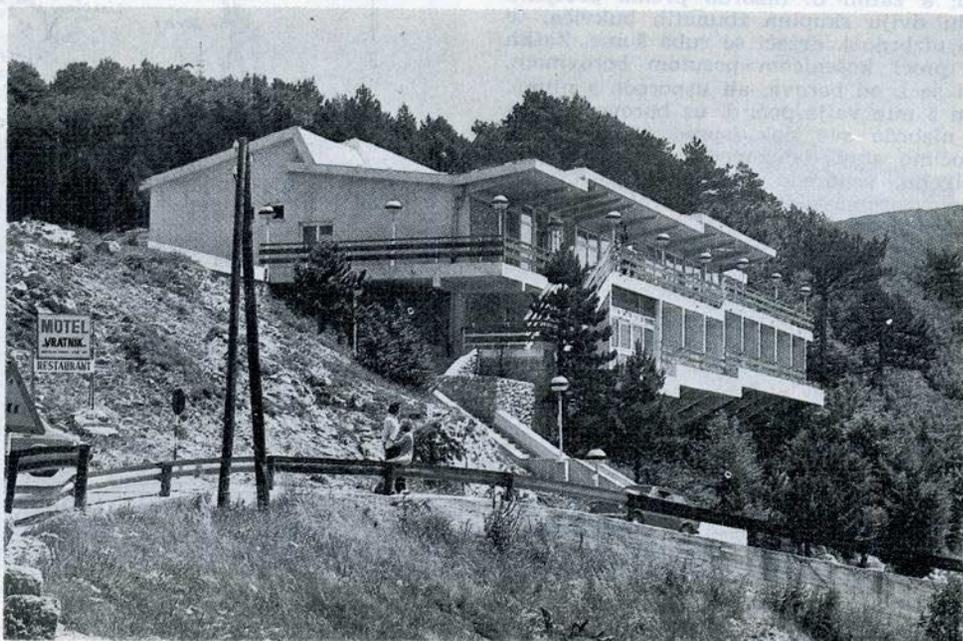
II. dionica: KRIVI PUT — VRATNIK (2 h)
Varijanta preko Orlovog Gnjezda (3,5 h)

Od skloništa SPP asfaltnom cestom na Prokike (j.) 5 min, a zatim d. (j.) i uz rub košenice oštro uz brijeg do šumskog puta za zaselak Nikoliće. Tim putem l. i nakon 10 min do makadamske ceste. Njome istim pravcem prema kućama. Put ide d. do naredne kuće, a zatim l. do šume i nastavno do pašnjaka. Sada smo na s. padinama vrha Plan. Pašnjak valja svladati držeći se l. ruba šume i stalno uzbrdo. Prema vrhu pašnjak se sužuje, staza prelazi na d. rub šume i vodi usporedo s njom. Pogled unatrag iznenadit će ljepotom i bogatstvom vidika. Iznad Krivog Puta izdiže se Alino bilo, a do njega Kameniti vrh (1117 m) i Crni vrh (1133 m).

Kada staza izađe na tjeme planine, otvorit će se veličanstveni vidici spram Velebita i Jadrana. Ne ići do kraja livade, već skrenuti d. na mjestu gdje staza ulazi u travnati iarak, te slijedeći prosjeku izbija na stazu to dolazi s vrha Plan (932 m). Uz prekrasne vidike na Veljun i Velebit, valja slijediti ovu stazu l. niz brijeg, te za oko 20 min sići u naseljeni zaselak Šojatski Dolac. Putem kroz zaselak do zadnje kuće s l. strane, a ovdje strmo l. pokraj omanje kamene glavice sve do izlaska na šumski put. Put vodi posred zaseoka, a potkraj valja skrenuti l. uzbrdo stazom do spoja sa cestom. Njome l. (j.) gotovo izohipsom po padini Brezice (866 m) do raskrižja: d. nastanjena kuća, l. cesta za Primorski Veljun. Nastaviti dosadašnjim

pravcem u suhozid kojim je ograđena lijepa borova šuma sve do njenog kraja. Zatim skrenuti l. (s.) i uz istu borovu šumu, ali uzbrdo, oko 5 min. Ovdje napustiti stazu i uz električni stup zaći u šumarak te slijedeći je kroz šumu izaći na košenice iznad zaseoka Krmpotići. Iznad nas se i. uzdiže Veljun (889 m), a na s. vidi se Vrnča vrh (959 m). Ovdje je važno raskrižje. Tko hita na Vratnik skrenut će prema najvišoj kući, jer staza ide neposredno uz nju, pa u nastavku izlazi na seosku cestu i njome sve do iznad Vratnika. Tu valja cestu napustiti i kraticom d. sići na prijevoju za oko 10 min. Nije pogrešno, ali je malo duže, ako se cestom izađe na Vratnik. Od Krivog Puta do Vratnika ovim putem treba oko 2 h.

Neusporedivo ljepši, ali znatno duži, je uspon na Orlovo Gnjezdo preko Veljuna na Vratnik. Staza kreće od smjerokaza poludeno prema suhozidu (ograđena borova šuma) te zalazi u borovu šumu. Stalno se penjući staza opasuje s južne strane vrh Veljuna i prolazi na istočnu stranu do strmoglavih litica — Orlovo Gnjezdo (783 m). Ovdje se pružaju najljepši vidici koji se mogu zamisliti. Strmo pod nogama vuče se asfaltna cesta kroz prelijepu Senjsku Dragu u Senj. Na suprotnu stranu uzdiže se Velebit, a j. Ljubeška kosa, o čije se podnožje stisnula Sijasetška draga. Na si. podiglo se snažno Senjsko bilo. Na njegovoj najnižoj točki (698 m), gdje cesta dijeli Veliku Kapelu od Velebita, stisnuo se Motel »Vratnik«. A

tamo, na samom jugu, strše vrhovi Plišivice (1654 m) i Velikog Zavižana (1676 m).

Penjući se gotovo uz rub Orlovog Gnjezda, staza napušta dosadašnji pravac i okrećući se na zapad strmo, kroz borovu šumu, izbija do kutije s upisnom knjigom i žigom — Veljun (889 m). Ne želimo li na Veljun, tada umjesto oštrog uspona l. valja skrenuti d. (nije zasad markirano) na mjestu gdje staza naglo skreće l. i izaći na gorsku livadu. Njome valja poći uzbrdo do spoja s markacijom.

S vrha Veljuna valja skrenuti d. slijedeći prirodni pad grebena i spustiti se na istu gorsku livadu kao naprijed. Veljun je naročito uzbudljiv krajem travnja kada se između zaostalog snijega na osunčanim proplancima pojave prekrasni cvjetovi planinske šumarice (anemone). S livade dalje istim pravcem (s.) uzbrdo u šumu te za kratko izaći na isto mjesto nad Vratnikom kamo prije opisana staza pristiže cestom. U nastavku kraticom d. spustiti se na Vratnik.

Ovim putem potrebno je od Krivog Puta do Vratnika 3,5 h.

III. dionica: VRATNIK — OLTARI (4,5 h)

Samo cesta dijeli ovdje Veliku Kapelu i Velebit, dvije najveće i najljepše planine Hrvatske. Ovaj cestovni prijevoz na 698 m vodi nekadašnju cestu Jozefinu od Kariovca u Senj. Za posjetioca dobrih materijalnih mogućnosti preporuča se smještaj u motelu »Vratnik«, s jednim od najljepših vidika na Orlovo Gnjezdo, na Velebit, te duboko pod nogama na Senj i Jadran. Odatle je moguće izvesti lijep izlet na Veljun i Orlovo Gnjezdo, a svakako valja ići cestom prema Senju oko 2 km do mjesta Majorije. Ovdje iznad veoma lijepe fontane stoji Crkva sv. Mihovila, a iza nje u polupećini je grobnica Kajetana Knežića, graditelja ove ceste.

Iz motela valja poći gornjim stubištem pa pokraj plinske stanice šumskim putem slijedeći ga u serpentinama (ne nižom cestom s rampom) postupno uzbrdo do ostatka građevine (dalekovod) te prateći greben prema i. najprije kroz šumarak, a poslije strmom vlakom u šumu. Dalje stalno slijedeći šumski put i nakon 35 min hoda izlazimo na visoravan Alan, danas poznatiju pod imenom Biondić.

O Vratnika do Alana 1 h.

Teško je diljem cijelog puta naći tako jedinstven pogled kao s Biondićeve sjenokoše, kada u smiraj dana zalazeće sunce, kao goleme rijeka, zlatnim slapovima prelje strmo-padine Velikog Zavižana.

Od Biondića može se krenuti šumskim putem na sz. pa na Jadićev Plan (1417 m) 2 h, ili samo do odvojka za nekadašnju Krajačevu kuću, pa preko nje na Hodžin Grob (sastavak sa SPP-om), uvijek dobro osiguranim markiranim putem što su ga uredili i označili planinari iz Senja. Na Jadićevoj Planj je upisna knjiga i žig. Od Biondića do Jadićeve Planj je 2 h hoda i još jedan sat do Hodžina Groba.

SPP kreće na istok uz kuću Biondića pa uz suhozid slijedeći šumski put uzbrdo, neprekidno prateći košenice i vrtove njihovim d. (j.) rubom, a s. stranom Vulinice (1039 m).

Današnji izgled nekadašnjeg skloništa braće Krajač na Rujicama u Senjskom bilu (privatno vlasništvo)
Foto: Vesna Gjurčević Kantura

Mnogo su ljepši ugodaj i vidici idući košenicama uzbrdo sve dok se ne sastanu sa šumskim putem, ali taj pravac je dopušten samo u vrijeme dok vegetacija miruje, jer se u vrijeme zrenja ili košnje trava hodanjem uništava. Kada se i koristi taj pravac, treba se držati staze neposredno uz šumu, jer se tu čini najmanja šteta, a i domaći ljudi tako hodaju.

Put potkraj izbija na visoravan Jakovljevića krč i u zaselak Jakovljeviće. Na spoju s asfaltnom cestom valja njome skrenuti d. oko 10 min i izbiti na raskrižje pod selom Žukalj: d. (jz.) cesta za V. Stolač—Senj, ravno (si.) Žukalj. Pravcem i. oko 50 m, a zatim d. vidljivim gospodarskim putem uzbrdo na ograđenicu. Valja proći kroz otvor i nastavno dohvatiti serpentinu poljskog puta te njime u zaselak Batinovicu. Uz kuću je cisterna. S morske strane prate nas kamene glavice Kurozeb (1019 m), Prolog (1066 m) i Cukovica (1022 m).

Ispred kuće, slijedeći put, valja ići oko 100 m, a zatim skrenuti l. te putem između gromača (ograđenica) izaći na visoravan Hodžin Grob (1126 m). Ovdje je važno raskrižje: l. (s.) put za Žukalj, Krajačevu kuću, odnosno Rujne vode — Jadićeva Plan. Putevi su trudom PD »Zavižan« Senj, dobro markirani.

U nastavku dosadašnjim pravcem i blago poludeseo izaći do ruba visoravni. Pod nogama otvara se pogled na veliko Tuževačko polje. Lijevo polazi lijepi široki put, a mi ćemo skrenuti stazom poludeseo i nizbrdo. Nakon 20 min stižemo do ruševina — Čvrljina kuća. Voda iz cisterne nije pitka. Ispred cisterne staza nastavlja iznad i usporedno sa starim putem, koji je obrastao i teško prohodan, držeći se stabala uz rub suhozida do nekadašnjeg ulaza u vrtove, a ovdje ponovno sići na gospodarski put. U nastavku put pro-

lazi kroz lijepu mladu bukovu šumu te za 10 min stiže u zaselak Tuževac. Još ima žitelja i urednih cisterna. Put prolazi kroz zaselak te izbija na novoasfaltiranu cestu. Nju valja presjeći te stazom uz elektrostupove ponovno na nju izaći na prijevoju pod sedlom Rakita. Lijevo vodi seoski put u selo Rakitu a SPP nastavlja asfaltnom cestom oko 100 m. Ovdje valja skrenuti l. uz suhozid i uz njega sve do ponovnog spoja s cestom na prijevoju Lumbardu. U nastavku cestom još 10 min do zaseoka Oltari.

Planinarsko sklonište Oltari uređeno je 1989. marom planinskog društva »Sisak« (nije još posve dovršeno). Nalazi se u prvom katu nekadašnje pučke škole. U prizemlju je gostionica, a u susjedstvu trgovina. Ključ se čuva u gostionici ili

u obližnjem zaseoku Markovići, gdje stanuje gostioničar. Sklonište ima tri prostorije: spavaonicu s osam kreveta, spavaonicu s dva kreveta i prostoriju u kojoj će biti kuhinja. Kuća ima električnu vodu se dobiva iz cisterne kod kuće. Objektom upravlja PD »Sisak«. Oltari su autobusna stanica linije Senj — Jurjevo — Krasno. Ovdje započinje uzdužna velebitska markacija kojom se za 2.45 h stiže do Doma na Zavižanu, početne točke VPP-a.

LITERATURA

- Josip Poljak: Planinarski vodič po Velebitu, HPD, Zagreb, 1929.
 Zeljko Poljak i sur.: Velebit, PSH, Zagreb, 1969.
 Zeljko Poljak: Planine Hrvatske, PSH, Zagreb, 1986.
 Zelimir Kantura i Zoran Gomzi: Kapelski planinarski put, PD »Vihor« i PD »Rade Končar«, Zagreb, 1987.
 Zelimir Kantura: Ravnogorski planinarski put, PD »Višnjeva«, Ravna Gora, Ravna Gora 1989.

PREGLED SATNICE RGPP, KPP, SPP i VPP

(Etappe su određene prema mogućnostima noćenja)
 Ravna Gora ili Skrad — Javorova kosa 7 h
 Javorova kosa — Lokanda 7 h
 Lokanda — Bjelolasica 6 h
 Vojni Tuk — Bjelolasica 3 h
 Bjelolasica — Samarske stijene 4 h
 Samarske stijene — Bijeke stijene 4 h
 Bijeke stijene — Duliba 5 h
 Duliba — Krivi Put 7 h
 Krivi Put — Vratnik 3,5 h
 Vratnik — Oltari 4,5 h
 Oltari — Zavižan 2,45 h
 Zavižan — Rossijevo sklonište 2,30 h

Rossijevo sklonište — Alan 3,30 h
 Alan — Radlovac 4,30 h
 Radlovac — Ravni Dabar 4,30 h
 Ravni Dabar — Baške Oštarije 2,30 h
 Baške Oštarije — Sugarska duliba 6 h
 Sugarska duliba — Visočica 5,30 h
 Visočica — Stirovac 6 h
 Stirovac — Borisov dom 3 h
 Stirovac — Ivine vodice 5 h
 Ivine vodice — Dušice 3 h
 Dušice — Ma'i Halan 2,15 h
 Mali Halan — Prezid 9 h

Pogled s livade iznad Orlovog Gnjezda na Velebit. S lijeva: Jadičeva plan, Grižina Kita i Hadžin Grob, dolje Senjska draga
 Foto: Vesna Gjurčević Kantura

Ribnička vrata

Dr. ANTE RUKAVINA
GOSPIĆ

Ljeto se godine 1988. zamahalo velikim vrućinama koje su vrelim užarenim zrakom pokrivala velebitsko Podgorje. Iako su ovdje uobičajene tromjesečne ljetne suše, ovakve već dugo nije bilo. Na obroncima je sve bilo sažgano, a kamen ugrijan kao da je na vatri pečen. Da ne bude toliko monoton, sredinom kolovoza jutarnje su magle toliko zastirale more i obale da su vozila po jadranskoj magistrali gmizala kao u nekom tunelu bez kraja i najmanjom brzinom. Bila je to toliko rijetka pojava kao što je i snijeg u ovim predjelima.

Takvog jednoga jutra bio mi je cilj izdići se iz Šibuljine u blizini Starigrada i doći do Badanj, a dalje, što bude... Ovdje je more mlako i čisto kao malo gdje, ali je privlačan i onaj čudesni svijet planinskih visina koje u svom muku kriju ljepote iste ili čak veće i različitiije od onih na razini mora.

U Šibuljini, s nadmorske visine otprilike od jednog metra, treba se uputiti iz sredine mjesta ravno prema planini. Nakon sasvim kratkog hodanja uskom cestom skreće se malo udesno prema visokim čempresima u podnožju prvih obronaka stazom koja toliko podsjeća na one kozje, planinske. Spomenuti čempresi visoko se izdižu iznad nekih visokih napuštenih kuća, a odmah uz njih ugodna se staza izdiže u vis. Kao rijetko gdje na stazi su stepenice, jedna do druge izdižu se i ne prestaju. Toliko je staza na taj način proširena da njom mogu prolaziti i dva čovjeka usporedo, a stepenice, traju i traju sve, do Bajamovca, a i dalje, ali malo rjeđe, jer su tamo manje potrebne.

Brzo se dosegne prvi prijevoj. Pogled unatrag otkriva kamenito Podgorje s kojega se već povukla magla. I Šibuljinu, sada već malo turističko mjesto što se kao rijetko koje proteglo na pojasu ravna tla između mora i planine. To je omogućilo da se izgradi puno kuća za odmor, puno novih zgrada za domaće žitelje, ali i kamp i market, kako smo pomodno nazvali najnovije svremene tvorevine za zaustavljanje turista.

S druge strane, u planinu se nastavlja ova sada već položita staza preko kamene visoravni. Jednoliko će se izdizati sve do Malog Rujna, a onda će se razgranati na sve strane. Vidi se po njezinoj solidnoj gradnji da je njom promet bio čest i da je dobro održavana. U najdaljem svom toku, uzdižući se sve do Oglavinovca, prelazi Velebit na visini od oko 1400 metara i onda se spušta prema Lici u Počitelj i Ribnik.

S obzirom na povijesne činjenice može se otprilike utvrditi i kada je građena. Naime, godine 1704, kako navodi Veljko Rogić, ispod

turske vlasti pobjeglo je više žitelja istočnog vjerskog obreda. Mletačke su ih vlasti prihvatile, jer su s njima dobile dobre vojnice i velik broj stoke, te ih naselile u Šibuljinu, kraj ravan i pogodan za ratarstvo, gdje se moglo lakše no drugdje započeti život. Do tada su već prije naseljeni Bunjevci zazirali od ravnih predjela uz more privlačivši više planinskim pašnjacima za svoju brojnu stoku. Da i novi žitelji iz Šibuljine ne bi bili prikraćeni u pravima na pašnjačke površine, mletačka im je uprava dodijelila Malo Rujno za pašarenje. I sve do danas okolni živalj za Malo Rujno kaže da je »rišćansko«, kako su oni nazivali žitelje istočnog vjerskog obreda.

Tek kada je prošlo četvrt tisućljeća došlo su do izražaja prednosti ravna tla uz more, što Šibuljčanima omogućava goleme turističke razvojne mogućnosti. No i njih je pogodilo raseljavanje, a još prije ratne neprilike, pa od starinaca još samo četiri prezimena čuvaju tradicije svojih predaka: Babac, Lučić, Marinković i Poljak.

Hodajući ugodnom stazom ubrzo se stiže u Bajamovac. Jedna je tu još usčuvana kuća. Možda je to ona u kojoj je za vrijeme rata bila partizanska bolnica. I kada sam se već izdigao iznad nje na novi prijevoj, sjetio sam se da bi trebalo vidjeti ima li o tome kakva spomen-ploča. I snimiti je. No, to ostavljam za sljedeću godinu, kada bi se trebalo prošetati uzduž ovim obroncima, sve tamo do groblja i crkvice Sv. Trojice gdje je u isti mah i vrijedno arheološko nalazište. Usput, ovuda se nalaze i brojna mirila i tko zna što još, i to će onda razbiti jednoličnost nekog budućeg godišnjeg odmora.

Kroz kamenjar i šikaru staza se izdiže između bregova što su se naslagali s obje strane kao okamenjeni valovi. I gdje je god strmija, izgrađene su stepenice od gruba kamenja kao nigdje na Velebitu, slične onima između obiju Crikvena. Najednom se ukazaše crvenobijele oznake. Dolaze iz šikare i ubrzo se vraćaju u nju, a uz njih nigdje ni staze ni puta. Znam već što je to. I tuda je Tatek Tomerlin sigurno spajao neke kamenice i pećine što je njegov uobičajeni način djelovanja u ovom podgorskom dijelu Velebita. Neću ih slijediti jer bi ubrzo po mom golom tijelu bilo više krvavih masnica od usputnog trnja nego nabora na cijelom Velebitu. Ipak, možda jednoga dana dođe i na njih red da se potvrdi kolika je volja i trud jednoga velebitskog oduševljenika u istraživanju njegovih tajni.

Ali zato, tu su Zavrata. Najednom se pružila prema planini duguljasta dolinica, sada posve sasušena pašnjak, što se u daljini

sužava prije negoli prijeđe u Malo Rujno. I usred njega stan Marka Poljaka. Stariji su članovi njegove obitelji cijeloga ljeta ovdje sa sitnom stokom, ali kažu da ih ove godine kao nikada ubi suša. Ipak imaju dosta i dobre hladne vode za sebe i blago, ali ako suša potraje... To pitanje titra oko nas u onoj podnevnoj jari što žeže i pali kao da će u čas sažgati sve obronke. A oblaka već tjednima nije bilo nad planinom; ni magle, ni rose, ni ikakva izgleda za kišu.

Pitam ih za neke pećine u okolici, koje istražuje i o kojima je pisao Stašo Forenbacher iz Zagreba. Kažu da ne znaju za njih.

— A la, gospodine moj, tko bi znao za svaku jamu u ovoj pustinji — kaže Marko i širi ruke kao da želi njima obuhvatiti sve ove obronke.

Na kraju Zavrata ili na početku Malog Rujna s lijeve je strane slikovita stijena nazvana Podgrizen. Golem četvrtast i uvis izdužen kamen odvojen od svojega brda strši upravo na prijelazu između ove dvije doline i znak je da staza ulazi u pravu planinu, na golemu kršku visoravan za koju se na prvi pogled može reći da na njoj nema baš ništa posebnoga. Ali to može reći samo onaj tko nije dublje proniknuo u svaki pedalj toga kamenjara.

U donjem dijelu Maloga Rujna već se izdaleka opaža usčuvani stočarski stan s polukružnim betonskim krovom. S obzirom na solidnost gradnje u njemu se nekad moglo boraviti od proljeća do jeseni, ali je to sada prošlo vrijeme. Ispred njega prolazi staza što produžuje prema Dubokom i Medenom i dalje na zapad. A odmah desno uz stazu ruševine su neke crkve iz predturskog razdoblja. Narod to mjesto i danas naziva Crikvina, a od crkve se vidi donji dio zidova. Kako je to bilo pravilo, okrenuta je bila u smjeru istok-zapad, što pokazuje položaj apside i ulaznih vrata. Ne zna se kojomu je svecu bila posvećena, jer žitelji naseljeni ovdje nakon istjerivanja Turaka nisu o tom sačuvali nikakva sjećanja. Ipak to govori za nekadašnju gustu naseljenost, odnosno za brojnost stočarskih stanova u ovim predjelima.

Napredujući od Crikvine prema Rujanskoj kosi svuda je naokolo rasijano kamenje posebna oblika. To je ono kamenje što se odlama od okolnih brda, ali je zaobljeno sa svih strana kao da ga je neka golema i trajna rijeka godinama skidala s viših obronaka i usput ga zaoblila. Od takva su kamenja obzidane mnoge usputne ograde. I nehotice pogled se otme prema nedalekim Ribničkim vratima otkuda je sve ovo kamenje moralo doći. Koliko je za to trebalo godina i kakva ga je to sila ovamo dovaljala pitanja su što se provlače kroz moje misli isto onako kako se usput poneka zmija provlači između kamenja na tlu.

A onaj golemi kamen što se ustobočio tamo u smjeru Velikog Rujna? Zovu ga Baba, ali to nije ona prava Baba. Onu je pravu Babu minirao prije rata neki stočar i kamenje upotrijebio za dogradnju svojega

stana kao da nije svuda okolo imao kamenja svih vrsta i veličina. Za nju su etnolozi govorili da je to bio kulturni kamen iz pret-povijesnih vremena po kojem su planinke u proljeće po izgonu stoke na ispašu posipale ulja, žita i soli kao dar bogovima da bi stoka te godine bila zdrava i plodna, a godina rodna.

Otrprilike po sredini Maloga Rujna opet crvenobijele planinarske oznake. Eto, i ovuda je Tatek Tomerlin povukao smjer kojim spaja Stap, Stapinu i Račabušu s Rujnom, što dobro dođe onima koji ovuda prolaze za kišnih dana i po magli.

U daljini između Rujanske kose i Čelopeka opaža se kuća, dobro usčuvan stočarski stan. Vrata otvorena, ovce zableje ponekad, a čovjek se miče oko nje. To je stan Dare i Peke Poljak iz Šibuljine, a s mamom je ovdje njihov sin Veljko. On je mladić i tek je izišao iz vojske. Sad mu je 21 godina i odlučio se posvetiti stočarenju kako su to radili njegovi stari. Jest, imaju oni novu kuću uz more i mogu u nju primati turiste preko ljeta i duže, ali njega zove planina i on se tom zovu ne može oteti. Razgovaram s njim i njegovom majkom o svemu i svačemu, ponajviše o njihovoj blagu, ovcama i kozama. Iz razgovora razabirem da koriste posve suvremene lijekove za suzbijanje nametličkih bolesti kojih je mnogo u ovim krajevima, ali i lijekove za druge bolesti, slučajne ozljede i druge neprilike što mogu stoku zadesiti u planini.

Dok pričamo primakla je Dara preda me pun lonac hladna kisela mlijeka i savjetuje mi da ga pojedem što više jer da ću se dobro »ispuvati« uz Ribnička vrata. Nije to trebala dva puta reći. Saznajem da će Veljko najesen početi graditi novu kuću, odmah uz ovu staru. Da, pravu kuću, jer oni ovdje borave sve do kasne jeseni. Tek kada zaklju svinje, a to je obično koncem studenoga, onda silaze k moru. I već ujesen, čim malo zahladi, početak će prikupljati materijal.

Sve osim kamena mora se priskrbiti iz velikih daljina, obično od mora, s najbliže ceste. A što znači prenijeti nekoliko tona tereta do mjesta do kojeg treba i tri sata dobra hoda bez ikakva tereta, to znadu samo oni koji su prisiljeni na to.

— A pijesak, odakle ga nabaviti — pitam, jer je to najkritičniji materijal, i težak, i treba ga puno, a znam da ga po Velebitu ima iznenadujuće malo.

— Prenositi ću ga na mazgama tu s Kose — pokazuje Veljko rukom prema Rujanskoj kosi. — Ima tamo jedna »kāvā« (kop) — kaže, — a druga je negdje tamo prema Dubokom.

Koliko je to posla može se samo zamisliti. Na jednoj mazgi ili konju može se u dvije drvene kutije prenijeti oko 50 litara odjednom. No posudit će Veljko nekoliko tih tovarnih životinja, a pomoći će mu i susjedi dok obavi taj najvažniji posao. Bit će to pod jesen kada kiša nakvasi pašnjake i trava živne pa se ovce i koze neće puno udalja-

vati od stana i on neće gubiti vrijeme pažeći na njih.

— A voda, imate li je dosta — pitam, jer je to u ovim predjelima prvo i najvažnije životno pitanje.

— Imamo je uvijek — kažu i pokazuju rukom pred kuću.

Oko tridesetak metara zapadno od njihove kuće nehajno je ograđen sasvim mali sliv prema otvoru u tlu. Prilično davno pronašao je prvi ovdašnji stanar da je tu otvor nekoga ponora. A Peko, Veljkov otac, spustio se u njega da vidi koliko je dubok. I opazio je da su stijene ponora čvrste, da nigdje u njima nema ni najmanjeg otvora. Spuštajući se sve niže dopro je do suženja na dubini od otprilike desetak metara ili malo niže. Na tom je mjestu ponor bio širok samo toliko koliko je obujam kamena što ga može nositi jedan čovjek. Povratio se Peko natrag, bacio unutra takav kamen i po njemu nekoliko kanti betona i ova neizmjereno čvrsta cisterna bila je gotova. Kažu da valjda sadrži i 30 ili više prostornih metara kišnice što se u nju slije s okolna tla. Kako brane pristup životinjama u blizinu otvora, to je voda dobra i za piće, a dobrano je ohlađena zahvaljujući i svojoj dubini i hladnim i tko zna koliko debelim stijenama.

— Sve je to lijepo i dobro — kažem, — ali kada će se Veljko oženiti, hoće li ikoja djevojka htjeti slijediti njegove stope po ovom kamenjaru, gdje iza svakog grma čeka ili medvjed ili zmija? — i upitno promatram kakav ću odgovor dobiti, jer su slične poteškoće stalne u planinskih stočara.

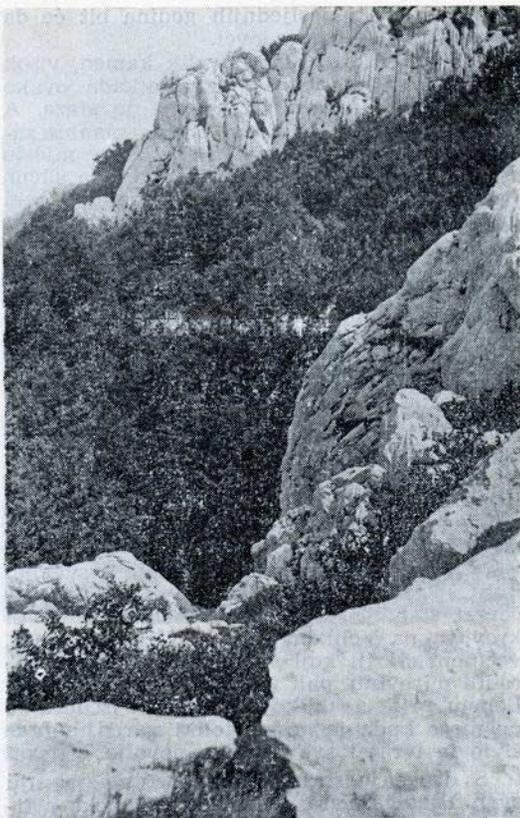
— Samo da on dovede kakvu djevojku, ne bi joj s nama bilo slabo — kaže Veljkova majka Dara. — Ne bi ni morala u planinu. Neka uz more dočekiva turiste i iznajmljuje kuću, a mi ćemo se drugi varakati po planini dok se god bude moglo.

Planina je neizmjereno bogatstvo i snaga koja im održava duh, pa i za onih najernjih ana kada se oluje navuku nad obronke i kada im u takvoj mrkloj noći medvjedi šetaju oko kuće. To je zov koji uvijek odjekuje u ušima i mozgu, privlačnost koje se ne mogu otestiti, sloboda koju ne može ništa zamijeniti i život koji neće promijeniti. To je u današnje doba i dobra zarada, jer je sve manje janjaca i kozlića, a sve više mesara i turista. I kada se to sve zbroji oni do nekoga jako dalekoga daljnega ostaju ovdje.

— Samo nas nešto muči, gospodine. Znađete li vi što o tome, zašto je ovih godina već svako peto drvo u gori suho — kaže Dara i pokazuje po obroncima. Nešto od ovogodišnje suše, a nešto i s drugih razloga, ali je ipak previše suha lišća na okolnom drveću.

— To su duge i teške priče, valjda ste nešto čuli na tranzistor o kiselim kišama — odgovaram.

— Da, čuli smo — kaže Dara — neka vrag odnese i njih i sime i kolivku di su nikle — ljutito nastavlja. — Vidite li da su

Dalmatinska vrata

Foto: Dr. A. Rutkavina

nam prošarale obronke, a toga nikada do sada nije bilo. Ako nestane šume, a kuda ćemo onda svi skupa?

Ubrzo se rastajemo. Još samo snimanje pred kućom. A Veljko vadi iz džepa šaku novčanica i hoće odmah platiti snimke koje mu moram poslati. Ostavljam ih i mahnem iz daljine kao starim prijateljima, a zatim se počinjem polako uspinjati na Rujansku kosu.

Između Kose i Čelopeka duguljasta je i uska dolinica kojom nekada poteče i potok. Još se dobro opažaju sasvim male oranice gdje su Bušljete nekad sadile krumpir i povrće. Njihove su kuće bile u samom kutu pod obronkom, a to je već dio Ribničkih vrata. Kuće su napuštene i propadaju. Cisterna s vodom u nuždi će poslužiti Veljku, a šljive bjelice, upravo dozrele, ali od suše sitne i smežurane, možda će pojesti medvjed.

Izdižem se na vrh Rujanske kose, na vrh toga obla visa što je na svoj poseban način zanimljiv znanstvenicima koji s geološkog stanovišta proučavaju Velebit. Izbijam na dobro vidljivu stazu kojom se od Aptovačke kose i otprilike između Velikog i Malog Rujna prilazi Ribničkim vratima. Po stazi su »ciljevi«, stari način obilježavanja staza za dane maglene i kišne. U vis uspravljeno pogodno kamenje pokazuje i za snježnih dana

pravi smjer, a posljednjih godina bit će da ovuda prolaze samo lovci.

Malo je niže uz stazu ovelik kamen, visok možda i tri metra. Tko zna otkada ovako strši i iz daljine ukazuje gdje je staza. A nekoliko metara od njega prema planini sasvim je malo udubljenje u tlu. To se mjesto zove Džaferov grob. I opet se ponavlja slična priča. Za turskih provala tu je zaglavio neki Džafer kada je pošao u otimačinu blaga. Stiglo ga tu i tu je ostao. Puno godina poslije, kažu, netko je kopao na tom mjestu tražeći zakopano blago i tako je nastala udubina u tlu, a naziv joj se prenosi s koljena na koljeno.

Upravo ovdje treba sjesti, ali samo nekoliko časaka. I pogledati na sve strane. More je prekrila ljetna izmaglica i samo se ponekad nešto zaplavi na obzoru. Veliko je Rujno mirno i spokojno. Sutra će živnuti jer je proštenje i navratit će stari stočari i njihova djeca na brojna ugasla ognjišta. Poneko će i zaplakati nad obrušeni krovom svojega stana, a negdje će i pjesma podsjetiti na ona stara vremena kada je u svakom kutu šikare, u svakoj dolinici bio nečiji stočarski stan. I sada, eno, nekoliko je novih krovova na Velikom Rujnu. Netko se vraća, većinom stariji koji su negdje u svijetu zaradili mirovinu, pali vatru na ognjištu ostavljenom prije nekoliko desetljeća i iščuditi se ne može kuda je nestao toliki narod, a preživio je i rat i sve njegove nevolje.

S druge je strane planina. I ulaz u nju zvan Ribnička vrata. Između Čelopeka s lijeva i Višerujne s desna čini se kao da je šuma zapriječila svaki prolaz. Ali on ipak negdje postoji, jer su od starine brojni prolaznici ostavili na obroncima tragove svojih prolaza.

Ispod mene Rujanska je kosa. Teško ju je usporediti bilo sa čime. Ponekad se pričinu kao da se golemi reptil uputio u planinu i zaglavio tijelom u Ribničkim vratima, a rep mu se nepomičan pružio preko Malog Rujna i sve do Zavrata. A kako je nastala, odakle se ovdje skupila ova golema količina kamena, slijepila se u čvrsto brdo, postala u isti mah i kamenjar i pašnjak i sporna točka među brojnim geolozima?

Dok razmišljam o svemu tome sunce nemilosrdno prži, i kamen i već sprženu travu, i moju kožu. Učini mi se koji put kao da će u trenu planuti cijeli kraj, jer vrućina ustavlja dah, a samo potoci znoj govore da je upravo podne. A i da nije, žega bi bila isto tako jaka. Usprkos tome do uspona kroz Ribnička vrata prisjećam se brojnih rasprava o Rujanskoj kosi.

One traju već skoro sto godina. Posljednjih godina ponovno se piše o oledbi Velebita u neko davno doba, o njegovu zaleđenju ili glacijaciji, kako li se to već kaže. I dok se preko široke obline Rujanske kose upućujem prema Ribničkim vratima na temperaturi zraka od vrlo vjerojatnih 60 °C, razmišljam o ledenjaku debelom stotinama metara koji se nekada ovdje nalazio.

Polemika je započela člankom H. Hranićevića »Geomorfološki problemi iz hrvatskoga krasa« godine 1901. Njegove navode o zaleđenju Velebita pobija D. Gorjanović dvije godine poslije. I drugi istraživači pišu o tom. R. Schubert dopušta mogućnost da bi konglomerati u Velikoj i Maloj Paklenici i Kozjači mogli potjecati od zaleđenja ovdašnjih velebitskih vrhova. A. Degen misli da je sa Sv. brda preko Libinja i Ličkog dolca ledenjak prešao u Kozjaču i tu nestao. Također i S. Milojević konglomerate u Velikoj Paklenici dovodi u vezu sa zaleđenjem na Velebitu, a i J. Cvijić u svojim radovima zaključuje da je bilo zaleđenje na Velebitu, dok se na sjevernom Velebitu njime bavi A. Bauer.

U to isto doba, s početka stoljeća, A. Gavazzi sabire mišljenja o zaleđenju Velebita i čeka priliku da ode osobno se uvjeriti koliko ima istine u jednim ili drugim tvrdnjama poznatih znanstvenika.

Sasvim određeno o tom piše Josip Poljak godine 1947. u članku »O zaleđenju Velebita«: »Na prvi pogled podsjeća Rujnačka kosa na morenu, kojoj je strana okrenuta prema Kozjači strmija od strane, koja se spušta postepeno prema Vel. Rujnu. Nanos Rujnačke kose, Malog Rujna i Zavrata fluvialnog je podrijetla, a dijelom i voda od kopnjenja snijega na izmaku diluvija. Snagan je bio koliko s padina Čalopek i Vili-njeg vrha, toliko i iz zaleda s velikih ponikava Oglavinovca i Javornika preko današnjih Ribničkih vrata. Taj su materijal taložile vode od Ribničkih vrata u Malo Rujno i Zavrata s razloga, što dolazeće vode nisu mogle izravno otjecati iz južnog dijela Zavrata u Kozjaču, jer im je to branila visoka kamena priječka. Vode, a s njima i nanos skupljale su se u krškom polju Mal. Rujna i u uvali Zavrata pretvorivši ove u jezero. Tek prodorom kamenite priječke u Zavrati ostavila je voda Malo Rujno i Zavrata, odnesavši onaj dio nanosa, koji je bio iznad današnje priječke u Zavrati, i Malom Rujnu, kao i nanos Rujnačke kose. (...) To je razlog, da Rujnačka kosa pokazuje na prvi pogled sliku morene, premda nema ni u pogledu materijala, kao ni u pogledu načina postanka ništa zajedničkog s morenom.«

U nastavku svoga članka J. Poljak zaključuje: »Samo jakom fluvialnom erozijom možemo protumačiti odnašanje materijala i izravnane krških polja našega krša, a ne nekim umišljenim rijekama, koje su vrludale s jednoga kraja polja na drugi, i koje su imale biti starije od same baze polja. Njeno djelovanje jasno se opaža i danas na svim krškim oblicima Velebita, pa taj proces traje stalno od neogena do danas. Krški reljef velebitskih visokih ravni nije mogao biti preinačen ledenjacima, jer tih nije bilo na Velebitu. On se je od neogena do danas razvijao pod utjecajem istih eksogenih sila kroz cijelo geološko razdoblje, pa je stoga

i postigao takav razvoj svih tipičnih krških oblika, kakav nije postignut ni na jednom prostoru dinarskih planina.

Na temelju svih tih zapažanja ne može se dokazati zaledenje na Velebitu u zadnjoj ledenoj dobi, nego se mora pretpostaviti, da su u to doba vladali na Velebitu snježnici, koji su se djelomično preko ljeta otapljali poput današnjih snježnika južno dinarskih planina.«

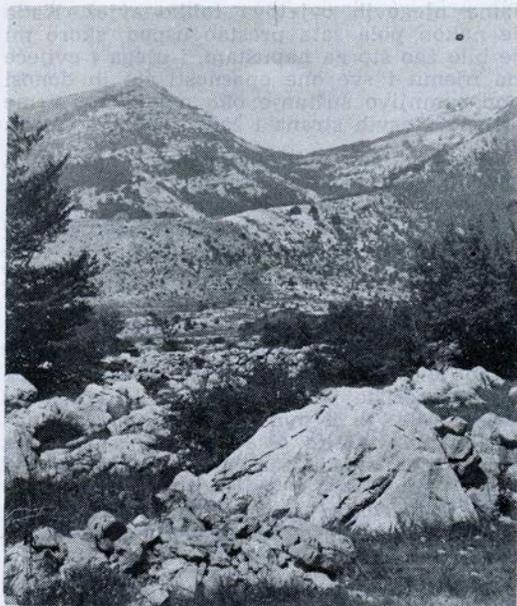
Međutim, L. Nikler godine 1973. u Geološkom vjesniku dokazuje postojanje oledbe na Velebitu u pleistocenu, to jest u zemljinom razvojnom razdoblju između tercijara i kvartara. Nikler tvrdi da je Rujanska kosa ustvari morena izgrađena od nesortiranih blokova i fragmenata oštih bridova, bez tragova zaobljavanja i pretežno od vapnenaca jurskoga porijekla. Kaže da je visina morene oko 150 metara, a dužina oko 1500 metara, što dokazuje veličinu ledenjaka i jačinu oledbe. Ledenjak se prema dosadašnjim Niklerovim istraživanjima stvarao u predjelima Oglavinovca, Javornika, Badnja i Golovrha i kretao se koritastim Ribničkim vratima prema Rujnu noseći sa sobom dijelove okolnih obronaka i stvarajući ledenjački jezik te je na svome začelju ostavio morenu koja danas tvori Rujansku kosu.

Ovo mišljenje potvrđuju upravo izvanredne Niklerove snimke snimljene s Višerujne i Zvirjaka. One uistinu zorno prikazuju da su klimatske promjene u pleistocenu i oledbe vezane uz njih zahvatile i ove predjele.

Hodam odavno utrtom stazom i razmišljam o ovim »ledenim teorijama«, ali više nemam snage ni vremena da o njima dublje razmišljam. Znam samo da je Veljko tu negdje pronašao kavu pijeska i da će ga cijele jeseni snositi do temelja buduće kuće, a da neće ni pomisliti je li ga tu nanio tercijar ili kvartar ili kakva druga sila. I još bi nešto bilo zgodno. Trebalo bi sve polemičare pri kraju njihovih snaga staviti u tekući dušik i zalediti na minus 196 °C, a onda ih po potrebi buditi da brane svoje ili osporavaju nove spoznaje. No, kud bi onda svijet dospio i u što bi se pretvorio.

Upravo sam na domak Ribničkih vrata. S obje strane staze strma brda, a gusta bukova šuma između stijena. U visini nad njom blješti na suncu goli obronak. Sasvim tamno zeleno lišće i sumrak između krošanja, iako je podne tek prošlo, izazivaju nelagodan osjećaj, jer sam ovdje prvi put. Nikoga ne nadoh da točno opiše stazu do Oglavinovca pa i zato treba proći tim starim putem.

Nema ni pravog njezina opisa. Vodič J. Poljaka iz godine 1929. opisuje je sa samo tri rečenice, a iz razgovora sa rujanskim stočarima nije se moglo dokučiti točno vrijeme za uspon do Oglavinovca. Njima su sati često skraćeni, a dani izduženi ili obratno, već prema raspoloženju ili potrebi koja ih je primorala da ovuda prolaze. Zato valjda kažu da je do Oglavinovca jedan sat hoda, a drugima su i dva sata malo. No, uvjerit

Ribnička vrata

Foto: Dr. Ante Rukavina

ću se i u to, i to ubrzo, pa makar se i kamenje i moja leđa budu topila od sunčeva žara.

Prolazim uz posljednji »cilj« i već sam u šumi, u samom tjesnacu Ribničkih vrata. A staza široka i ugodna i šteta je da nije duža od desetak minuta hoda, jer iza nje slijedi pravo iskušenje: strm, skoro okomito izdignut obronak od gola kamenja, kojim vijuga cik-cak staza izdižući se uvis. A oko ovoga obronka dva su potpuno različita brda. S lijeva se izdiže travom obrasli Čelopek s ponekim drvetom i rijetkom šikarom, a s desna pravo čudo. Ovaj krajnji zapadni rub Višerujne kao da su izglodale neke goleme ptice, s njega pookidale kamene komade teške nekoliko stotina kilograma i bacile ih u dubinu. Tako je taj brijeg ostao okomit, razrovan, zastrašujući, jer se čini da će s njega svakoga časa poletjeti stotine komada kamenja. A pod njim, čini se, da je više tisuća isto takva kamenja, tko zna kada odlomljena, možda još u ono doba kada je ledenjak bio na izdisaju i nije više mogao kamenje odnijeti u niže predjele.

I po rubu toga kršlja, tih kamenih gro-mada što se mogu u trenu pokrenuti, uspinje se staza, malo amo, malo tamo, uspinje se nesmiljeno i samo sitni koraci mogu je svladati jer za veće nema više ni snage, a ni mjesta. Ali opet nije tako pusta ni strašna. Skoro u cijelom usponu obrasla je visokim cvijećem. Zavidljivo je otkale ovom cvijeću toliko žilave i oko jedan metar dugačke stabljike, otkale mu u ovoj suši snaga da još stoji uspravno i da je pigment u bo-

jama njegovih cvjetova toliko svjež. Kada je nakon pola sata prestao uspon, skoro mi je bilo žao što ga napuštam, i njega i cvijeće na njemu i sve one opasnosti što ih donosi ono sumnjivo suštanje oko nogu, one strme stijene sa svih strana i žarko sunce s visine.

Opet šuma. I široka staza s neznatnim razlikama u visini i skoro u istom smjeru, pa se za sljedećih pola sata stigne na južni rub Oglavinovca. A ovdje iznenađenje, istinažabog ne više toliko rijetko: nestalo je vode u lokvi na njegovu dnu, nema ni stoke ni bilo kakvih tragova od nje.

Na samom rubu njegovu i šuma se prorijedila. Tko zna, možda je nekada napravljeno to i namjerno, jer je ovdje oduvijek bilo odmorište za prolaznike, bilo kuda oni išli, u Liku ili k moru. Jer nekoliko granatih bukava na široko je razmaklo svoje krošnje i bilo izvrsno zaklonište i od žege i od kiše, a to su ovdje najčešće vremenske pojave. I dok kroz ugodnu hladovinu sasvim neznatno struji gorski povjetarac, treba se odmoriti nekoliko časaka.

I za čas misli prijeđu ogļavinovačku udolinu i ustave se kod napuštenog stana s druge strane. Nekad su tamo dolazili Brevulji iz Kruševa kod Obrovca. Više ih nema. A da su i bili, otčerala bi ih ovogodišnja bezvodica i morali bi se pomicati za drugim lokvama i ledenicama. No tamo je i planinarska staza i njezine oznake, a preko nje produžava svoj smjer i ova neoznačena staza sve tamo prema Počiteljskom vrhu, da se s prijevoja na njegovoj istočnoj strani počme spuštati prema Počitelju i Ribniku. A zato treba odavle i 4 do 5 sati dobra hoda.

Kako je Ribnik odavno poznat, a na njegovu je mjestu u rimsko doba bilo naselje Ancus, to su se vjerojatno njegovi žitelji od davnine služili ovim prolazom, pa se zato i onaj izlaz na rujansko prostranstvo naziva Ribničkim vratima. Ribnik je bio značajnije naselje o čemu svjedoči i činjenica da je i za turske vlasti sačuvao svoje staro ime. No, istim ovim putem nekad su na rujansko proštenje dolazili brojni Ličani, a 13 dana poslije, tj. 28. kolovoza, Počiteljanima uzvraćali podgorski stočari na isti način dolazeći na njihovo proštenje Uznesenja Bogorodice. Da, tako je to nekad bilo.

A ovoga časa bilo bi baš lijepo pružiti se po ovoj mekanoj travi u debelu hladu i odpavati sve današnje uspone i sve priče o ledenjacima. I da me je netko čuo kako se sam sebi smijem što skoro cijeli dan razmišljam o ledenjaku koji se negdje ovdje stvarao, pomislio bi da mi se vrti u glavi od velike vrućine. No, nemam vremena ni za kakva uživanja, jer u daljini se Badanj nagnuo nad Liku i može se prevaliti prije negoli se popnem na njega.

Zato se upućujem po južnom ogļavinovačkom rubu i donekle u sjeni bukava s desne strane, da ubrzo dostignem markacije što ulaze u šumu koja ga dijeli od Ja-

vornika. A još prije toga kratak posjet Malom Javorniku, sasvim malom proplanku prije izlaza na Javornik. Na njemu je nekad bila crkva koja je u neko davno doba prenesena na Veliko Rujno. O njezinu postojanju nema tragova. Stoljeća i pastiri zatrlu su i temelje, ali narodna je predaja jača od svega, valjda i od ovog razbacana kamenja koje ne može posvjedočiti ništa od svoje prošlosti, jer kako napisala dr. Ivan Modrić-Antinović

Mūk je povijest zemlje ove
Nit čobana, nit kosaca,
Niti pjesme, niti zvona,
Pusta zemlja, prazno saće,
A tek što nas sutra čeka...?

Ni na Javorniku nema vode u lokvi. U tužno i suho dno ovoga pašnjaka samo crvenobijele oznake unose malo života, ali i one blijede od suše i bure. Zato je veliko pitanje »radi« li još ono vrelce ispod Badnja. U šumi iza Javornika, na onom oštrm zavoju, treba skrenuti lijevo stotinjak metara da se to utvrdi. A tamo, brižljivo ograđeno s nekoliko kamenih ploča vrelce je znak života, okrepa, nada što se razlijeva u okolnom lišću i nestaje pod njim.

Uskoro odvojak prema vrhu Badnja. Naprtnjača se sprema u prvi grm, a onda i dvonožke i četveronoške na posljednji današnji uspon. Upravo kada se otisak pečata zaplavio u dnevniku VPP-a, negdje na sjeveru zagrmjelo je kao u stara dobra vremena. U daljini nad Gospićem crnio se oblak, ne veći od dobra naviljka, a iz njega i sijeva i grmi kao da će sudnji dan. E, neće se iz njega natopiti kišom Ličko polje pa da grmi još stotinu puta jače. I nije.

U dubini prema istoku na suncu kasnog poslijepodneva sjaji se krov Doma pod Štirovcem. Gledan s visine od 1639 metara čini se kao ukopan u šumu daleko, daleko. I dok stignem do njega, a to je otprilike pola sata hoda, treba razmisliti hoću li još danas krenuti na Veliko Rujno. Ne, neću, nego sutra zorom, jer treba usput razgledati Buljmu i strminu ispod nje. Negdje je tamo, pričaju arheolozi, pronađen ostatak nekog pretkršćanskog kulturnog mjesta. A zatim se treba popeti i na Veliki Golić. Bilo bi šteta ne prošetati se onim divnim usponom od Stražbenice do njegova vrha i ne osjetiti svu draž, mirisnu tišinu i pravu puninu zelene boje njegovе borove šume.

A dotle će već na Velikom Rujnu odjeknuti zvon crkvenoga zvona. I pomiješati se s titrajima ovčjih klepki. I ptice će se uznemiriti, poneki će pas zalajati, a prolaznik će u čudu reći: Gle, Rujno živi! Koraci će potom postati brži kao i u svih onih što se danas upućuju prema izvoru toga zvuka. Samo će Višerujna i Bojinac, Veliki Golić i Zvirnjak i sva druga okolna brda Rujan-ska, samotna i nijema, i dalje ostati na vječnoj straži kao što stoje već dugo, dugo...

Od Velike do Trišnjice

Zapis s Papuka

TOMISLAV ĐURIC

ZAGREB

Kada se od grada na Orljavi, iz srca »Zlatne doline« — Slavonske Požege, krene na zapad, u Papuk, stiže se u Veliku. Tu je kraj asfaltne ceste i provincijalne pruge što dužinom od šesnaestak kilometara prolaze oranicama zlatoklasne pšenice, dotičući se povijesnog Trenkova i susjednog srednjovjekovnog Kaptola.

Veliku posjećuju izletnici. Ljeti zbog njezinih toplih bazena, a kada minu vrućine srpnja i kolovoza, njome ponovno zavladaju sjene Papuka i žubor bistrih potoka Dubočanke i Veličanke. Na mjestu gdje se susreću ove dvije vode Papuka, i u zagrljaju nastavljaju tok kroz selo, započinje najstariji i najljepši dio Velike — njene Toplice. Tu su — pod stjenovitim brdom, iz čijih pukotina izvire topla, ljekovita voda — našli mjesto za svoj odmor prvi žitelji prije više od tisuću godina. Bili su to podanici drevne Požeške županije, a uz njih i redovnici Sv. Augustina, koji podigoše ovdje (u 14. st.) samostan i crkvu, što se dijelom sačuvala do današnjeg vremena u sadašnjem proširanom crkvenom sklopu. A taj crkveni sklop zadržao je u sebi bogatstvo stilova Evrope — od gotike do baroka, grobnice bosansko-beogradskih biskupa i (upravo otkrivene) gotičke freske u liku Sv. Kristofora. U tom crkvenom zdanju Franjevci su poslije svojim školama zračili iskrama prosvjetiteljstva, iskrama nade pod vladavinom Turaka, a dio života proveo je ovdje i osloboditelj svog slavenskog kraja od osmanlijskog ropstva — legendarni fra Luka Ibrišimović-Sokol. Taj brkati fratar, student sa Bolonje i budimpeštanski župnik, skidao je po potrebi — kako pjeva narodna pjesma — »svoje mišničko odilo« da bi četovao protiv Osmanlija, da bi prelazio granicu u slobodni dio Slavonije i obavještavao rimskog papu i bečkog cara o stanju pod jarmom stegnute turske Slavonije, da bi uhvaćen i vezan uz kolac-turski ražanj, čekao svoj kraj, da bi gledao kako je gladni narod bacao Turčinu dukat za njegov otkup, izvađen negdje ispod kućnog praga, iz ženskih njedara...

Od ostataka tog Sokolovog kamenog gnijezda, put nastavlja dalje u dva pravca, oba namijenjena planinarskom koraku — do staroga veličkog grada, odnosno do planinarskog doma.

Velička utvrda, koja datira iz 15. stoljeća, sa stijena slavenskog granita otužno pruža ostatke svojih kula i bedema prema oblacima, brojeći stoljeća svog postanka i polakog nestanka. Noću se ovdje šuljaju lisice i lasice, pod kamenim dovratima gnijezde se južne ptice i zimski vrapčići, ovdje caruje vjetar, ledena kiša, ognjene strijele

nebeske i dinamit susjednog kamenoloma. Kada zavlada prividna tišina, proskita se ovim putom dalje ka vrletima Papuka pokoji zaljubljenik prirode.

U planinarskom domu »Lapjak« koji se skrio pod šumu crnogorice, jede se najbolji »kulin« u Slavoniji, a prase na ražnju ima najmirisniju koricu što se sva onako lagano ispucana obvila oko sočnog mesa i tamo gdje je već popucala ispušta tustu mast na podmetnute kriške kruha, čineći tako slavu »slavonsku moću«. Kuhinja doma požeških planinara u Velikoj poznata je po cijeloj Slavoniji, a i dalje. Dolaze ovamo iz Zagreba i Bosne; za nju su čuli i vojvodanski majstori gurmanluka. Izmisliatelj te glasovite veličke kuhinje, Ruda Nedela, prikupio je pregršt tajni u kulinarskim školama »Zlatnoga Praga« kasnih četrdesetih godina, kada se kao velički sin čeških roditelja zaželio domovine svojih pradjedova. Znanje hotelskih kuhara, majstora svjetski poznate kuhinje praških hotela, primijenio je Ruda na slavonsku kuhinju i tako pridodao veličkoj duhovnoj dimenziji i sasvim praktični gastronomski dodatak. U njemu posebno mjesto zauzima »kulin«, za koji je Ruda pobrao pregršt »Večernjakovih« zlatnih medalja.

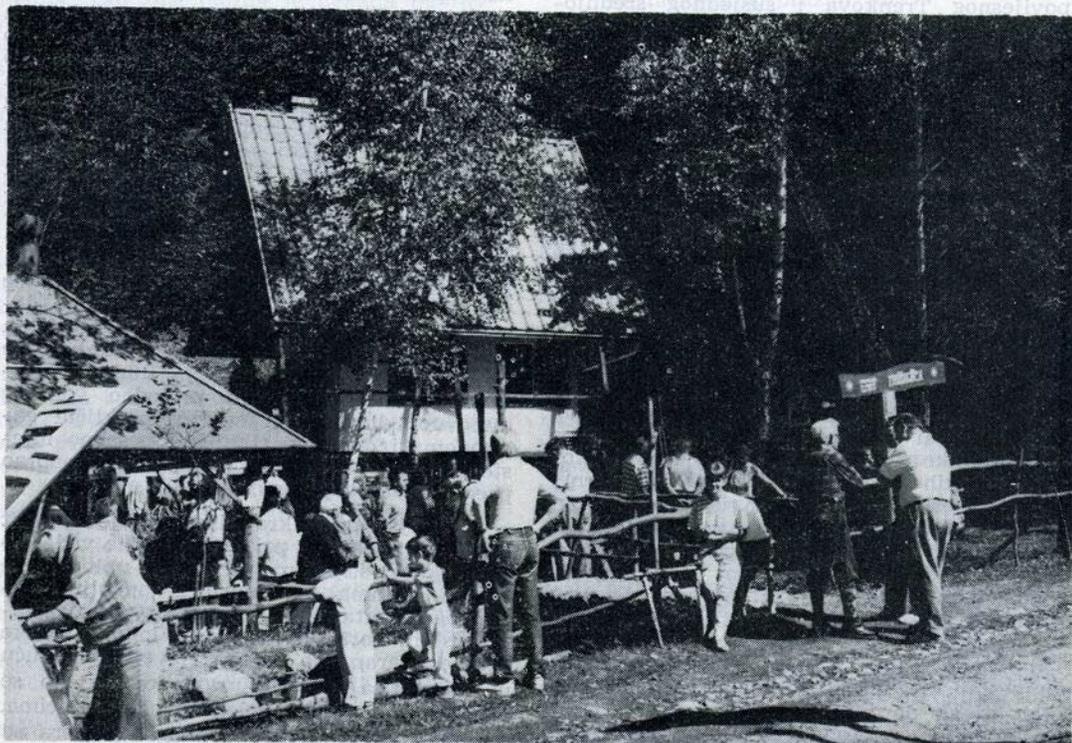
Doživljaj ovog krajolika postaje cjelovit tek kada se svemu pridruže biserne vode što preskakaju stijenama Duboke, upitomljene toplim vrelima što izvire iz pukotina papučkog granita. I sve tako malo-pomalo planinarskim korakom uz zelene lopuhe i vitke lijeskove grane po kojima vjeverice skakuću u potrazi za tvrdožutim plodovima što se skrivaju u svojim zelenim okovratnicima, stiže se do Trišnjice — jednog od bisera na niski papučkog derdana. Još do prije godinu dana ovdje se nalazila mala drvena koliba požeških planinara, stisnuta pod okrilje divlje trešnje uz sam potocić, koji je produženi tok obližnjeg istoimenog izvora. Divno mjesto, bogato mirom, ispunjeno tišinom.

I tako se jednog dana među planinarima koji su ovamo najčešće dolazili, i u ovom skrivenom kutu najviše uživali, javila misao da se umjesto drvene kolibe za boravak planinara sagradi planinarska kućica. Složiše se s tom idejom i Milzen Kaučić, lirska duša što se napaja na ljepotama slavonskih planina, Ivan Jakovina, planinarski pisac i novinar, revni propagator naše planinarske misli, neumorni Vjekoslav Trobić i velikim dijelom kasniji mecena nove kućice, legenda pože-

škog planinarstva Ante Lovrić i »juratuš« Ivica Martinek, koji je dao impuls razvoju ne samo požeškog, slavonskog već i hrvatskog planinarstva, a s njima i svi oni brojni ljubitelji svog kraja koji su se poslije ne-sebično pridružili. Dogovoreno-učinjeno. Za 15 mjeseci i 27 dana, kako reče Ivica Martinek prilikom otvorenja nove kuće na Trišnjici 17. rujna, sagrađena je ova papuča

ljepotica postavši tako 76. planinarski objekt u Hrvatskoj.

Trišnjica je otvorila svoja vrata planinarima i svim ljudima koji vole prirodu, njen sklad i ljepotu, a na svima nama je da je sačuvamo i bdijemo nad njome, jer je u nas sve manje takvih prostora gdje vladaju u zajedničkom skladu čovjek i priroda, planinar i planina.

NOVA KUĆA NA TRIŠNJI CI U PAPUKU

Polovicom rujna su požeški planinari, zajedno s brojnim gostima, planinarskim kolegama iz slavonskih planinarskih društava, članovima PD »Priroda« iz Zagreba i »Matica« iz Maribora, na lokaciji Trišnjica u Papuku, svečano proslavili otvorenje planinarske kuće.

Gradnja je trajala nepunih 16 mjeseci, zahvaljujući dobrovoljnim radovima planinarskih aktivista i materijalnoj pomoći privrednih i društvenih organizacija Požeške kotline.

Nevelik, ali veoma lijep i funkcionalan objekat, izrađen prema nacrtu Ružice Lukačević, otvorio je Vjekoslav Trobić, najaktivniji graditelj s ostvarenim 60 radnih dana. O izgradnji kuće priređena je izložba »pod vedrim nebom«, čiji su autori Ivan Jakovina, Anđun Lovrić i Milan Kaučić.

Na otvorenju, vezanom za manifestacije organizirane povodom Dana komune i 90. obljetnice

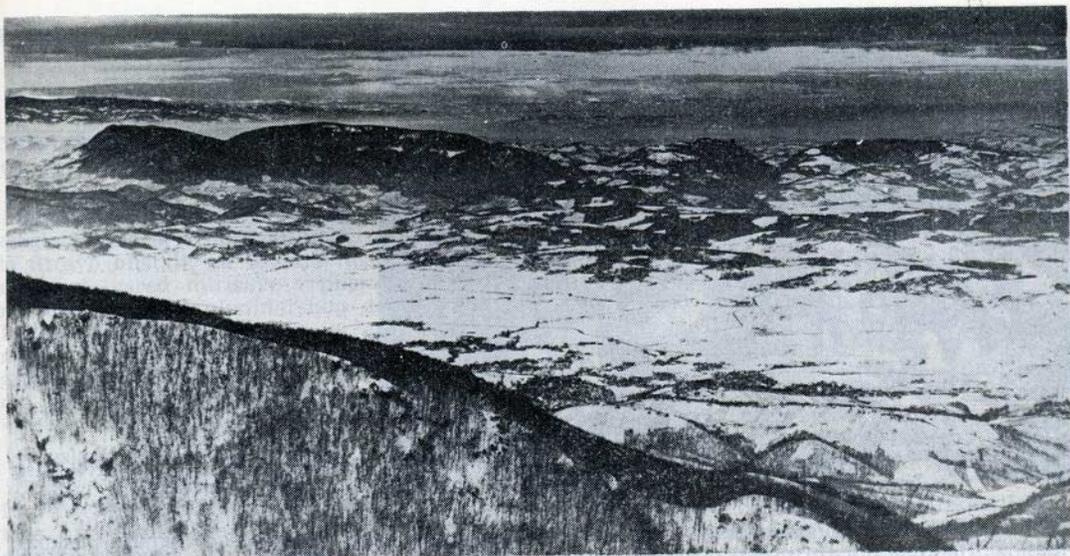
planinarstva u požeškom kraju, govorili su Željko Böhm, predsjednik, i Ivica Martinek, potpredsjednik PD »Sokolovac«, zatim Ivan Troščelj, predsjednik Planinarskog saveza Slavonije, Tomislav Sablek, pročelnik Stanice Gorske službe spašavanja za Slavoniju, i Luka Dragaš, predsjednik Skupštine općine Slav. Požega.

Okupljene je pozdravio i Nikola Aleksić, tajnik Planinarskog saveza Hrvatske, uručivši Stjepanu Lovriću i Ivići Martineku, istaknutim požeškim planinarima, Plakete PSH.

Svima onima koji su radom ili materijalno pomogli izgradnju dodijeljena su pismena priznanja.

Ključ od kućice u Trišnjici, udaljenoj sat i pol hoda od Velike, nalazit će se u Planinarskom domu »Lapjak« u Velkoj.

I. J.

Ravna gora s Ivanšćice

Foto: Ing. Z. Smerco

Kamo na izlet? – Na Ravnu goru!

MIRA SINCEK
VARAŽDIN

Ponad brojnih bistrih izvorišta rijeke Bednje, na krajnjem sjeveru Zagorja zelenog, opružila se, ravna i duga šumovita, travnata, kamenita Ravna gora.

Planina je to duga oko 13 kilometara, ispresijecana zanimljivim sutjeskama i maštovitim usjecima, sred zelenila ukrašena bjelinom golih zubaca i stijena. Visine joj variraju, od 379 metara — Krisnjakovo brdo, do najvišeg vrha — Tri Kralja, 630 metara. Planinarima, šetačima, ljubiteljima prirode za smještaj i ugodan boravak namijenjena su dva planinarska objekta. To su stari dom »Pusti duh« i novi dom »Anka Ivić«. Ovaj drugi sagrađen je radom i akcijom brojnih vrijednih članova planinarskog društva »Ravna gora« iz Varaždina 1963. godine na temeljima, starog, prijeratnog, »Filićevog doma«, koji je spaljen 1944. godine. Dom raspolaže s dvanaest soba — dvokrevetne, trokrevetne i višekrevetne, te skupnim ležištem na manskardi i može na noćenje primiti i do 90 osoba. Ima vodovod, električnu, telefon, a stalni opskrbnik brine o vrlo kvalitetnoj ponudi hrane i pića. Do samog doma »Anka Ivić« moguće je doći makadamskom cestom osobnim automobilom i manjim autobusom, dok je veće autobuse bolje parkirati na prostoru nazvanom »Cimerplac« odnosno

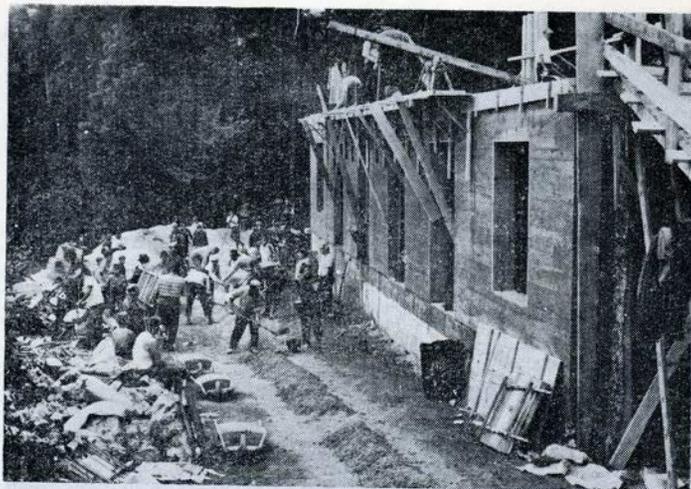
Gornje Pile, odakle do doma ima lagane šetnje cestom 30 minuta ili markiranim putem 20 minuta.

Kako stići do Ravne gore?

Pješački prilazi su mogući iz Lepoglave (2,5 sata), iz Bednje preko sela Prebukovje (2 sata), iz Trakošćana preko sela Meljani (1,30 sati). Putevi su dobro održavani, markirani i obilježeni uobičajenim planinarskim oznakama i putokazima.

Što sve pruža Ravna gora?

Na samom vrhu, dvije minute hoda od novog doma, nalazi se kameni, prirodni balkon. Zdanje stjenovito, obrubljeno kamenim gromadama ispod kojih se otvaraju prekrasni vidici na sela i okolice Trakošćana. Nemoгуće je reći u koje godišnje doba je vidik s balkona ljepši — u rano proljeće kad omekušaju maleni brežuljci tek prolistalim zelenilom a dubina se okiti rascvalim krošnjama voćaka što nalikuju zaustavljenim šarenim balonima, il' možda ljeti kad blagi vjetry zaleluju zlatno more žita a rumeni krovovi malenih kuća nalikuju gorostasnim makovima sred uzbibanog zlata; u jesen pak, zamiriše sokovima do balkona i dalje, a boje se rasiplju ko prezlo voće; zimi opet snjezi

Gradnja doma »Anka Ivić« 1962
Foto: T. Jagačić

sve u bijelo zaviju, samo duge sive sjene stabala lijeno se opruže preko pokrova tišine, iz skoro nevidljivih, u mekoću utonulih kućeraka tek nit dima o životu svjedoči. To treba vidjeti! Na samom vrhu, na visini od 680 m, svega 10 minuta od doma, postavljena je čelična piramida visoka 10,7 m. Nadvisuje bujne krošnje šume i pogled s nje nezastavljiv poleti na sve četiri strane svijeta, dotičući za lijepa vremena ne samo bliže susjedne planine, već se ugledaju i mađarski brežuljci, slovenske planine pa čak i lijepe Kamniške Alpe.

Ponad malog sela Cvetlina, na sjeverozapadnoj strani, još je jedna znamenitost raznolikog reljefa Ravne gore što je vrijedi vidjeti — Velike pećine — stijene su to visoke 50—80 metara, omiljeno vježbalište penjača i alpinista. Građene od bijelog vapnenca, ogromne, strme, nalik su alpskim prostorima. Na vrhu dominira drveni križ, a pod njim široka prostranstva polja, livada, šumaraka, voćnjaka.

Ravna je gora zanimljiva po bogatstvu i raznolikosti svoje flore. Bukva i jela su autohtone a pored njih u šumi ima raznovrsnog drveća — grab, hrast kitnjak, tisa, bor, pitomi kesten. Cvijeće je osobit ukras i zato, ako dođete, ne berite ga, dodirujte ga pogledom, odnesite u fotoaparatom i srcu al' ostavite da i za druge cvate plavi raskošni planinski iris, mirišu opojno velike mnogobrojne ljubice, bijeli se rani kukurijek, nečujno zvone put doline sitne glavice zvončića i visibaba, prospa zlato mali jaglac i trepere suncem boje mnogih vrsta cvijeća.

Prošetate li tiho, sasvim tiho, ne remeteći mir šume, osluhnite i čut ćete skladan pjev slavuja, izdaleka zov kukavice, kucanje vrijednog djetlića, javljanje zebe, u granju zamijetiti crnu glavicu sjenice il' kitnjast repić brze vjeverice, u hitrom trku tanane uši zeca, a ako ste bolje sreće, možda gdjekad i ponosnog jelena il' plašljivu srnu. Ipak, pri-

pazite, ponekad u stijenju drijemaju poskok i ridovka.

Na Ravnoj će vas gori buditi sunce, toplo, čisto, visoko, a na počinak ispraćati nebo osuto milijunima zvijezda, u svakom pak kutku planine čekati ljepota, mir i spoko.

Što još treba vidjeti?

A kad se spustite iz zelenih njedara planine ostavite koji trenutak za razgledavanje zanimljivosti što ih stvori čovjek, prodite prostorima što još odišu dahom vremena prošlih. Svakako je vrijedno razgledati najpopularniji srednjovjekovni zamak u Hrvatskoj, stari, sada uređen i pomlađen dvorac Trakošćan. Brojne kurije, zanimljive male trošne kapele i raskošne barokne crkve u Bednji, Kamenici, Višnjici, Klenovniku, Le-poglavi.

Imate li više vremena, posjetite spilju Vindiju, četiri kilometra udaljenu od mjesta Donja Voća, na visini od 80 metara iznad šumećeg potoka Šokota. Spilja je duga 60 i široka 25 metara, a spada u period u koji spadaju i nalazi Krapinskog pračovjeka.

Mačkova pećina nalazi se u sklopu brda Kukelj, na nadmorskoj visini 378 m, sa dvije dvorane, nastala u ledeno doba. U spilji su otkriveni ostaci kostiju raznih životinja, keramike, oruđa i oružja te najvredniji nalaz — otkriće pračovjeka neandertalskog tipa. Smatra se da je ova pećina jedno od najstarijih naselja u jugoistočnom dijelu Evrope.

Kome se javiti za informacije?

Sve podatke i informacije možete dobiti na adresi — Planinarsko društvo »Ravna gora«, p. p. 128, 42000 Varaždin, a podatke o smještaju u domu od opskrbnice — Štefice Stipan, tel. 042/49-230.

I na kraju!

Na Ravnu goru svakako treba doći, osvojiti planinu i osvojen joj se ponovo i ponovo vraćati!

Četvrt stoljeća doma na Ravnoj gori

MIRA ŠINCEK

VARAŽDIN

Jedne sunčane nedjelje, dok su doline u magle tonule, a vrhovi vitkih crnogranih jela titravo blistali, na jesenje raskošnoj Ravnoj gori, usred mirisave i pucketave topline u velikoj sali planinarskog doma »Anka Ivić«, skromno ali svečano, s radošću i ponosom obilježen je značajan jubilej — 25 godina od otvaranja novog planinarskog doma na Ravnoj gori — Planinarskog doma »Anka Ivić«.

Proslavili smo to 6. studenog 1988. godine.

Nakon polaganja vijenaca na grob Anke Ivić održana je svečana sjednica, a poslije toga i zajednički ručak za brojne goste, sudionike gradnje, članove Predsjedništva planinarskog društva, članove sekcija PD »Ravna gora« Varaždin (seniore, alpiniste, pionire).

Svoja sjećanja na dane gradnje, zgode i nezgode, probleme i uspjehe, oživio je tadašnji predsjednik i glavni nosilac svih obaveza, a sada počasni predsjednik našeg društva — drug Mirko Ivić-Šiljo, a drugovi Đuro Makšan i Tomislav Jagačić, su crtica-ma iz svojih dnevnika sudionike vratili u dane gradnje te mladima na zanimljiv, šaljiv i živ način dočarali i brige i radosti mnogih sati rada provedenih na gradilištu svog i našeg doma.

Gradnja je započela na zgarištu bivšeg »Filićevog doma« 8. travnja 1962. godine akcijom rušenja borova za krovnu konstrukciju. Financijska sredstva su osigurali radni kolektivi varaždinskih tvornica, ustanova i pojedinci, a najviše su pridonijeli SOUR »Varteks«, OUR »Vis«, Elektra i Privredna komora.

U gradnji su sudjelovala 32 plaćena radnika i vrlo velik broj planinara dobrovoljaca od kojih su neki i cijeli godišnji odmor proveli gradeći svoj dom. Uloženo je preko 40.000 dobrovoljnih radnih sati. Poseban je problem predstavljala doprema građevinskog materijala i vode na gradilište. Najčešće su za to krišteni konji. Za vrijeme gradnje materijal je prevozilo 20 konja a pet ih je pri tom napornom poslu uginulo. Nerijetko su i planinari na svojim ledima donosili potreban materijal iz Cvetlina, udaljenog četiri kilometra.

Značajan je doprinos u elektrifikaciji doma i postavljanju čelične razgledne piramide na vrhu planine dala Elektra Varaždin i njezin tadašnji direktor, a naš stalni član, drug Ćiro Grabovec.

Iako nedovršen, Dom je presijecanjem vrpce svečano otvoren 22. rujna 1963. godine u prisutnosti oko 2000 ljudi. Predsjednik Planinarskog saveza Jugoslavije, Koča Jončić, pri tom je osobno predao zlatnu značku PSJ drugu Šilji.

Dom još uvijek nije u potpunosti završen. O sadašnjim poteškoćama i nastojanjima da se što više poslova privede kraju te da dom konačno poprimi zamišljeni izgled — udobnog, toplog i rado posjećivanog planinarskog doma — govorila je predsjednica Vladimira Horvat.

Zdenko Kereša je prigodnim referatom podsjetio prisutne da uz 25. godišnjicu od otvaranja planinarskog doma »Anka Ivić« slavimo i 15. godišnjicu osnutka Alpinističkog odsjeka i 10. godišnjicu osnutka Gorskog službe spašavanja pri PD »Ravna gora« Varaždin.

Dom »Anka Ivić«
Foto: Đ. Makšan

Slikar velebitskih i ličkih pejzaža

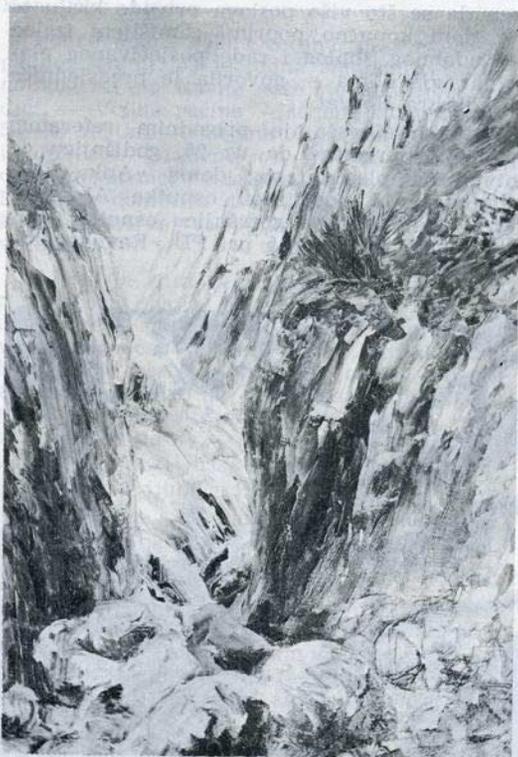
Dr. SREČKO BOŽIČEVIĆ

ZAGREB

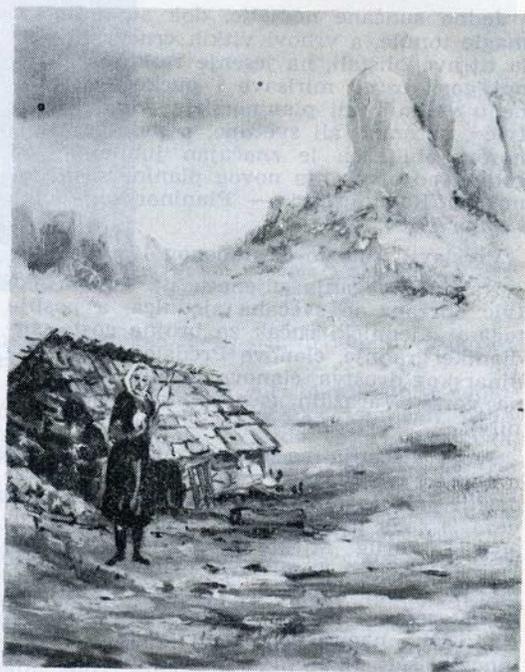
Kada nekog njegovo životno zanimanje i lovačka strast tako usko veže uz svakodnevni susret s prirodom kao dipl. šumara Karla Posavca, i kada on svoje viđenje i susret s prizorima šume, potoka, stijene ili životinje zna i može registrirati paletom uljениh boja, tada u proteklom broju godina nastanu i zapaženi rezultati »upornog slikarskog rada«.

Slikar samouk, slikar upućen i poučen u »zanatskim« skladnim odnosima ploha, boja i kompozicije, postao je postepeno samostalan umjetnik sa sebi svojstvenim stilom, potezom kista, a svakako i izborom motiva.

Brojka od oko 300 do sada izrađenih slika sigurno mnogo znači i kao činjenica samo porudanih islikanih platna jedno do drugoga! No više od toga ostaje gledaocu u trajnoj uspomeni prepoznatljiv šiljati vrh Zira, vertikalne Paklenice s ponosnim letom orla, bijeli obrisi Svetog brda i Visočice, vodenica kod Ribnika, zarobljen vuk u gvožđu, mirni pogled sove, golema pojava bjeloglavog supa, te pijev tetrijeba na rubu šume. To su samo neki od motiva što ih slikar stavlja pred nas i kojima nas vraća i u nama viđeni i doživ-

Mała Paklenica (ulje na platnu)

Pod Tulovim gredama (ulje na platnu)

ljeni svijet s naših planinarskih staza i lutanja tim istim prostorima. I dok će neki od nas taj prizor opisati riječima svakog duhovnog poriva ili registrirati objektivom svoje kamere, Posavec je »snažnim potezom kista dao oduška svom elementarnom nagonu i potrebi da likovno izrazi svoje impresije, doživljaje, osjećaje, poruke, ljubav za pejzažom, za prirodom« (A. Bauer).

»Za mene je on prvenstveno iskreno i duboko zaljubljen u prirodu. Ljubav je tolika da mora 'vrisnuti'. Ne preostaje mu drugo nego da radi i slika. Svejedno, ali on to mora. Zato svaka slika djeluje duboko doživljeno. Lika njemu i nama otvara svoja njedra, i rasvjetljuje nas raskošnom ljepotom svojih krajolika. Na to nas podsjeti gotovo svako platno, a to nije ništa drugo nego uzvraćena ljubav« (G. Rupčić).

»Karlo Posavec svoje teme veže za pejzaže Like, za ličku šumu i život šume — što epskom snagom prenosi na platno. Motivi s kojima nam i prezentira ljepote ovog kraja, vrijedno je istaknuti kao njegova najznačajnija djela. Profinjeni osjećaji za ljepotu motiva, za sklad boja i tonova, ugrađeni su u njegove slike.« (A. Bauer)

Navedene riječi kritičara izloženih radova daju i vjerojatno potvrđuju njegovo prisustvo

Rodio se 1927. u Varaždinu, gimnaziju pohađao u rodnom mjestu, 1951. završio u Zagrebu studij šumarstva nakon čega radi u Sumariji Sv. Rok u Lici. Za gotovo 30-godišnjeg rada u Sumskom gospodarstvu Gospić upoznao je i doživio sve raznolikosti Velebita i Like. Nakon osnivanja Jugoslavenskog naftovodna uključuje se u njegov rad sa zadatkom da procjenjuje šume i održava trasu.

Već odmalena pokazuje darovitost za slikarstvo. Njegov prirodni talent prati i usmjeruje vrstan pedagog i profesor likovnog odgoja Ladislav Kralj Medimurec. Presudnu ulogu za njegovo likovno iskazivanje sigurno je imalo i druženje s poslije poznatim slikarom Miljenkom Stančićem, s kojim sjedi i živi u istom razredu od osnovne škole do fakulteta. Za vrijeme studija u Zagrebu bio je član PDS »Velebit«, a poslije u Gospiću član PD »Visočica«. Izražavanje likovnih emocija od crteža perom do akvarela i tempere bio je njegov polazni put prema sve vještijim potezima kista s uljenom bojom. Kao takvog slikara primjećuje ga poznavalac likovnog izražavanja prof. Julije Derossi i na njegov nagovor on 1969. pristupa grupi slikara okupljenih oko »Likanala«. Od te godine Posavec redovno izlaže i kao njihov član. Osim niza kolektivnih, on se do danas pojavio i na 18 samostalnih izložbi, predstavivši se građanima Zagreba, Gospića, Varaždina, Nove Gradiške, Krapine, Koprivnice, Plitvica, Sutjeske, Ogulina i Đurđevca. Između desetak primljenih nagrada i priznanja svakako su najvrednija ona iz Muzeja Zenice, od Narodne tehnike Hrvatske, od Kulturnoprosvjernog sabora Hrvatske, te uvrštenje njegove mape crteža u poznatu zbirku kolekcionara i donatora prof. Antuna Bauera. Posavec i danas stvara, udaljen od svoje Like, ali prepun dojмова što ih nosi u sebi iz lutanja šumama, planinom, iz susreta s divljom životinjom, gorštakom i napuštenim stočarskim stanovima. Mnoge njegove slike danas ukrašavaju zidove šumarskih i drugih institucija, dok slikama koje je poklonio svojim prijateljima sada više ne zna niti broja.

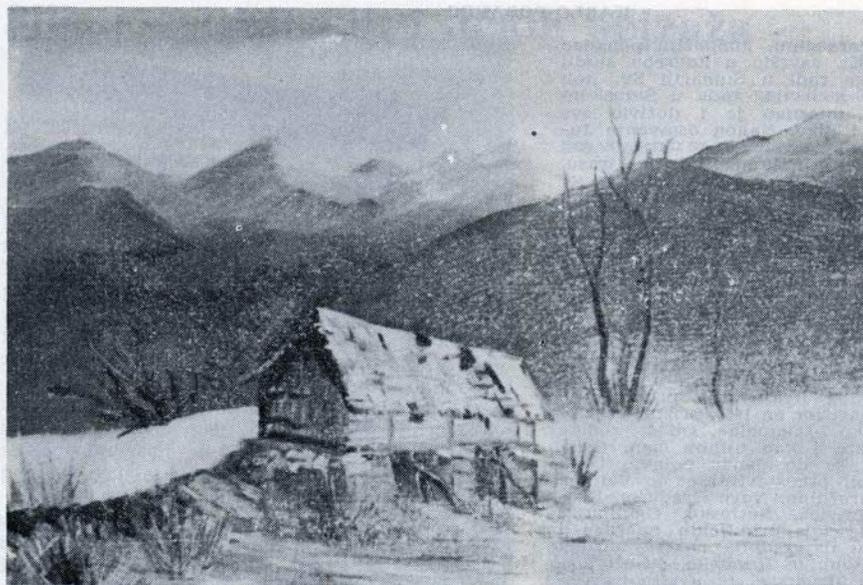

Bjeloglavi sup (ulje na platnu)

u likovnom stvaralaštvu naših prostora. No što nas planinare i poklonike prirode oduševljava na tim njegovim platnima? Kao prvo — prepoznatljivost i »istinitost« onog što smo i mi vidjeli, doživjeli ili zapazili, ali to nismo registrirali na ovakav način. Drugo — gotovo svi ti motivi dio su prizora kroz koje smo i mi prolazili, ali ih također nismo registrirali. I kao treće — ujedno najosnovnije — to su prizori i trenuci koje i mi volimo, koji i nas oduševljavaju na našim druženjima s prirodom i koji su nam najdublje ostali urezani u dušu i sjećanje. Na Posavčevim platnima ti su trenuci sačuvani za jedno neizbrisivo sjećanje. Promatrajući samo pedesetak njegovih platna s nijansama boja i izrazitim prizorima, u ovom trenu izdvajam neke od svojih dojмова promatrajući ta platna.

Pod Tulovim gredama stoji baka s pedivom u ruci uz omanju kamenom zidanu nastambu pokrivenu daščicama u kojoj sigurno noći stado ovaca. Na svjetloplavom nebu ističe se bjelina surih gromada planinarima poznatih Tulovih greda. U blago zelenom i žučkastom namazu kista osjeća se tanak sloj trave ispržene ljetnim suncem.

Samaraši u planini. Silazi kolona konja preko jednog sljemena planine Velebita uz

**Ribnička
vodenica**
(ulje na
platnu)

okršene stijene tragom utabane staze. Na prvom konju sjedi kirijaš a iza njegovih leđa na sivo plavoj do tamnoj površini neba bijele se gusti oblaci kao živi u pokretu.

Ribnička vodenica. Zima, snijeg — plave i bijele boje s ostacima jesenjeg žutila oko same vodenice. Na bjelini nebeskog horizonta plavetni odraz Svetog brda, Visočice i ostalih vrhova što silaze prema Ribniku. Uz mlinicu iz snijega izbija ogoljelo crno stablo spajajući snijeg i sjaj neba.

Stari dub. Od groma izudaran, kišom i vjetrom oblikovan na crvenkastoj boksitnoj zemlji uz bijeli krški kamen ističe se kao spomenik snimljen u prvom planu. U njegovoj pozadini zelenilo crnogorične šume i obris planinskog horizonta s blistavim refleksom neba. Čitav prizor kao da je tog časa obasjao jak bljesak sunčeva sjaja.

Vučari. Zima uz drvenu planinsku velebitsku kolibu. Pred njom panj u koji je zabijena sjekira. Starac sjedi pred vratima, a mlada djevojka s dugom pletenicom, u crnim čarapama, donosi bocu crvenog vina dvojici krških Ličana što na dugom štapu nose ubijenog vuka. Na lovcima janjeći kožusi, puške i ličke kape na glavi. Iz probodenog vuka kaplje krv i ostavlja trag na snijegu. Uz kolibu obrisi okršenih vrhunaca i šuma prekrivena snijegom koji »iskaču« od tamnih olovnih boja neba.

Mala Paklenica. Vatromet boja surog krškog stijenja izbrazdanog škrapama s rijetkim raslinjem smeđih i zelenkastih tonova. Tamne sjene stijena i blokovi porazbacani kao gromade koje nam priječe slobodan put. U pozadini visoke stijene obronaka Velebita i čisto ljetno nebo što blješti u svom sjaju.

Vertikale i sloboda orla (reprodukcija na 3. strani omota) vezana je uz seriju platna

inspiriranih fenomenom Paklenice. U refleksu boja kamenih vertikala ističe se bistrina neba, a na njemu slobodan i gordi let orla — istinskog gospodara ovog prostora.

Tetrijež. Zanos pjeva ove divne ptice pretvoren je u zanos boja koje prate pernatu tijelo, rub borove šume, osamljeno stablo i prostor na koji je on izašao zanešen strašću i svojim prirodnim nagonom. Bljesak boje neba pridružuje se bljesku trenutka i doživljaja koji je ispunio i životinju i slikara u času stvaranja.

Bjeloglavi sup. Snažno tijelo goleme ptice stoji na rubu bijele kamene hridine i kao čuvar svog prostora promatra nebo i vrh šume ispod sebe. Nebom klize oblaci nošeni vjetrom stapajući se u svijetle plohe vapnenačkog kamena.

Trebao bih sada nastaviti s opisom doživljaja promatranja **Kolibe u planini**, s **Jesenjskim pejzažom**, s **Ličkim vodama u jeseni**, s **Vukom u gvožđu**, ali ponavljao bih uglavnom sve što je gore navedeno — sklad palete boja, odnos prizora u prvom i drugom planu, od opisa onog što smo mogli vidjeti ili smo vidjeli na Velebitu ili Lici. Zaredao bi doživljaj za doživljajem!

Složimo se samo na kraju da je »Karlo Posavec po svom doprinosu našoj likovnoj umjetnosti zaslužio da ne ostane anonimn, zaboravljen i izgubljen. Zaslužio je da mu djela ostanu sačuvana«. (A. Bauer)

Svrha je ovog prikaza bila da i naši planinari upoznaju barem dio njegova slikarskog umijeća, dio njegovih doživljaja iz brojnih susreta po prostranstvima Velebita i kršne Like. Poželimo mu još mnogo novih prizora i rezultata prenesenih pa zaustavljenih za sve nas na površini slikarskog platna.

Planinarska kronika

TOMISLAV ĐURIĆ

ZAGREB

Nakon »male stanke« ponovno se pojavljujem s »Planinarskom kronikom«. Malo sam zastao, možda malo i posustao, ali zbiivanja u našem planinarstvu i oko njega pokrenula su kroničarsko pero. Pa da pođem redom sve onako, što sam prošao, zapazio ili pročitao proteklih mjeseci.

Lakše do Himalaje nego do bračanske Blace

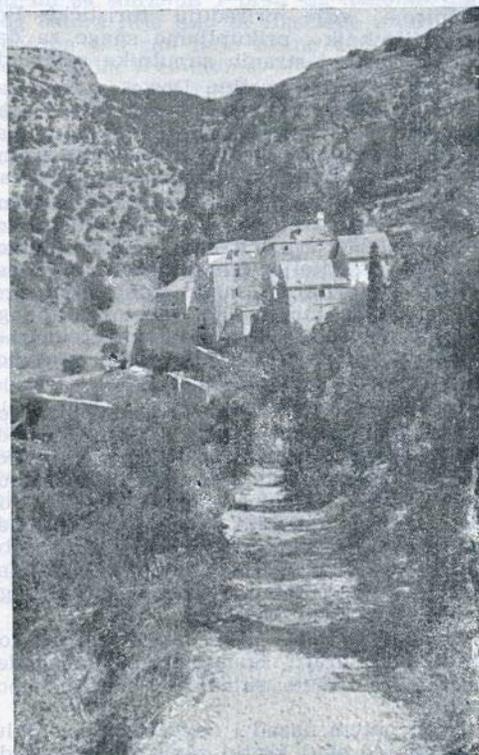
Ovaj pomalo sarkastičan naslov ima svoje osnove. Kada se naši alpinisti ili špiljari spremaju na Himalaju, Kinu, Pamir i sl. u detalje prouče svaku stopu, a uz to su im pri ruci i vrsni vodiči. Točno se zna put. Ovaj puta ova (berekinska) bocka na račun naših splitskih kolega koji su po svemu suđeci zapustili i potcijenili svoj Brač nad kojim su oni isključivi patroni (u planinarskom smislu riječi). Samo da spomenem da je svakom planinaru drago ako među svoje osvojene vrhove ubroji i najveći vrh jadranskog otočja — Vidovu goru. A kada je već stigao na Vidovu goru i na ovaj prelijepi otok, želi pogledati i glasovitu pustinju (eremitažu) Blaca, jedinstveni kulturno-povijesni i prirodni dragulj Mediterana. Međutim, nije to tako jednostavno ni za našeg čovjeka, a kamoli za strance koji vole planinariti, razgledavati. A tih je puno više nego naših domaćih (nažalost) koji ljetuju u raskošnim hotelima još raskošnijeg Bola. Dakle, htjeli mi to priznati ili ne, Bol je prava točka odakle se najljepše doživljava uspon na Vidovu goru. Zamislite: krenuti na jedncm otoku s razine mora na gotovo 800 metara visoki vrh! To si jedino još mogu priuštiti u ovim našim evropskim prostorima na Korzici. Pa eto, tako i ja odlučih da s 25 planinara polovicom svibnja krenem na našu »hrvatsku Korziku«, dakle, od Bola do Vidove gore, a drugi dan od Bola do Blaca. Ispričat ću ukratko kako je to izgledalo, a usput istaći kako bi to trebalo izgledati.

Kako sam iz Splita dobio proturječne informacije o markaciji i stazi od Bola do Vidove gore, odlučio sam stanje o tom prilazu saznati u samom Bolu. Međutim, koga god sam pitao, od domaćih ljudi i turističkih radnika, svi su mi rekli da je put markiran i dosta dobar. Ali na upit, kako to znaju i kada su oni osobno prošli tom stazom, odgovori bi postali neuvjerljivi da bi se na kraju pokazalo da svi »misle« da je prilaz dobar, a zadnji put su sami bili prije više godina. Kako sam više puta bio ranijih godina u Bolu i prošao otokom uzduž i poprijeko, mislio sam da su turistički radnici udruženi sa splitskim planinarima-entuzijastima u posljednjem desetljeću uredili i dobro označili put ka vrhu otoka. Očekivao

sam u središtu mjesta planinarsku tablu (onako kako to rade u drugim planinarskim središtima), a informaciju o planinarskom usponu u reklamnim turističkim ormarićima koji krasi zidove na cijelom potezu od »Bijele kuće« do »Zlatnog rata«. Ali ništa od toga! Pred očima su mi bili stranci koji umjesto na more kreću s rancima u planinu prepušteni samo sebi i svojoj intuiciji, umjesto da smo im to »spakovali« u »turistički paket«.

Da bih bio siguran i da ipak dovedem 25 planinara na najviši jadranski vrh, odlučio sam se za kombinaciju: autobusom do Kneževravnj, a potom pješke. Predivna šetnja kroz hladovinu borove šume. Markacija od Nerežišća sasvim u redu. Na jednom dijelu puta odvojak s markacijama za Blacu. Sasvim u redu. Ali sve to skupa nije za one koji polaze iz Bola. U redu, idemo dalje. Svibanjski petak, predivan dan. Dolazimo na sam vrh. Užitek. Naravno, dom zatvoren. A za koga bi se bez najave trebao otvoriti?

S Vidove gore želimo planinarskom stazom dolje u Bol. Ali nigdje markacije koja bi upućivala prema Bolu. Kada sam se po-

Eremitaž Blaca na Braču

slije jednom uglednom splitskom planinaru požalio i na tu činjenicu, on me je uvjeravao da postoji uočljiva markacija za Bol. Nažalost naših 25 pari očiju tako »uočljivu« markaciju nije moglo pronaći.

Sutrađan nas čeka velika pješačka tura Bol—Murvica—uvala Farske—uvala Blaca—Blaca. Naši domaćini u Bolu gledaju nas sa čudom. Pa tko još ide iz Bola u Blacu pješke? Barem čamcem do uvale Farske ili uvale Blace. A osim toga put nije dobro označen. Međutim, ostajem uporan. Prošao sam tim putem i bio je to za mene pravi doživljaj. Istina, predstavlja to jednu trećinu južnog dijela otoka, ali je izvodljivo. Isplati se. I krenusmo cestom do Murvice. Želja nam je popeti se do Zmajeve špilje. Bio sam u njoj prije 15 godina. Međutim, sada se pejzaž izmijenio. Nekada je bila markacija, a sada makija. Lutamo oko izbe »picokara«, ali ne pronalazim špilju. Nekada je na zidu samostana bila strelica koja je upućivala prema špilji. Sada ništa. Vraćamo se neobavljena posla dolje u Murvicu, pa dalje prema uvali Farskoj. Sus stižemo jedan nizozemski bračni par. Zanimaju se i oni za »kloster« Blaca. Gdje je to? Na pol puta sus stižemo dva Nijemca. I oni bi u »samostan«. Mislim si ja, ljudi moji, nisu Blaca samostan, ali neka im bude. I njima i onima, koji nikako da ih organiziraju ili omoguće tim ljudima šetnju ili samostalni izlet do naše »pustinje« (eremitaže). Staza zarasla, zarušena, sklona da zavede u krivu stranu. Nigdje markacije. U uvali Farskoj pod nadstrešnicom, gdje priređuju turistički Boljani »fišpiknik«, prikupljamo snage za dalje. Dio naših i stranih suputnika ostaje da nas počeka pri povratku. Dosta im je lutanja do »bisera«, do »kloštra« itd. Ispred uvale Blaca u zarasloj stazi čitamo na pounu na hrvatskom i stranim jezicima da ne idemo dalje. Međutim, strana jahta u uvali ispod nas čvrsto je usidrena. Ipak idemo dalje. I gle: u uvali Blaca stoji tabla na kojoj piše radno vrijeme kada je Blaca otvorena za posjetitelje. Svaki dan osim ponedjeljka. Najprije ne može (zabranjeni prilazi), pa onda može. Ako ne može za koga je onda ona obavijest o »radnom vremenu«? Izgleda da se na Braču nisu još o tome dogovorili. Krenusmo do same Blace.

Svi smo impresionirani bogatstvom ovog izuzetnog ambijenta, svjesni njegove vrijednosti, nažalost, tako nedostupne našem čovjeku. U tom malom, prema nebu odškrinutom dijelu ovog otoka, godinama je don Niko svojim golemim teleskopom promatrao dio tog našeg neba i slao glas o sebi, svojim otkrićima, o Blaci diljem svijeta. Nažalost, sve ode u zaborav, pod debelu nebrigu za našu kulturnu baštinu.

Sjedam za don Nikin glasovir. Što tog trenutka zasvirati? Spontano se s neugode-nog klavira začula skladba o našoj lijepoj domovini.

Istim putem nazad i navečer smo u Bolu.

Možda će ovaj kratki zapis pridonijeti da iduće godine bude bolje.

Izrugivanje Radio Sljemena

Kada sam u »Našim planinama« br. 5—6 pročitao članak koji se odnosi na nekorektno ponašanje voditelja slabe i profesionalno loše rađene planinarske emisije Radio Sljemena, bio sam uvjeren da će njen voditelj Vladimir Desnica promijeniti način svoga ponašanja i odnosa prema planinarskoj organizaciji i njenim članovima, te prestati s njihovim izrugivanjem. Za njega su planinari godinama bili »planinorci«, znači planinarske budale, ludaci, bedaci... Nažalost, on je ostao dosljedan svom izrugivanju, a njegov urednik programa Momir Jovičić pokazao bespomoćnost (!?). Naime, i poslije toga članka u »Našim planinama« u srpnju, voditelj riječima (namijenjenim svojim suradnicima — planinarima) da ako nemaju što reći »pametnog« ili »bedastog« (!?) zaključuje emisiju. Prilikom odlaska na godišnji odmor u narednoj srpanjskoj emisiji voditelj se oprasha od »planinoraca« i »planinorki«. I nakon ljetnog razdoblja u prvoj emisiji u rujnu ponovno njegovi »biseri«. A naši dragi planinari, posebno revni suradnici, u želji da prikažu javnosti aktivnost svojih društava (a možda da pomalo uživaju i u svojem glasu u eteru) prave se da ne čuju takve uvrede i »dostojanstveno« primaju epitet »planinoraca« odnosno »planinorki«. Nakon takve »reklame« planinarstvu i planinarskoj organizaciji ne bih se iznenadio da djeca na ulici započnu dovikivati za ljudima s rancem na leđima i bakandžama na nogama — »idu planinorci«. Zar nam to treba? Imamo li barem toliko ljudske, planinarske svijesti da se ne damo vrijedati, pa bilo to i od Radio Sljemena?

I još riječ-dvije o toj dobro zamišljenoj, ali neuspjeljoj emisiji:

Prošle godine jedan čitatelj »Vjesnika« prigovorio je Radio Sljemenu zašto su jodlere uzeli za »glazbenu špicu« planinarske emisije. Voditelj Desnica uz punu podršku nekolicine naših »svjesnih« planinara arogantno je održao lekciju tom čitatelju zbog te primjedbe. Naime, u zabludi su oni koji misle da je jodlanje slovensko.

Kada sam se svojevremeno susreo s Julijanom Strajnerom, etnomuzikologom iz Slovenske akademije znanosti (Sekcija za glazbeno narodopisje), pričao sam mu o tome raširenom i krivom mišljenju među našim ljudima, za koje je jodlanje — slovensko. Jodlanje nema nikakve veze sa slovenskim narodnim melosom, reče mi ovaj najbolji poznavatelj slovenske etnomuzikologije. To je karakteristika austrijskog, bolje rečeno tirolskog podneblja.

Koliko ja znam na Radio Zagrebu radi nekoliko etnomuzikologa, pa evo prilike da se i s njima porazgovori. Ali zašto i to, kada svi mi znamo za toliko lijepih i ritmom bogatih naših planinarskih skladbi koje bi Radio Sljeme mogao koristiti. Trebalo bi samo zaviriti u Planinarsku pjesmaricu koju je vrijedni Vlado Jagarić (izdavač PSH) objavio prije godinu dana.

Lavine zaustavile Zagrepčane na Everestu

Peta zagrebačka alpinistička himalajska ekspedicija

ŽELJKO BUKŠA

ZAGREB

U subotu, 4. studenog vratila se u Zagreb Peta ZAHE. Bilo je nemoguće! Lavine su bile jače. Tako se ukratko može obrazložiti neuspjeli pohod na najviši vrh svijeta, 8872 metra visoki Mount Everest. A baš »krov svijeta« trebao je biti kruna dosadašnjih uspjeha Zagrepčana na Anapurni IV (1982. godine), Huandoyu (1985), Ama Dablamu (1986) i Ngozumba Kangu (1987).

Kad su krajem kolovoza stigli u Tibet u podnožje sjevero-zapadne stijene Everesta, sve je nagovještavalo uspjeh.

— Već 15. kolovoza bili smo u baznom logoru, prisjeća se tih dana jedan od sudionika Željko Gobec. Vrijeme je u početku bilo kakvo se samo može poželjeti. Brzo smo napredovali. Ubrzo smo postavili i prve visinske logore u stijeni, osigurali prijelaz preko rijeke, pa smo se nadali da bi najkasnije za mjesec dana mogli stajati na vrhu. Kako je u stijeni bilo jako puno snijega, umjesto u specijalnim šatorima drugi visinski logor smjestili smo u veliku rupu iskopanu u snijegu u koju se moglo smjestiti 12 ljudi.

Ali na putu do njega trebalo je svladati i tehnički najteži dio stijene, 950 metara visoki uspon uz skoro okomitu stijenu. Lijepo vrijeme, skoro neuobičajeno za Himalaju, svima je ulijevalo optimizam pa su se naši alpinisti čak takmičili sa Čileanskom ekspedicijom, s kojom su dijelili prvih nekoliko logora. Čak su, iako su Južnoamerikanci stigli tjedan dana prije njih, uspjeli »ugrabiti« bolja mjesta za kasnije logore iz kojih su namjeravali napasti vrh. Nakon što su dobro opremili logor dva, trebalo im je samo dva tjedna stabilnog vremena da dođu do vrha. Ali nisu ga dočekali.

Iako je snijeg često padao, početkom rujna počelo je pravo snježno nevrijeme i pokvarilo sve optimistične planove alpinista. Olujna mećava prikovala ih je za šatore i rupe u snijegu pa su skoro mjesec dana morali čekati da postave logor tri. A cijelo vrijeme morali su popravljati već podignute šatore i nanovo probijati put kroz snježne nanose prema vrhu. A najviše problema stvaralo im je bijelo čudovište (White Limbo kako su ga nazvali Australijanci koji su prvi svladali taj dio stijene) — veliko snježno polje kamo je orkanski vjetar stalno nanosio

novi snijeg, koji je, čim je dostigao kritičnu visinu, »curio« u lavinama niz stijenu. Neka od njih zahvatila je penjača koji se pokušao probiti do trećeg visinskog logora, na sreću bez težih posljedica. U takvoj situaciji, kad je glava stalno bila »u torbi«, nisu se smjeli riskirati životi. Najviša dotad postignuta visina bila je oko 7600 metara.

Na posljednji pomalo očajnički juriš na vrh krenuo je udarni navez Janez Pepevnik, Danilo Tič i Milan Romih. Jedanaestog listopada bili su u logoru tri na visini od oko 7700 metara. Slijedećeg dana trebali su postaviti improvizirani logor 4 na oko 8400 metara i nakon kraćeg odmora još po mraku krenuti na vrh. Šator je od lavine bio oštećen pa se Romih morao vratiti u »dvojku«, kaže Janez Pepevnik iz Celja.

— Rano ujutro krenuo sam kroz metar duboki snijeg, dok su kraj mene cijelo vrijeme tutnjale lavine. Probio sam se do 7800 metara, ali dalje je bilo nemoguće. Vratio sam se u »trojku«. Nismo mogli ni pošteno spavati. Vjetar je puhao oko 150 kilometara na sat, hladnoća se probijala do kostiju pa su mi se smrznuli i prsti na nagoma. Iznad tog šatora nije bilo ni fiksirane užadi u stijeni pa tko zna gdje bismo završili da nas je zahvatila veća lavina. Mene je na povratku »ponijela« jedna manja ali sam na sreću ostao pri vrhu i »isplivao« nakon dvadesetak metara. Tako je propao i posljednji pokušaj da se dođe do toliko željenog vrha.

U logoru II dočekala ih je vijest da stiže katastrofalno nevrijeme pa su na brzinu evakuirani svi logori jer najvažnije je bilo da se svi vrate živi i zdravi. Iako je Everest san svih alpinista, na Himalaji treba imati hrabrosti i odustati, poslušati glas razuma.

— Da nam je netko prije puta spomenuo ovakav kraj, naravno da ne bismo bili oduševljeni, ali nakon svega što smo doživjeli strašno smo zadovoljni što smo se svi vratili živi i zdravi, to je i najveći uspjeh ekspedicije, ističe njen vođa Darko Berljak. A osim naše, ove sezone je Everest sa kineske strane pokušalo osvojiti još desetak ekspedicija. I nijedna nije uspjela, a nekoliko njihovih članova se nikad neće vratiti...

Pretiskano iz »Vjesnika« od 5. studenog 1989.

Proslavljena stoljetnica Sljemenske piramide

Osvanuo je divan sunčan dan 22. listopada 1989, a Samoborsko gorje i Plešivica kupali su se u svojoj raskošnoj jesenskoj odori. Planinarskim stazama iz svih pravaca stizale su skupine planinarke i planinara prema Japetiću da bi uz lijepi planinarski izlet proslavili stotu obljetnicu željezne planinarske piramide koja je podignuta 1889. na vrhu Medvednice, a 1960. premještena na Japetić. Oni koji su dolazili iz Samobora preko Slanog dola i Šoićeve kuće prisustvovali su usput i otkrivanju spomen-obilježja na livadi gdje je nekada bila Mesićeva planinarska kuća, koja je bila sagrađena 1926, a izgorjela je 1932. godine. To obilježje postavilo je PD »Japetić« iz Samobora.

Oko 10 sati okupilo se zatim na Japetiću preko 600 planinara i gostiju svih uzrasta. Vrijedi istaći da je među prisutnima bilo i oko 150-ero djece — članova planinarskog podmlatka iz Jastrebarskog i Samobora. Zapaženi su planinari iz Samobora, Jastrebarskog, Zagreba, Kruževaca, Karlovca i drugih mjesta.

Slavljenica — željezna sljemenska planinarska piramida — dočekala je planinare okupana u suncu, uređena, prebojena zelenom bojom i s ugrađenim spomen-obilježjima PSH u povodu 100. obljetnice.

Velika je zasluga članova PD »Jastrebarsko« što su svojim dobrovoljnim radom i nesebičnim zalaganjem omogućili da ta planinarska ljepotica dotjerana i okićena zastavama dočeka planinare i da se obilježi tako značajan događaj iz planinarske povijesti Hrvatske. Među prisutnim gostima zapaženi su bivši planinarski funkcionari, nekadašnji predsjednik PSH dr. Miljenko Rendulić i tajnik Velimir Vinterštajger, zatim Milan Janušić, tadašnji predsjednik Općinske skupštine Jastrebarskog, koji su zajedno s pok. Većeslavom Holjevцем, bivšim predsjednikom PSH, donijeli odluku o premještanju piramide s Medvednice na Japetić. Bio je tu i dr. Slavko Komar, član Savjeta federacije i predsjednik Republičkog savjeta SRH za zaštitu prirode, te predsjednik Općinske skupštine Jastrebarskog Miroslav Falica, koji je dočekao i pozdravio prisutne goste i planinare.

Proslavu 100. obljetnice piramide otvorio je inž. Ivan Slat, predsjednik PD »Jastrebarsko«, koji je ujedno podnio izvještaj o dobrovoljnom radu pojedinih članova društva i o naporima što su ih učinili da bi piramida bila uređena za proslavu 100. rođendan. Nakon toga prisutne planinare i goste po-

zdravio je Vladimir Mihaljević, predsjednik PSH, koji je među ostalim rekao:

»Na mjestu dviju drvenih piramida, izgrađenih 1870. i 1877. g. na vrhu Medvednice — Sljemenu, 7. je srpnja 1889, dakle, prije 100 godina, HPD podigao ovu planinarsku željeznu piramidu, koja je postala ponos i dika planinara Hrvatske i planinarski prvijenac te vrste u Hrvatskoj, Jugoslaviji i na Balkanu. Zahvaljujući radu članova PD »Jastrebarsko«, uz pomoć PS Zagreba i PSH, piramida je kao što vidite ponovno uređena i prebojena kako bi još mnogo godina ovdje na Japetiću služila planinarima i ljubiteljima prirode. Hvala planinarima Jastrebarskog, a napose planinarima iz obitelji Slat, koji su nam omogućili dostojno obilježavanje ove značajne godišnjice u našoj planinarskoj povijesti.

Bilo bi dobro da i dalje PD »Jastrebarsko«, a također i PD »Japetić« iz Samobora, u ime i uz pomoć planinara Hrvatske vode brigu i da uređuju ovu našu planinarsku ljepoticu. Kada je 1889. g. otvorena ova piramida na Sljemenu, pok. Josip Torbar, tadašnji predsjednik HPD-a, među ostalim je rekao:

... Ovo je mrtvo željezo, ali postavljeno na divnim visinama, okruženo dražesnim perivojem prirode, kadro je čovjeka zanijetati u idealne svjetove, uskrisiti mu u srcu čuvstvo ljepote, opojiti veličanstvom prirode...

Danas, kada mi obilježavamo 100. obljetnicu, poručimo svim planinarima i planinarima i svim ljubiteljima prirode: Neka i dalje ova naša planinarska piramida, kao i svi drugi vidikovci na našim planinama, budu uređeni i uočuvani, i neka ih bude sve više i više, i neka budu kadri čovjeka zanijetati ljubavlju za korištenje i očuvanje prekrasne i čiste prirode planina, ljubavlju i altruizmom prema čovjeku — prema planinaru i neizmjernom ljubavlju i odanošću za lijepu nešu domovinu Hrvatsku i Jugoslaviju.

Nakon govora predsjednika PSH Vladimira Mihaljevića slijedile su planinarske i rodoljubne pjesme i recitacije članova planinarskih društava. Na koncu su, na podstrek planinara Dolfija iz Zagreba svi prisutni planinari zajednički otpjevali popularnu pjesmu nadolazećeg krštenja vina »Peharček moj«, koja se prelijevala po obroncima Plješivice i Samoborskog gorja, nagovještavajući jedan prelijepi i veseli planinarski izlet posvećen značajnoj godišnjici našeg planinarstva.

Munižaba u Crnopcu na Velebitu

Nova jama »velikanka«

OZREN LUKIĆ

ZAGREB

Speleološka istraživanja jame Munižabe, pete po dubini jame u Hrvatskoj, započela su tokom prvosvibanjskih praznika ove godine te su trajala do završetka mini-ekspedicije »Crnopac 89« organizirane pod pokroviteljstvom »Večernjeg lista« početkom kolovoza. Tokom ovog perioda organizirano je pet istraživačkih akcija u trajanju od ukupno 23 dana provedenih na terenu, istražujući jamu Munižabu, jamu Burinku i šest novih objekata te rekognoscirajući teren. Nakon prvog ulaska u jamu Munižabu do dubine od 130 m jamu smo opremili s užetima, što se pokazalo vrlo praktičnim. Sudjelovalo je 20 speleologa iz 4 zagrebačka društva i to SO PD »Željezničar«, SO PDS »Velebit«, SD »Ursus spelaeus« i DISKF-a. Organizator svih istraživanja bio je SO PD »Željezničar«.

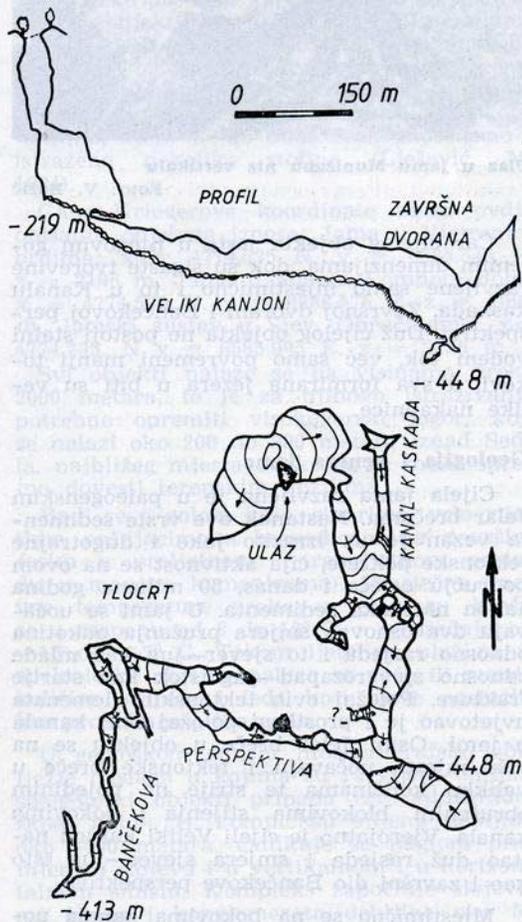
Opis jame

Jama Munižaba nalazi se u masivu Crnopca u južnom Velebitu. Otvor dimenzija 30×25 m smjestio se neposredno prije prijekoja puta Gračac—Duman, odnosno na ličkoj strani. Otvor je udaljen od puta oko 100 m u smjeru istoka. Ulazi se s južne, tj. najniže strane otvora te se dolazi na vertikalnu od 206 m koja je tehnički razbijena na 8 dijelova od po 9, 11, 52, 32, 22, 4, 65, 11 m. S vertikale ulazi se u dvoranu površine 185×60 m čija visina varira od 30 do 75 m. U južnom dijelu dvorane nalazi se omanji prolaz, kroz koji se osjeća jaka cirkulacija zraka, a vodi u daljnji nastavak objekta, odnosno u Veliki kanjon kojim se spuštamo do dna jame, u početku strmiije, a poslije nešto blaže. Širina Velikog kanjona mjestimično prelazi 50 m, a visina mu varira od 20 do 70 m. Na dubini od 342 m nalazi se jezero koje se daje zaobići kanalom nazvanim Prečica. Na ulazu u Završnu dvoranu nalazi se vertikala za čije svladavanje je potrebno uže od 25 m. Dvorana je izduženog oblika, dimenzija 150×40 m, u čijoj se sredini, uz si stijenu, odnosno na najnižoj koti dvorane, nalazi uski prolaz među blokovima kojim se silazi na dno jame od 448 m. Za silazak je potrebno uže od 30 m.

Neposredno prije ulaska u Završnu dvoranu odvaja se kanal u smjeru zapada nazvan Bančekova perspektiva, čija dužina iznosi 1115 m. Kanal na dva mjesta doseže dubinu od 412, odnosno 413 m na samom južnom kraju. U kanalu se nalaze tri jezera, od kojih dva treba savladati čamcem, ako se želi spustiti bilo do kote 412 ili 413 m. Isto tako, za spuštanje do spomenutih kota potrebna su užeta i to uže od 15 m i 20 m za kotu 413 m, odnosno uže dužine 55 m za

silazak na kotu 412 m. Osim ovog odvojka od Velikog kanjona odvajaju se još dva kanala. Prvi nakon 100 m, od ulaska u Veliki kanjon, u smjeru sjevera. Nazvan je Kanal skada, a dužina mu iznosi 150 m. Specifičnost ovog kanala je njegovo pravolinijsko pružanje u smjeru sjevera, dok mu je dno prekriveno kaskadama i sigastim prevlakama. Drugi, nazvan Kuhtina perspektiva, odvaja se 150 m nakon ulaska u Veliki kanjon u jz. smjeru. To je dolazni kanal kroz čiji strop povremeno dotječe dosta vode. Dužina mu iznosi 100 m.

JAMA MUNIŽABA

SO PD „ŽELJEZNIČAR“ ZAGREB, 1989.

Ulaz u jamu Munižabu niz vertikalu

Foto: V. Božić

Čar cijelog objekta jeste u njegovim golemim dimenzijama, dok su sigaste tvorevine razvijene samo mjestimično i to u Kanalu kaskada, Završnoj dvorani i Bančekovoj perspektivi. Duž cijelog objekta ne postoji stalni vodeni tok, već samo povremeni manji tokovi, a sva formirana jezera u biti su velike nakapnice.

Geologija i geneza jame

Cijela jama razvijena je u paleogenskim Jelar brećama. Nastanak ove vrste sedimenta vezan je uz izrazito jake i dugotrajne tektonske pokrete, čija aktivnost se na ovom području osjeća i danas, 50 miliona godina nakon nastanka sedimenta. U jami se uočavaju dva osnovna smjera pružanja pukotina odnosno rasjeda i to sjever—jug kao mlađe odnosno sjeverozapad—jugoistok kao starije frakture. Položaj ovih tektonskih elemenata uvjetovao je i prostorni položaj svih kanala u jami. Osim Jelar breće u objektu se na više mjesta uočavaju i tektonske breče u velikim količinama te strije na pojedinim obrušnim blokovima stijanja i bokovima kanala. Vjerojatno je cijeli Veliki kanjon nastao duž rasjeda i smjera sjever—jug isto kao i završni dio Bančekove perspektive.

Mjestimično se na bokovima kanala uočavaju strujnice i vrtložni lonci koji ukazuju na jake i velike vodene tokove što su

nekada protjecali objektom. Međutim, danas je objekat poprilično zarušen, dno kanala je gotovo svugdje prekriveno velikim blokovima koji onemogućuju uvid u cjelovitiju sliku hidrogeološke funkcije objekta. Na dnu od 448 m isto kao i na koti 413 m očita su vrlo svježja urušavanja blokova koja ukazuju na današnju aktivnost jame.

Što se tiče geneze, jasno je da je jama nastala duž izraženih pukotina i rasjeda spomenutog smjera, zahvaljujući korozijsko—erozijskom radu vode. Međutim, pitanje je o kojoj vodi se radi i o kolikoj količini. Vjerojatno je gornji dio objekta imao lokalnu hidrogeološku funkciju, odnosno služio je za dreniranje vode iz neposredne okolice, dok je donji dio, počevši s Velikim kanjonom, imao regionalnu hidrogeološku funkciju. Naime, postoji mogućnost povezanosti Cerovačkih pećina i jame Munižabe. Završni dio Donje Cerovačke pećine nalazi se svega 750 m zračne linije od jame Munižabe, a po nadmorskim visinama kanala u dva objekta da se se jednostavno složiti jedna cjelina uzduž koje je nekada protjecao podzemni tok iz smjera Like ka izvoristima u dolini Zrmanje. U razmatranje ove hipoteze treba uzeti, s jedne strane, hidraulički gradijent koji iznosi 0,05 odnosno neotektonsku aktivnost s druge strane. Neotektonski pokreti imaju amplitudu vartikalnih pokreta 900 m, od kojih 270 m otpada samo na razdoblje kvartera.

Perspektiva daljnjih istraživanja

U pogledu daljnjih perspektiva, mogućnosti za nova otkrića svedena su na minimum, odnosno zahtijevaju upotrebu alpinističke opreme. Naime, neistražena su ostala samo dva kanala, u koje je veoma teško ući zbog visokog i prevjesnog ulaza. Naravno, postoji mogućnost previda nekih dijelova, jer se radi o ogromnom podzemnom prostoru, ali i ta vjerojatnost je vrlo mala s obzirom na velik broj ljudi koji je sudjelovao u istraživačkim akcijama (20 speleologa, neki i više od 5 puta).

Zaključak

Uporni istraživački rad u masivu Crnopca posljednjih 11 godina daje očito sve fascinantnije rezultate. Nakon jame Veliko Grotlo (—170 m, dvorana 100 × 100 m), jame Burinke (—290 m, dužina 325 m, dvorana 160 × 90 m), jama Munižaba (—448 m, dužina 2300 m, dvorana 185 × 60 m) treća je i zasad najveća u nizu istraženih jama Crnopca. Iduća »velikanka« je na pomolu, odnosno znademo gdje je ulaz i da joj ulazna vertikala iznosi oko 150 m. Dakle, daljnjim radom na ovom terenu mogu se očekivati nova velika otkrića. Ujedno se sve više slaže »podzemni mozaik« ovoga terena, te se pomalo nazire i cjelovitija slika o građi i nastanku speleoloških objekata u tajnovitom masivu Crnopca.

Jama na Vjetrenim brdima u Durmitoru

Najdublja jama u Jugoslaviji i na Balkanskom poluotoku

DR. MLADEN GARAŠIĆ

1. Uvod

Na Devetom kongresu speleologa Jugoslavije održanom u Karlovcu od 17. do 20. listopada 1984. godine, u zaključnim dogovorima (str. 38) najavljeno je održavanje Međunarodne speleološke ekspedicije »Durmitor 85« u organizaciji Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena (DISKF) iz Zagreba, SD »Proteus« i ASAK iz Beograda, SD »Istra« iz Pazina, SD Crne Gore iz Nikšića, SD »Bosansko-hercegovački krš« iz Sarajeva i DI »V. M. Manda« iz Valjeva. Na ekspediciju su pozvani i speleolozi iz Velike Britanije, Francuske i Poljske. Ukupno je na akciji bilo 48 speleologa, a trajala je od 10. do 25. kolovoza 1985. godine. Vođa ekspedicije bio je dr. Milutin Lješević, a zamjenik vođe i vođa spasavalačke ekipe dr. Mladen Garašić. Voditelji jurišnih grupa, u kojima je bilo od 7 do 9 speleologa, bili su dipl. ing. Tihomir Kovačević, Drago Opašić, Rozomir Tomić i Mihajlo Mandić.

U studenom 1985. godine (prilikom istraživanja Rokine bezdane) najavljeno je novo istraživanje i Međunarodna speleološka ekspedicija »Durmitor 86« u organizaciji Društva za istraživanja i snimanja krških fenomena (DISKF) iz Zagreba. Cilj ove ekspedicije bilo je proronjavanje sifona na 897,5 metara dubine i dodatno topografsko snimanje sporednih kanala u Jami na Vjetrenim brdima. Pored speleologa DISKF-a, sudjelovali su i članovi SOB iz Beograda, SD »Ursus spelaeus« iz Foče, DI »Atom« iz Zavidovića, SD »Zelena brda« iz Trebinja i SD »Bosansko-hercegovački krš« iz Sarajeva. Kao gosti na ekspediciju su pozvani speleolozi iz Velike Britanije. U akciji koja je trajala od 2. do 23. kolovoza 1986. godine sudjelovalo je ukupno 50 speleologa. Vođa ekspedicije bio je dipl. ing. Tihomir Kovačević. Voditelji jurišnih grupa bili su Tihomir Jukica, Žarko Supićić, Ljubiša Kalinić, Predrag Vekić i Dragoljub Stanković.

Ovo je, nakon novinskih članaka, prvi javni službeni prikaz tih speleoloških objekata u našoj speleološkoj literaturi. Nažalost, mora se konstatirati da je o njima u tisku već do sada objavljeno mnogo potpuno iskrivljenih ili poluiskrivljenih podataka. Najčešći krivi podaci se odnose na dubine i nazive objekata, lokalitete i imena istraživača i organizacija. npr: Courbon, P. & Chabert, C. (1986), Franchon, J. C. (1986), Robert, G. (1985), Malečkar, F. (1985), časopisi Meander, vol. 10/85 i Speleoforum 86, Colin, J. (1987), Mihevc, A. & Zlokolica, M. (1988), Mottram, L. (1986), Kuhta, M. (1986) itd.

Prvim istraživačima bilo je dopušteno dati imena pojedinim jamama prema lokalitetima, a dubine su topografski dokumentirane (Garašić, M. 1986. a; 1986. b).

2. Položaj objekata, morfologija i geologija

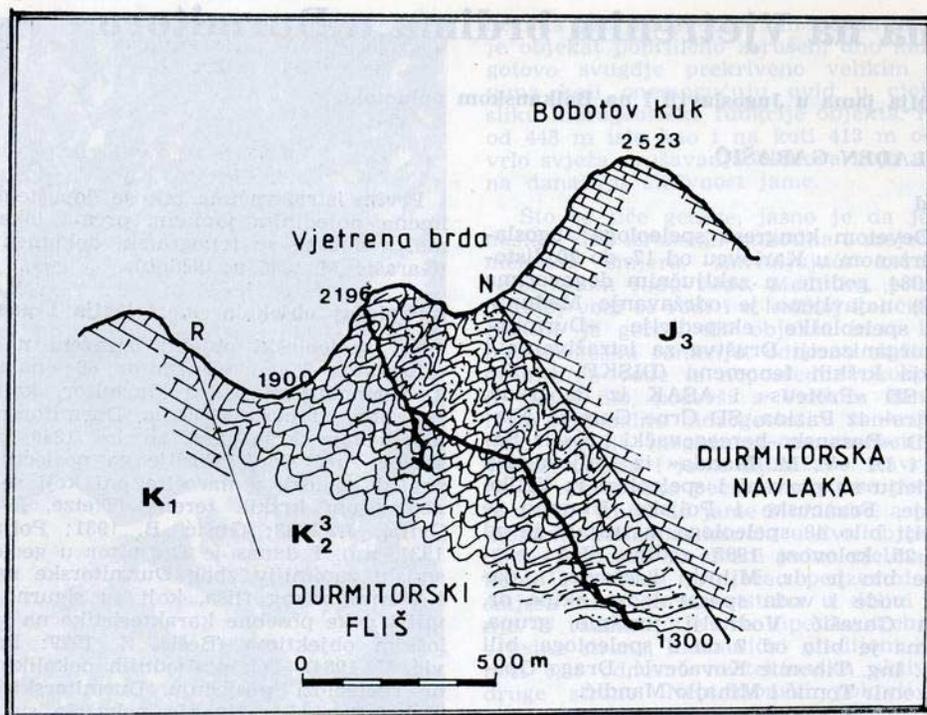
Svi speleološki objekti istraženi na MSE »Durmitor 85« i »Durmitor 86« nalaze se u Nacionalnom parku Durmitor, koji ima površinu od oko 36.000 ha. Durmitorom kao fenomenom krša bavi se još 1840. godine geolog Ami Boué. Poslije ga posjećuju poznatiji geolozi, a naročito oni koji se bave geologijom krških terena (Tietze, E. 1884; Cvijić, J. 1898; Gušić, B. 1931; Poljak, J. 1931. itd). I danas je Durmitor u geološkom smislu zanimljiv zbog Durmitorske navlake i Durmitorskog fliša, koji su sigurno ostavili i neke posebne karakteristike na speleološkim objektima (Bešić, Z. 1979; Radulović, V. 1984). Tek posljednjih nekoliko godina speleolozi posjećuju Durmitorski kompleks. Prva istraživanja pokazala su da je to područje izrazito bogato speleološkim objektima, kojih je do danas rekognoscirano i istraženo nekoliko stotina (Lješević, M. 1984).

Gauss-Kriegerove koordinate ulaza ovdje opisanih objekata iznose: Jama u Vietrenim brdima: $x = 4774.535$ N, $y = 6585.545$ E, $z = 2196$ m. Jama u Malom Lomnom dolu: $x = 4774.520$ N, $y = 6586.575$ E, $z = 2098$ m, Jamski sustav u Sjever. Obručinama: $x = 4774.235$ N, $y = 6585.995$ E, $z = 2136$ m.

Svi objekti nalaze se na visinama preko 2000 metara, te je za njihovo istraživanje potrebno opremiti visokogorski logor, koji se nalazi oko 200 do 300 metara iznad Sedla, najbližeg mjesta do kojeg se može oprema dovesti terenskim vozilima.

Radi se o golom kršu, siparima, vrlo rijetkim pašnjacima s bezvodicom na površini (osim u proljetnom i ranoljetnom periodu u manjim kamenicama). Prosječne dnevne temperature zraka u kolovozu kreću se u rasponu od 8 do 12° C, a u siječnju od -10 do -7° C. Tokom ljeta na ulazima u speleološke objekte nalaze se veće ili manje količine snijega i leda koji može poslužiti kao prokuhana pitka voda.

U geološkom smislu litostratigrafsko obilježje naslaga u kojima su razvijeni opisani speleološki objekti pripada tzv. »durmitorskom flišu«, tj. kompleksu stijena debljine oko 1000 metara. Odlikuje se naglom promjenom slojeva i u vertikalnom i u horizontalnom smislu. Kompleks započinje slojevima breča i konglomerata debljine oko 50 metara, a zatim slijedi intenzivno borana struktura glinovito, laporovito, pjeskovito,

Schematiziran geološki profil: R — rasjed, N — čelo navlake, J₃ — gornjekarski vapnenci, K₁ — donjokredni vapnenci, K₂ — gornjokredni durmitorski fliš

vapnovitog dijela naslaga. Taj dio fliša deo je nekoliko stotina metara. Slijede vapnenci, koji najvjerojatnije prelaze u paleogen-ske vapnence. Starost »durmitorskog fliša« je gornjokredna (senonska — K₂³). Jedno od obilježja koje je uočeno i u svim dubljim speleološkim objektima opisanog područja jest pojava rožnjaka ili čertova, koji svojim slojevitim pojavljivanjem vrlo zorno pokazuju intenzivno boranje naslaga u kojima su stvoreni objekti. Uzevši općenito, radi se o dijelu sinklinorija čije antiklinale i sinklinale prate pad prema sjeveroistoku.

U neposrednoj blizini objekata, koji su svi formirani u gornjokrednom flišu, nalazi se kontakt tzv. »durmitorske navlake«, koja je »navukla« jurske karbonatne naslage na kredni fliš. Neotektonsko gibanje ovog područja je vrlo intenzivno, i tokom neogena i kvartara taj se dio uzdigao preko 1500 metara. Recentni vertikalni pokreti zemljine kore u tom području iznose oko 6 mm/god. (Radulović, V. 1983), a debljina zemljine kore na tom mjestu iznosi između 48 i 49 km na osnovi gravimetrijskog i seizmičkog ispitivanja (Glavatović, B. 1982).

Speleogeološka analiza obavljena u samim objektima potvrđuje mogućnosti nastavljanja Jame na Vjetrenim brdima i ispod 897,5 m dubine, dapače, neke hidrogeološke pretpostavke govore i o potencijalu većem od 1500 metara. Razvojem objekata do čela navlake otvorile bi se nove mogućnosti za nastavak protezanja kanala. Tome svakako pri-

donosi i stalno neotektonsko uzdizanje naslaga. Količina vode koja je uočena u objektima i za vrijeme najveće suše govori o potencijalu eventualnog nastavka jame. Svi objekti se generalno šire prema sjeveru, što je i smjer podzemnih voda, nažalost, za sada još bez dokazanih vodenih veza. Temperatura vode u objektima su ekstremno niske i iznose od 2 do 3° C.

3. Speleološki prikaz, tehnički opis

3.1. Jama na Vjetrenim brdima rekognoscirana je 1984. godine. Tada je bila istražena do 220 metara dubine (poljski speleolozi). Uslijed nedostatka materijala i velike količine vode istraživanja su prekinuta. Tokom 1985. godine istražen je »glavni« kanal« do sifona na 642 m dubine. Na 310 m otkriven je »sporedni« kanal koji je bio prolazan do 420 m, kada je bilo neophodno proširiti usku pukotinu. Uz dobre hidrološke prilike prođeni su i »periodični sifoni« na 590 i 655 m dubine. Jama je istražena do 897,5 m gdje se nalazi sifon. Tokom 1986. god. obnovljeno je topografsko snimanje do 560 m dubine, ronilačke boce su transportirane do 720 m; pokušaj proširivanja i preronjavanja sifona na 897,5 m nije uspio uslijed izuzetno loših vremenskih prilika (kišni period je trajao punih 8 dana). Pronađeni su i neki sporedni kanali.

Skokovi i vertikale

Jama ima pretežno vertikalno pružanje koljeničastog tipa, s najvećom vertikalom od 72 m. Skokovi koji se ne mogu svladati bez užeta su: 9 m, 8 m, 50 m, 72 m, 16 m, 12 m, 42 m, 40 m, (10 m, 27 m, 5 m, 4 m, 5 m, 5 m, 12 m, 35 m, 8 m — do sifona na 462 metru), 6 m, 9 m, 6 m, 12 m, 32 m, 34 m, 24 m, 20 m, 14 m, 24 m, 30 m, 12 m, 34 m, 9 m, 22 m, 8 m, 7 m, 9 m, 27 m — do sifona na 897,5 m. Pored toga ima još nekoliko skokova koji se prelaze slobodnim otpenjavanjem.

Kosine

Neophodna je upotreba užeta i na kosinama gdje su postavljeni tzv. »gelenderi«: 23 m, 31 m, 15 m, 17 m, 20 m, 21 m, 5 m. Nagibi kosina iznose između 40 i 70°.

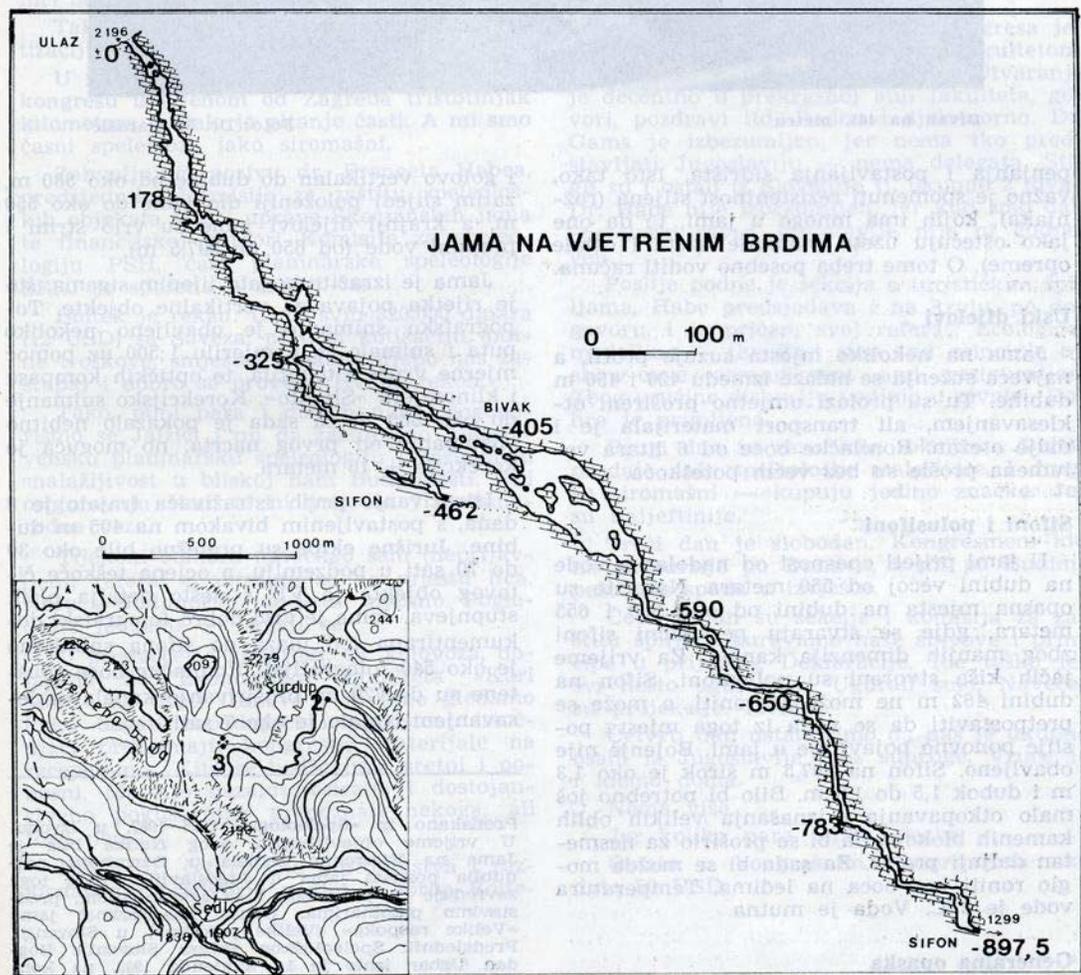
Za spuštanje u jamu do dubine 897,5 m nužno je oko 750 metara glavnih užeta te oko 150 metara užeta za kosine.

Sidrišta

U jami su korištena prirodna sidrišta samo na mjestima gdje su ona sigurna (nažalost, samo na 4 mjesta), a na ostalim mjestima zabijani su spit klinovi za vertikalne i kosine (71 komad). Neki spitovi su zbog loše kvalitete stijene izvan upotrebe, te je neizbježno novo sidrenje prilikom budućih istraživanja. U stijene su zabijani poljski, francuski i engleski spitovi, u mnogome različite kvalitete.

Trošnost stijena

Važno je naglasiti da su stijene u objektu vrlo lako lomljive (tj. »kršljive«), te da je potreban krajnji oprez prilikom spuštanja,

Topografska snimka Jame na Vjetrenim brdima (DISKF). U kutu topografska podloga s označenim položajem speleoloških objekata: 1 — Jama na Vjetrenim brdima, 2 — Jama u Malom Lomnom dolu, 3 — Jamski sustav u Sjevernim Obručinama

Bivak na 405. metru

Foto: Dr. M. Garašić

penjanja i postavljanja sidrišta. Isto tako, važno je spomenuti rezistentnost stijena (rožnjaka), kojih ima mnogo u jami, te da one jako oštećuju užeta (habanje užeta i ostale opreme). O tome treba posebno voditi računa.

Uski dijelovi

Jama na nekoliko mjesta suzuje profil, a najveća suženja se nalaze između 420 i 450 m dubine. Tu su prolazi umjetno prošireni otklesavanjem, ali transport materijala je i dalje otežan. Ronilačke boce od 6 litara volumena prošle su bez većih poteškoća.

Sifoni i polusifoni

U jami prijeti opasnost od nadolaska vode na dubini većoj od 550 metara. Naročito su opasna mjesta na dubini od oko 590 i 655 metara, gdje se stvaraju periodični sifoni zbog manjih dimenzija kanala. Za vrijeme jačih kiša stvoreni su polusifoni. Sifon na dubini 462 m ne može se roniti, a može se pretpostaviti da se voda iz toga mjesta poslije ponovno pojavljuje u jami. Bojenje nije obavljeno. Sifon na 897,5 m širok je oko 1,3 m i dubok 1,5 do 1,8 m. Bilo bi potrebno još malo otkopavanja i iznašanja velikih obliha kamenih blokova da bi se proširio za nesmetan daljnji prolaz. Za sada bi se možda moglo roniti bez boca na ledima. Temperatura vode je 2°C. Voda je mutna.

Generalna opaska

Jama na Vjetrenim brdima spada u vertikalne speleološke objekte koljeničastog i razgranatog tipa. Prvi dio objekta je jako strm

i gotovo vertikalan do dubine od oko 380 m, zatim slijedi položeniji dio jame do oko 550 m, a krajnji dijelovi jame su vrlo strmi i prepuni vode (od 650 do 897,5 m).

Jama je izrazito bogata lijepim sigama, što je rijetka pojava za vertikalne objekte. Topografsko snimanje je obavljeno nekoliko puta i snimalo se u mjerilu 1:500 uz pomoć mjerne vrpce i topofila, te optičkih kompas i klinomjera »Shunto«. Korekcijsko snimanje do oko 560 m za sada je pokazalo nebitno odstupanje od prvog nacrt, no moguća je korekcija ± 10 metara.

Istraživanje prvih istraživača trajalo je 8 dana, s postavljenim bivakom na 405 m dubine. Jurišne ekipe su pretežno bile oko 30 do 70 sati u podzemlju, a ocjena teškoće čitavog objekta je VI⁰ s nešto detalja nižih stupnjeva. Jama je vrlo dobro fotografski dokumentirana (od ulaza do sifona snimljeno je oko 540 fotografija). Ronilačke boce spuštene su do 720 m, proširivanje kanala otklesavanjem trajalo je oko 7 sati.

Pretiskano iz »Speleologa« 1986–1987. u izvodu. U vrijeme objavljivanja ovog članka bila je Jama na Vjetrenim brdima u Durmitoru najdublja poznata jama u Jugoslaviji i zbog toga zavređuje da je, makar i sa zakašnjenjem, predstavimo planinarima. Danas ima primat jama »Velike raspoke« (Velike pukotine) u Sloveniji. Predsjednik Speleološkog saveza Slovenije Bogdan Urbar iznio je 14. studenog 1989. na konferenciji za novinare senzacionalan podatak da Velike raspoke ima dubinu od oko 1100 metara, čime se Jugoslavija uvrstila među osam država u svijetu koje imaju jamu dublju od 1000 metara.

Prosjачka opera

Izješće s Desetog međunarodnog speleološkog kongresa u Budimpešti

JURAJ POSARIĆ
ZAGREB

Međunarodna speleološka unija (UIS) je uredno objavila održavanje svog jubilarnog, 10. kongresa tijekom 13—20. kolovoza 1989. u Budimpešti. Objavila je i cijenu sudjelovanja (kotizaciju) od tričavih 220 USD za punopravnog člana. Istočne zemlje (varšavski ugovor) imale su popust. Francuska, SR Njemačka, Japan, SAD, Jugoslavija i ostale bogate zemlje su tako svrstane na Zapad pa ih se popust nije smatrao. Protestirao sam kod organizatora u ime znanstvene istine: ta, s obzirom na Madžarsku, mi smo južno, a ne zapadno, ali, na žalost, njihovi blagajnici ne znaju zemljopis.

Tako, već pogadate — nismo platili kotizaciju.

U novonastaloj situaciji, sudjelovanje na kongresu udaljenom od Zagreba tristo kilometara postalo je pitanje časti. A mi smo časnii speleolozi, iako siromašni.

Zahvaljujući pozivu dr. Franceta Habea, predsjednika Komisije za zaštitu speleoloških objekata UIS i uprave Škocjanskih jama te financijskoj potpori Komisije za speleologiju PSH, čast planinarske speleologije SFRJ je spašena u zadnji čas.

Boltek je rekao: Uzmi svih 320.000 dinara (12 USD) sa Saveza, plati si kotizaciju, putne troškove, smještaj i ostalo, lijepo nas zastupaj i dobro se provedi. Hvala, rekoh.

Tako, puni para i dobrih nada, dogovorismo se Jalžici i mi da zastupamo jugoslavensku planinarsku speleologiju i poslovličnu snalažljivost u bliskoj nam Budimpešti. Oni osiguravaju stan, a mi prijevoz i međunarodne veze.

Tijekom odmora natuckao sam (neprijavljeni) referat i obresmo se na mjestu lica. Neću o Budimpešti jer je to otrcano. Pogledajte je sami — isplati se.

U predvečerje kongresa, 13. kolovoza, dolazimo do Ekonomskog fakulteta »Karl Marx« na obali Dunava i zavidno gledamo kako bogati zapadnjaci i popušteni istočnjaci preuzimaju kongresne materijale na recepcijama. Kite se bedževima, sretni i ponosni. Mi olfo nezainteresirano i dostojanstveno pokušavamo prepoznati nekoga, ali toga nema.

Nakon tri četvrt sata dostojanstva i razgledavanja predvorja vadim iz torbe Bolte-

kovu listu za prvu pomoć: podatke o madžarskim speleolozima — funkcionarima i prijateljima. Pronalazim dvojicu: dr. Csekő Arpada i dr. Denes Balasza, oni me osobno ne prepoznaju, ali uže nije žniranac: Boltekovo ime im pomaže shvatiti našu situaciju. Roneći suze sirotinjske dokopavamo se jednog bedža i jedne ulaznice za »Welcome party«. Na nju smo, naravno, ušli dvoje. Od svih serviranih delikatesa najbolji je bio Marx s upaljenom karbitkom na palcu brončane ruke, koju je strpljivo držao cijelo vrijeme bakanalija. Našli smo diskefince iz Zagreba.

Zakasnilo smo na otvorenje kongresa jer su zatvorili most Slobode pred fakultetom. A kunu se u novu demokraciju. Otvaranje je decentno u prekrasnoj auli fakulteta, govori, pozdravi itd. Radno i djelotvorno. Dr. Gams je izbezumljen, jer nema tko predstavljati Jugoslaviju — nema delegata. Stigli su i ostali iz Slovenije tj. ukupno 2 (dva). Dr. Habe nije izbezumljen, jer kud smo dali Speleološki savez Jugoslavije nije ni čudno, veli.

Poslije podne je sekcija o turističkim špiljama. Habe predsjedava i na kraju, po dogovoru, i ja pričam svoj referat: Ecological modelling — the first step and principle by show-cave arrangement and restauration. Zbog vrućine diskusiju vodimo u pivnici. Dobro je primljena.

Drugi dan su znanstvene sekcije, a Bančo prodaje naše speleološke materijale. I drugi su siromašni — kupuju jedino značke. Jer su najjeftinije.

Treći dan je slobodan. Kongresmeni idu na ekskurzije po Dunavu, a mi po Budimpešti. Ne spada u izvješće.

Četvrti dan su sekcije i komisija za zaštitu špilja. Uguravamo naše stavove i principe u prijedlog Deklaracije. Ide teško jer svi nešto uguravaju. Ugurali smo. Navečer su projekcije. Izvršne.

Četvrti dan ustanovimo da nas je ukupno osam iz Jugoslavije plus supruge. Vruće je i idemo doma.

Nema više.

Jer koliko para toliko glazbe.

Ostalo u kongresnim materijalima ako date 50 USD.

Ne mogavši dočekati novi broj časopisa Speleolog (za 1986-87) nekolicina članova SO PD »Zeljezničar« izdala je u svibnju 1989. bilten formata A-4 u fotokopirnoj tehnici na 15 listova finog papira. Bilten je odraz velike volje i želje da se ne zaboravi akcije koje su s velikim entuzijazmom obavili članovi SO-a u zadnjih nekoliko godina. Inicijator i urednik biltena je Igor Jelinić, član SO-a koji živi u Karlovcu gdje je i štampan bilten. Uvodnu riječ napisao je urednik, a glavne članke, posvećene istraživanju jama na srednjem Velebitu (Stirovači), od kojih su najznačajnije: Klementina I (-269 m), Klementina III (-333 m), Klementina IV (-300 m), Klementina V (-180 m) i Ponor u Klepinjoj dublji (-238 m) napisali su I. Jelinić i Jadranko Ostojić. I. Jelinić je dao i opis spuštanja u Brezno pri Leški planini (-534 m) zajedno sa slovenskim speleolozima, i osvrt na izložbu Krapinskog pračovjeka i Dragutina Gorjanovića-Krambergera, a Ozren Lukić opis istraživanja jame Burinke na južnom Velebitu (-290 m) i jame Veliko grotlo (-170 m). Na kraju je objavljen popis najdubljih jama u Hrvatskoj i popis najdubljih i najdužih spel. objekata u svijetu. U biltenu je objavljeno 11 zanimljivih fotografija Igora Brzaja i nacrti 8 najznačajnijih istraženih jama na Velebitu, kao i kratka biografija Jadranka Ostojića (I. Jelinić).

Iako tekst nije lektoriran, pa ima mnogo štamparskih i stilskih grešaka, tekst je sadržajno vrijedan. Bilten je tiskan u svega pedesetak primjerala i poslan je svim spel. knjižnicama u Jugoslaviji i nekim pojedincima. Dokaz je da se i s malo novca mogu objaviti vrijedni rezultati spel. rada. Hvala Igoru na ovoj inicijativi.

Vlado Božić

SPELEOLOGIJA U ČASOPISU »PROTEUS«

Slovenski prirodoslovni časopis, koji izlazi u Ljubljani već 51 godinu, povremeno objavljuje članke i druge napise vezane uz speleologiju, pa tako i u broju 9/10 za svibanj-lipanj 1989. god. Glavni članak ovog broja napisao je Jurij Andelić pod naslovom »Zanimljivosti krškog svijeta nad Bohinjskim jezerom« u kojem je opisao jamski sistem Brezno pri Gamsovi glavici - Botrovo brezno (-819 m), i više dubokih jama: Majska jama (-592 m), Brezno Martina Krpana (-451 m), Cefizljeva jama (-448 m) i dr., ilustriran sa šest lijepih fotografija u boji. Matija Gogala dao je prikaz životnog puta akademika-speleobiologa Jožeta Bolea koji se posebno bavio proučavanjem špiljskih puževa, a Marko Aljančić popis i tumačenje svih naziva čovječje ribice. Časopis se redovno može nabaviti u knjižari »Mladinska knjiga« u Zagrebu na Preradovićevu trgu.

Vlado Božić

PREDAVANJE O ŠPILJI BEZDANJACI

Arheolog dr. Ružica Bižić-Drechsler održala je 7. lipnja predavanje u Arheološkom muzeju u Zagrebu o arheološkim nalazima u špilji Bezdanjaci kod Vrhovina u Lici. Povod za ovo predavanje bio je interes koji su pokazali polaznici 19. zagrebačke spel. škole na završnoj akciji u špilji Bezdanjaci gdje su na licu mjesta vidjeli arheološke nalaze stare 29-34 stoljeća. U toj špilji, koja ima jamski ulaz dubok 30 m i koja se dalje strmo spušta u dubinu, nađeno je posmrtnih ostataka od oko 200 osoba nekog nepoznatog naroda iz kasnog i srednjeg brončanog doba sve do dubine od 120 m. Špilja i nekropola u njoj otkriveni su još 1960. a znanstveno istraživanje i obrada arheoloških nalaza trajala je do 1979. god. Istraživanje nekropole i obradu nalaza vodila je i obavila arheolog R. Bižić-Drechsler, celi ovotopio spel. istraživanje špilje obavio je SO PDS »Velebit« (špilja je duga 1176 m a duboka 200,5 m), obradu paleontoloških i geoloških nalaza obavio je dr. Mirko Malez, a

radiokarbonsku analizu (određivanje apsolutne starosti) drvenih predmeta i siga dr. Alica Sljepčević i dr. Duško Srdoč.

Na predavanju, popraćenom dijapozitivima, prikazani su razni predmeti nađeni u nekropoli: keramičke posude (neke promjera i 60 cm i visoke do 1 m), predmeti od drva (žlice, luči i dr.), brončano oružje i oruđe, te brončani nakit, i istaknuto veliko značenje ovih nalaza. Prikazani su i nalazi iz drugih špilja u Lici iz brončanog i željeznog doba za usporedbu s nalazima iz Bezdanjaca.

Nakon predavanja su slušaoci (sve članovi SO PD »Zeljezničar«, »Velebit« i »Japetić«) razgledali prethistorijski dio izložbe muzeja gdje su stalno izloženi predmeti o kojima je bilo govora na predavanju. Kako je među prisutnima bilo više članova koji su sudjelovali u otkrivanju i istraživanju ove zanimljive špilje i koji su nalaze vidjeli »in situ«, nakon predavanja i tokom razgledavanja razvila se diskusija o ljudima koji su prije tri i pol milenija ulazili u špilje i jame, o opremi koju su mogli koristiti za boravak u špilji (rasvjeta) i opremi za svladavanje jama u špilji (u ovoj špilji trebalo je svladati jednu vertikalu od 30 m i više manjih od 4-6 m), općenito o potrebi ulazanja u jame u tom davnom vremenu i o potrebi dalje suradnje arheologa i speleologa.

Vlado Božić

DESETI KONGRES SPELEOLOGA JUGOSLAVIJE

Održan je u organizaciji Saveza speleologa Bosne i Hercegovine u Ilidži kraj Sarajeva u hotelu »Srbija« od 27-30. listopada 1988. godine. Kongresu je prethodila sjednica Predsjedništva, kojoj je na dnevnom redu bila podjela dužnosti i detalji programa rada Kongresa. Kongres je počeo plenarnim zasjedanjem kao I. dio Konferencije SSJ. Podnešeni su izvještaji o radu Predsjedništva SSJ, republičkih speleoloških saveza i društava, komisija i potkomisija SSJ, kao i odbora SSJ. Rad kongresa nastavljen je u tri sekcije paralelno svakog dana. Sekcije su bile pod nazivima: Fizička speleologija i karstologija; Karstologija i hidrologija; Karstologija i geomorfologija; Tehnika speleologije i dokumentacija; Paleontologija; Speleoarheologija, povijest i biologija. Održano je oko stotinu referata.

Poslije podne dio sudionika posjetio je Zemaljski muzej u Sarajevu, a navečer je održana projekcija dijapozitiva iz Postojnske i Škocjanske špilje. Speleolozi iz Hrvatske pokazali su dijapozitive sa svojih najvažnijih istraživanja u protekle 4 godine.

Drugi dio Konferencije održan je u plenarnom sastavu, na kojem su najprije voditelj sekcija dali izvještaje o održanim referatima, a onda je otvorena diskusija iz koje su proizašli razni prijedlozi za dalji rad. U nastavku predloženi su pojedinci za zaslužne i počasne članove SSJ, kao i za članove budućeg Predsjedništva i Konferencije SSJ. U idućem mandatu razdoblju od 4 godine funkciju SSJ vršit će Speleološko društvo Makedonije.

Organizator je za Kongres objavio: Bilten SSJ br. 3/1988. s programom kongresa, Bilten Naš krš br. 23 posvećen u cijelosti spel. opremi i tehnici, i br. 24-25, u kojem je objavljen dio referata dostavljenih ranije, kao i prvi broj novog biltena SSBiH pod nazivom SpeleoBiH (br. 1-2/1988) u kojem je također objavljen dio referata. Organizator je izradio još naljepnicu, kovertu, plakat, i svakom učesniku bezdš s imenom. U jednoj dvorani je postavio spel. izložbu koja je sadržavala: spel. ambleme, naljepnice, zastavice, prospekte turističkih špilja, kalendare, filatelističke marke, kovertu, čestitke, fotografije i nacrtne spel. objekata.

Prisustvovalo je osamdesetak članova iz cijele zemlje, a među njima i Joža Lorbec iz Kopra, za sada jedini proizvođač spel. opreme u Jugoslaviji, koji je tu predstavio svoje najnovije proizvode.

In memoriam

SJEĆANJE NA POKOJNE RIJECKE PLANINARE

U društvenim prostorijama PD PTT »Učka« Rijeka, planinarka Marija Klobučar održala je nadasve zanimljivu i osebniju demonstraciju svojih dijazopozitiva snimljenih na brojnim planinarskim stazama. Radi se o tome da se Dušni dan (2. XI) poklopio s redovnim tjednim sastankom društva. Marija, inače profesionalni fotograf i član »Učke« od osnivanja 1957. godine, odabrala je seriju svojih dijazopozitiva tako, da na njima pored ostalih budu i svi pokojni članovi društva. U seriju tih dijazopozitiva značajki je uvrstila prekrasne snimke planinskog cvijeća.

Za sve nas to je bio poseban doživljaj i svojevrsno ugodno iznenađenje. Ponovno smo bili na planinarskoj stazi, na radnoj akciji, na veselici, s mnogima već pomalo i zaboravljenim planinarima i planinarima.

No, nisu to bili samo članovi »Učke«. Bili su tu s nama i gotovo svi pokojni planinari iz svih riječkih planinarskih društava. Prisutni su prikazivanje često prekidali evociranjem raznih doživljaja, zgodna i nezgodna, čime redovno obiluju planinarski izleti. Napustili smo sastanak s nekim unutrašnjim zadovoljstvom, s osjećajem da smo se tom Marijinom demonstracijom snimaka nekako odužili našim planinarskim pokojnicima.

Miljenko Pavešić

BOŽENA KRALJEVA (1904—1989)

Početak srpnja umrla je naša slavna dramska umjetnica Božena Kraljeva. Tom su prigodom sve novine donijele opširan prikaz njezina života i istaknule umjetničku kvalitetu njezine glume. Čitaoci su ipak bili prikraćeni za jedan detalj iz njezina društvena rada: bila je član planinarske organizacije i dugo godina aktivna planinarka. No ni pod starost, kada više nije mogla planirati, nije zaboravila na planinarsku organizaciju — zahtijevala je da se njezine planinarske iskaznice poslije smrti predaju Planinarskom savezu Hrvatske, što je bilo i učinjeno. Iz njih doznajemo da je član PD »Zagreba Matica« od 1956. a po otkusnutim žigovima vidimo da je najviše posjećivala Sljeme. Njezina lijepa gesta obavezuje nas da se i na ovom mjestu sjetimo te divne osobe, koja je u dugogodišnjoj i uspješnoj glumačkoj karijeri blistala poput zvijezde na kazališnom nebu. (ZP)

Obljetnice

DVADESET GODINA PLANINARSTVA U ZADRU

PD »Paklenica«, Zadar, ove godine mnogim uspjesima proslavilo je 90. godišnjicu organiziranog planinarstva u Zadru. Ovih dana održalo je i Svečanu skupštinu. Skupštini je, osim članova društva, prisustvovao tajnik SFK općine Zadar Marijan Klaniac, predsjednik Odbora planinarske organizacije Dalmacije Ivo Antunac, delegacije skoro svih planinarskih društava Like i Dalmacije i predstavnici nekih radnih organizacija, ustanova i škola iz Zadra i okolice.

Na Skupštini je podnio referat u povodu 90. godišnjice »zaslužni član i dugogodišnji predsjednik društva«. Pored ostalog, on je istakao da je društvo u toku svog postojanja imalo uspona i padova, ali da je u cjelini uzevši postiglo izvanredno dobre rezultate, a naročito od najnovije obnove 1961. godine. Od toga vremena do danas ono se omasovilo, dobro organiziralo, izgradilo vlastiti planinarski dom u Paklenici sa 46 ležaljaka, uvelo vodu i struju u dom izgradnjom hidrocentrale i bazena koji je podesan i za kupanje, izgradilo skloništa na Ivinim vodicama i Stapu, obnovilo mnoge stare i otvorilo nove planinarske putove i staze, pored ostalih i Planinarski paklenički put koji je od 1972. godine prešlo 1403 planinara iz cijele zemlje. Razvilo je sve vrste aktiv-

MEHMED SALKIĆ (1919—1989)

Dana 22. kolovoza zadesila je PD »Plješivca« iz Bihaca velika žalost i gubitak: tiho i nečujno otišao je u vječnost jedan od osnivača društva i dugogodišnji planinarski aktivist. Radio je predano i nesebično na organizacijskim poslovima, a osobito na izgradnji planinarskog doma »Ante Rukavina« pod Plješivicom i uređenju njegove okolice. Znao se toliko zanijeti radom da ne bi stigao ni pojesti hranu što ju je ponio sa sobom. Svojom upornošću i ljubavlju za planinarstvo bio je sjajan primjer mladim članovima. Planinar koji se na grobu oprštao u ime društva rekao je: »Eto, ima ljudi koje nose visoki ideal, za koje se vrijedno boriti i žrtvovati bez materijalne koristi za sebe«. Stari čitaoci »Naših planina« možda će se sjetiti Salkića po njegovim putopisima »Nevojle s Plješivicom« (1964), »Nevojle s Osječenicom« (1965), i »Na Satoru i Klekovači« (1970), pisanih narodnim stilom i sa humorističkim akcentom. PS BiH odlikovao je Salkića svojim najvišim priznanjem — Zlatnom značkom. a »Naše planine« odale su mu priznanje time što su još davne 1974. godine objavile njegov portret i životopis.

Hamdija Stočanin

MILOMIR RISTANOVIĆ (1914—1989)

Planinari Gornjeg Milanovca su se 28. 8. dostojanstveno oprostili od svog dugogodišnjeg načelnika Planinarsko-smučarskog društva »Rudnik«, Milomira Ristanovića — Rileta. U svom bogatom radnom vijeku radio je u »Krušiku« iz Valjeva i u beogradskom »Minelu«, a po potrebi službe, kao mašinski inženjer, radio je i u Burmi, Iraku, Siriji i Libanu, za što je dobio mnoga društvena priznanja. Gdje god je boravio aktivno je radio na razvoju planinarstva, na osnivanju i omasovljenju novih planinarskih društava i izgradnji planinarskih domova. Bio je dugo godina član PSD »Pobeda« iz Beograda te inicijator osnivanja PSD »Magleš« iz Valjeva i PSD »Rudnik« iz Gornjeg Milanovca i najzaslužniji za izgradnju planinarskih domova na Jablaniku kod Valjeva i Ješevcu iznad Gornjeg Milanovca. Osvojio je vrhove skoro svih planina u Jugoslaviji i mnoge značajne u Evropi, Africi i Aziji. Za rezultate postignute u razvoju planinarstva dobio je zlatne značke PSJ, Srbije i Hrvatske, srebrnu značku Slovenije, diplomu počasnog doživotnog predsjednika PSD »Magleš« i mnoga druga priznanja.

nosti koje se u planinarstvu mogu razviti, od izletništva, sneleologije i alpinizma do vodičke službe, gorske službe spašavanja i zaštite prirode i čovjekove okoline, uspješno je održavalo sve planinarske objekte i uredno ih snabdjevalo. školovao velik broj kadrova itd. O tome svjedoče brojna priznanja i odličja koja su društvu i njegovim članovima za to vrijeme dodijeljena, rekao je on.

Zatim su pročitane odluke o dodjeli društvenih priznanja i odlikovanja PSH i PSJ. Društvena priznanja dobila su 23 zaslužna člana i 14 radnih organizacija, ustanova i škola iz grada i okolice koje su nam u zadnje vrijeme pomagale. Plaketu PSH dobila su 2. Srebrni znak PSH 3 i Brončani znak PSH 4 člana. Skupština PSH predložila je da PSJ dvojič članova dodijeli Srebrni znak PSJ, a društvu Zlatnu plaketu PSJ, međutim, u međuvremenu PSJ nije imao sjednicu.

Poslije podjele priznanja većina gostiju pozdravila je Skupštinu i čestitala društvu, a neki su uručili društvu prigodne poklone. Nakon toga priređen je skromni koktel koji je protekao u međusobnim razgovorima i izmjeni mišljenja, a potom je za 21. i 22. listopada u čast jubileja zakazan kolektivni izlet u »Borisov dom« i dobrovoljna radna akcija na uređenju doma i njegovog okoliša.

Đ. P.

● **»Biokovo — planina i planinarstvo«** naslov je knjige koju priprema za tisak PD »Biokovo« iz Makarske u povodu 60-godišnjice osnutka. Njezin je autor stari planinar, pravi Biokovac i dobar poznavalac teme, Ivo Punarić. Pored društvene kronike u knjizi će biti karta Biokova i velik broj ilustracija. Doznakom 200.000 din (cijena 18. rujna 1989) na žiro račun PD »Biokovo« 34440-678-5423 SDK Makarska, pomoći ćete ovu akciju i osigurati lijepu knjigu za svoju planinarsku knjižnicu.

● **Kolekcija velebitskih razglednica.** Član PD »Novi Zagreb« dr. Nenad Vadić, veliki ljubitelj Velebita, u nastojanju da proširi izbor razglednica naše najljepše planine, tiskao je i drugu kolekciju izabranih motiva, u koloru. Nakon prve serije, u kojoj je bilo šest motiva, u novoj seriji je devet novih. Prva serija je rasprodana, a druga, koja je tehnički mnogo bolja, može se naručiti kod

PD »Novi Zagreb«, 41020 Novi Zagreb, p. p. 65. Informacije na tel. 670-308. Motivi su: Oštarije, Simonovića Stapa, Žuti kuk, Paklenica, Premužičeva staza, Pag s Velebita, Dabarski kukovi i Degenija, Zavižanska kotlina i cvijet Pulsatilla vernalis.

● **Ekološki glasnik«** naslov je časopisa koji počinje izlaziti poslije Nove godine u Zagrebu. Glavna tema prvog broja bit će rijeka Krka. U nastavcima će izlaziti članak »O ekološiji jednostavnim riječima«. Stalne su rubrike »Vaša pisma« i »Novosti iz znanosti i tehnike«. Uredništvo poziva planinare na suradnju. Objavljeni prilozi se honoriraju. Prilogi i prijedloge slati na adresu urednika i izdavača: Dr. Ante Pelivan Donja Lomnica, Duga cesta 59, 41410 Velika Gorica.

● **Saletto: Beskrajem svijeta,** Stavnost, Zagreb, 1989, 221 stranica, prilozi u koloru, brčkano.

150.000 din. Svjetski putnik, alpinist, himalajac, TV snimatelj i novinar Mario Saletto, čije smo zanimljive i dobro načinjene putopisne serije iz Azije, Afrike i Južne Amerike gledali na TV Zagreb, sada je svoje doživljaje iz egzotičnih krajeva prikazao i u putopisnoj knjizi. Naše će čitaoce osobito zanimati poglavlja iz Anda i Himalaje. Ovaj neumorni zagrebački publicist, ističemo, svoju je prvu putopisnu reportažu objavio 1958. godine u »Našim planinama« pod naslovom »Tour de Yugoslavie« u kojoj je opisao krug od 1300 km proputovan na biciklu. Godine 1985. čitali smo u NP njegov putopis u nastavcima »Beskrajem Kordilijera«. Na prezentaciji njegove knjige 17. srpnja doznali smo da namjerava neke svoje putopise objaviti kombinirano: na video trakama uz popratan tekst u tiskanom obliku. Bit će to prvi takav pokušaj u našoj zemlji, pa mu poželimo pun uspjeh! (ZP)

Alpinisti i penjači

● **Najbolji u Jugoslaviji.** I ove godine je Franci Savenc zajedno s nekoliko poznanika uredio naj-88. ranglistu onih koji su prošle godine kod nas uradili najviše u alpinizmu.

ALPINISTKINJE

1. Ksenija Lenarčić (AO Matica)
2. Betka Galičić (AO Matica)
3. Katja Kozin (AO Matica)
4. Jelka Tajnik (AO Ravne)
5. Marija Stremfelj (AO Kranj)

ALPINISTI

1. Silvo Karo (AO Domžale)
2. Tomo Česen (AO Kranj)
3. Franček Knez (AO Impol)
4. Janez Jeglič (AO Domžale)
5. Slavko Svetličič (AO Idrija)
6. Bojan Požkar (AO Železničar)
7. Izstok Tomazin (AO Tržič)

PENJACICE

1. Petra Vencelj (AO Železničar)
2. Nuša Romih (AO Tržič)
3. Jelka Tajnik (AO Ravne)
4. Ines Božić (AO Koper)
5. Marija Stremfelj (AO Kranj)
5. Simona Škarja (AO Mengeš)

PENJACI

1. Srečo Rehberger (AO Kranj)
2. Tadej Slabe (AO Matica, Avventura)
3. Vili Guček (AO Trbovlje)
4. Marko Lukič (AO Maribor)

● **Yu-natjecanje na Braču** organizirali su ITU iz Ljubljane, Zlatni rat iz Bole i AO Mengeš. Rezultati muških: 1. Tadej Slabe, 2. Vili Guček, 3. Neje Zaplotnik itd. Rezultati žena: 1. Mojca Oblak,

2. Metka Lukančić, 3. Marjeta Tomšič i 4. Slavica Stojaković.

(Dare Božić)

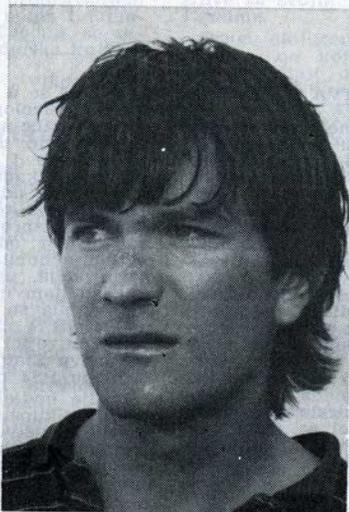
● **Talijanski »Alp«** i engleski »Mountain« u superlativima pišu o jugoslavenskom alpinizmu. »Alp« u broju 54. za oktobar u članku »23 ore per la nord dello Jannu« proglašava uspon Tome Česena (29) iz Kranja za najteži uspon godine. Ispenjao ga je sam i to na alpski način. Komentar: prošla su vremena velikih ekspedicija, danas se u vrh svjetskog alpinizma dolazi akcijama što kraćeg trajanja i bez visinskih

logora. »Mountain« je objavio članak na šest stranica o uspjehu Kara i Jegliča na Cerro Torreu. (Dare Božić)

● **U El Capitanu,** California, Slovenci Janez Kešner i Marjan Kovač ispenjali su nekoliko lijepih smjerova: u Half Dome za 16 sati Regular NW Face Rout, a u Capitanu North America Wall, ali su nakon deset dužina odustali jer se Kovač ozlijedio. Poslije su prošli kroz smjer Nos za samo 22 sata. (Dare Božić)

● **Novi smjerovi slobodnih penjača:** Srečo Rehberger je u Boh. Beli ispenjao smjer s ocjenom IX i dva s IX+; Matjaž Ravhekar u Martuljku Pojdem u rute (IX); Benjamine Ravnik u Budeščah kod Radovljice tri smjera (VIII, VIII+, IX-); Matej Mejovšek u Peku kod Velenja smjer Briljatinus (8a); Bogdan Geržaj nekoliko teških uspona: u Bell, u Costier kod Trsta i Risniku kod Divače (IX+ — X-); Mate Mežovšek je osim svog smjera u Penku ispenjao i Preobrazbu. (Dare Božić)

● **Na svjetskim prvenstvima** naši sportski penjači bi postizali veće uspjehe da je više finansijskih sredstava. U Bugarskoj su 21. i 24. rujna nastupili Tadej Slabe i Marko Lukič i prvi dan se uvrstili među 20 najboljih. Oba su se uvrstila i u polufinale, a u finalu Slabe je bio osmi. Pobjednik je bio Francuz Didier Raboutou. Naših vjerojatno neće biti na Jalti zbog finansijske oskudice, ali je nađe da će sudjelovati u Lyonu. U 1990. jedno će se natjecanje za svjetsko prvenstvo održati u Domžalama, Slovenija. (Dare Božić)

Tomo Česen

● **SZ stijenu Ama Dablam**, dosad neispenjanu, namjeravaju svladati Bojan Počkar i Vanja Furlan na alpski način. Visoka je 1800 m i jedna je od najtežih u tom himalajskom vrhu. Dosad je najteži uspon ispenjan u SI stijeni (1985. Carlos Buhler i Michael Kennedy). (Dare Božić)

● **Još nekoliko uspjeha!** Marko Lukić je sve bliže desetki! u Austriji je ispenjao Sandler König (X-). Uroš Grijlj je u Italiji ispenjao Cocomo (IX+, X-). Jelka Tajnik je u Ospu ispenjala Paris Dakar (IX-). Srečo Reberger je u Americi ispenjao jedan od tri smjera X+ i to White Wedding, u kojem nisu uspjeli

poznati penjači, npr. Güllieh. Silvio Karo je u Americi, u Yosemite-tima i Joshua Tree, ispenjao nekoliko vrijednih uspona. To je samo mali dio iz bogate penjačke kronike ovog ljeta. (Dare Božić)

● **Joganand (A1, 300 m)** zasad je najteži smjer u Anića kukku, Paklenica, Ispenjali su ga Miha Praprotnik i Matjaž Ravnekar, a nalazi se između Spomina i Brda Klina. Prvi penjači žele da se ovaj smjer ne kvari ekspanzivnim klinovima. (Dare Božić)

● **Treća utakmica u Bohinju.** Do sada sigurno najbolja utakmica u slobodnom penjanju bila je 12. i 13. augusta u Bohinju. Po pri-

čanju naših poznatih penjača bilo je kao na svjetskom takmičenju. U nedjelju je finale pratilo preko 3000 ljubitelja ovog sporta. Kod žena je pobijedila Damjana Klemenčič (AO Skofja Loka), druga je bila Miranda Ortar (AO Tolmin), treća najstarija takmičarka Marja Stremfelj (AO Kranj). Pobjednik kod muškaraca je naš odličan penjač Vili Guček (AO Trbovlje), drugi je bio talijanski penjač Marco Sterni, treći Tomo Cesen (AO Kranj), četvrti Matej Meļovsek (AO Velenje), peti Kranjčan Jaklič, Jugoslavenski redoslijed nakon tri utakmice: žene: 1. Klemenčič, 2. Stremfelj, 3. Lukančić. Muškarci: 1. Lukić, 2. Šabe, 3. Kuhar, 4. Jamnikar, 5. Cesen (Dare Božić)

Vijesti

● **XX. Runolistov marš** ove je godine održan 1. listopada na trasi Mihaljevac, Gračani, Sopotnjak, Dom Runolist. Na Sopotnjaku, pored izvora i skloništa Sumarije Zagreb organiziran je odmor, gdje su na pripremljenoj vatri planinari mogli sami peći kobasice. Bilo je ukupno oko 50 planinara, koji su dan proveli uz pjesmu i veselje, ali i uz prilično visoke cijene. (J. Sakoman)

● **VII. pohod »U susret zdravlju«** od Samobora do Okića kroz Samoborsko gorje početkom listopada posjetilo je nekoliko stotina planinara, učenika, vojnika i drugih građana. Bilo je ugodno i lijepo, a veselje je izazvalo mnogo značaka i priznanja. Pripadnici JNA dobili su kristalni pečar. (J. Sakoman)

● **Planinarstvo i filatelija.** Nastavljajući svoju bogatu izdavačku djelatnost Filatelističko društvo »Medimurje« Cakovec izdalo je u suradnji s PD »Zelezna gora« u Cakovcu prigodnu otmotnicu i prigodni poštanski žig koji je u upotrebi bio 25. 6. 1989. na pošti Cakovec u čast 65. obljetnice »Zelezne gore« i u spomen na održavanje II. planinarskog vikenda u Medimurju. U čast 65. obljetnice »Zelezne gore« planira se za 9. 12. 1989. prigodni poštanski žig i prigodna otmotnica. Filatelističku izložbu na temu »Planinarstvo na markama« postaviti će istaknuti planinar i sabirač maraka Ljudevit Staničić iz Zagreba 1. 12. — 10. 12. u Cakovcu. Za 10. 12. 1989. kada se u Cakovcu održava 130. savjetovanje Zagorskog planinarskog puta, također je planiran prigodni poštanski žig i otmotnica. Kako kod nas ima dosta sabirača prigodnih poštanskih otmotnica i žigova na temu planinarstvo, organiziran je servis sabiračima, koji trebaju poslati otmotnice s nalijepljenim markama koje će navedenog dana biti na pošti u Cakovcu zigosane i poslane na adresu pošiljaoca. Zainteresirani se mogu obratiti na PD »Zelezna gora«, poštanski pretnac 76, 42300 Cakovec. (Dario Stella)

● **Sibireja kroatika procvjetala u kolovozu!** Poznato je da Sibireja kroatika ima svoja staništa na Velebitu i to na samo nekoliko mjesta. Jedno je od njih na Malom Brizovcu iznad Karlobaga. Na tim svojim staništima sibireja redovito cvjeta početkom lipnja da bi već oko 10. lipnja ti cvjetovi potamnili i uvenuli. Sa spomenutog staništa prenesen je jedan grmič od nekoliko grančica sibireje visokih tridesetak centimetara u Gospić i posaden. Dobro se razvijao i rastao i sada doseže visinu oko 150 cm, redovito cvjeta početkom lipnja i nagnut je prema zapadu kao i svi primjerci na Velebitu. Ove godine, koja je počela u Lici izrazito mekanom zimom i bez snijega, a nakon zime bilo neobičajeno puno kiše, primijećeno je da je navedena sibireja procvjetala po drugi put sredinom kolovoza i da se na njezinim najvišim grančicama pojavilo nekoliko cvjetova. Cvjetovi su potrajali desetak dana kao i oni što se pojave u lipnju. Nije poznato događa li se to u kojoj godini i s onim grmovima sibireje na njezinim pravim staništima u Velebitu. (Dr. Ante Rukavina)

● **Manifestacija PD »Bilo«.** Ovogodišnja jesenska planinarska manifestacija koprivničkih planinara održana je u nedjelju 17. rujna pod nazivom »Jesenski prolaz Koprivničkog planinarskog puta«. Pod tim nazivom uvrštena je i u kalendar akcija PSH. Lijep sunčan dan privukao je velik broj mladih planinara, njih 130, članova planinarskih sekcija koje niz godina djeluju na OS »7. studeni 1943« i »Mira Bano« u Koprivnici, te na OS u Sokolovcu, Drnju i Rasinji. Osim starijih planinara iz Koprivnice izletu su bili prisutni i planinari iz Zagreba i Varaždina, tako da ih je ukupno bilo oko 130. Prvi su autobusom do Glogovca stigli mladi planinari iz Sokolovca. Tu su im se pridružili planinarski vođići i zajedno su krenuli KPP-om po obroncima Bilogore. Na najvišem vrhu (309

m) sačekali su planinare iz Rasinje. Okupljenima su vođići pričali o Bilogori za vrijeme NOB-e i razviku planinarstva u Koprivnici, a poslije odmora nastavili su bilogorskim stazama. Zatim su stigli na vrh i druge dvije skupine, iz Drnja i Koprivnice, pa su nakon predaha i oni saslušali izlaganja vođića. Nakon četiri sata pješanja trasom KPP-a svi su se prikupili na PRC-u gdje su uz okrepu i veselu dječju igru ubrzo zaboravili na umor. Mnogima od njih bilo je to prvi puta da su na planinarskom izletu i da tokom jednog dana toliko propješaće. Da se može sakupiti tako velik broj mladih planinara na jedan izlet moramo zahvaliti i odati priznanje požrtvovnim nastavnicima i planinarima koji u svoje slobodno vrijeme vode sekcije mladih planinara na školama u Koprivnici, a to su: Ana Pleskalt, Ignac Horvat i Zvonko Dolence, u Drnju Marijana Horvat, Rasinji Gordana Buhaneč i Sokolovcu Ante Simić. Koprivnički planinari nastoje da upoznaju svoje najmlađe članove najprije s najbližim obroncima Bilogore i Kalnika, a tek poslije, kada dobro upoznaju najbližu okolinu i prodru KPP te nešto nauče o kretanju po planinama, vode ih na udaljenije i veće planine. (Dr. Milivoj Kovačić)

● **Prvaci u orijentaciji 1989.** Po broju osvojenih medalja prvi je »Maksimir« Zagreb, drugi »Tivolik« iz Slovenije, treći »Stražilovo« iz Vojvodine. Po kategorijama prvaci su: M21A Mile Stevanović, duže ove izlete početkom 1990: 2. Sid, M45 Zlatko Smerke, Varaždin, M20 Tomislav Kaniški, Zagreb, M16 Vlada Matuski, Stražilovo, M12 Marko Levar, Tivoli, Z18 Lena Mar'ion, Tivoli, Z14 Ana Ključec, Virovitica, Z19A Ana Pribaković, Tivoli, M35 Josip Dućak, Stražilovo, M18 Dejan Tlič, Paraćin, M14 Borut Vidmar, Idrija, Z35 Mirjana Marchiotti, Maksimir, Z16 Nataša Gabor, Sljeme, Z12 Nevenka Vrba, Dobre Volje, Slovenija.

● **Zahvala PD »Zvijezda« iz Ilijaša.** Predsjedništvo društva želi da na stranicama časopisa izrazi zahvalnost domaćici Borisovog doma u Velikoj Paklenici koja je vrlo spremno radio stanicom obavijestila liječnika u Starigradu o nesreći člana Ranka Draškovića, kojega je ujela otrovna zmija u blizini doma. Unesrećeni je odmah dobio serum, a liječnik je došao automobilom ususret do parkirališta na ulazu i tako je sve dobro završilo. Draškoviću su pomogli i planinari koji su se toga dana našli u domu. Usput da spomenemo, da su članovi društva Armin Begić, Nihad Šljivo, Mirsad Morankić, Ranko Drašković i Zijad Dervišević završili obilazak VPP-a. (Armin Begić)

● **Pohod na Učku** u spomen pripajanja Istre Hrvatskoj i ove je godine organiziralo PD »Kamenjak« iz Rijeke. Glavna svečanost održana je 17. rujna pred Planinarskim domom na Pokloču. Toga se dana popelo na vrh Učke Vojak mnogo planinara iz Rijeke i drugih krajeva Jugoslavije. (D. Mamula)

● **Rud Jugokeramika, OOUR** Porculan iz Zaprešića, poklonila je veću količinu svojih proizvoda kao pomoć našoj akciji »Desetljeće Velebita«. Planinarski savez Hrvatske zahvaljuje se na ovoj primjernoj gesti i znaku razumijevanja na našu djelatnost.

● **»Vjesnik«: Kramp na Mont Blancu.** Planinari su se od srca namijali kad su u zagrebačkom »Vjesniku« od 18. srpnja pročitali, uz lijepu fotografiju petorice alpinista na vrhu Mont Blanca, ovaj tekst: »Petorica alpinista iz Francuske i SAD popeli su se na vrh Mont Blanca i postavili zastavu u znak obilježavanja 200-godišnjice francuske revolucije i jedan kramp na kojem je ispisan tekst »Deklaracije o ljudskim pravima.« Na slici se lijepo vidi da je taj kramp zapravo cepin, što znači da Vjesnikov »stručnjak« za francuski jezik ne zna da crampom nije kramp nego cepin (kramp je na francuskom pioche ili pic). (ZP)

● **Susreti na Hajli u Prokletijama.** Planinarski savez Srbije i Crne Gore već nekoliko godina organiziraju na ovom prokletijskom vrhu susret za 4. jul, Dan Borca. Ove godine susret je trajao od 1-5. jula. Odazvalo se 22 društva iz istočnog dijela Jugoslavije. Zitelji pružaju punu suradnju, osiguravaju smještaj u školi u Dacićima, a često i prehranu. Uz logorsku vatru svake večeri pjeva se dugo u noć i sklapaju nova prijateljstva. Iz baze u selu Dacićima blizu Rožaja poduzet je uspon na nekoliko visokih vrhova: Zljeb, Kom, Vizitor, Hajlu. Iduće godine očekujemo da nam se pridruže i planinari iz ostalih republika. Slovenci su to već obećali. Obratite se na adresu: PD »Pobeda«, 11000 Beograd, Mačvanska 8, tel. 455-781.

● **III. likovni pionirski ex-tem-pore** održan je 13. oktobra na Snežniku iznad Ilirske Bistrice. Su-

djelovalo je 29 mladih likovnjaka i pet mentora, među njima 12 iz Rijeke i mentori: prof. Lucijano Trinaestić, prof. Sonja Marušić i prof. Branko Marčeta. Sudionike je u planinu doveo autobus, gdje ih je u ime PD »Snežnik« pozdravio predsjednik Vojko Čeligoj. Predsjednik organizacijskog odbora Dimitrij Bonano uručio je nagrade: 1. Polona Čeligoj, 2. Sanja Milardović, 3. Helena Sedmak. Priznanje su dobile i dvije mlade Riječanke: Ozana Svetić i Sanja Smolanović. Među gostima bio je tajnik PD »Platak« iz Rijeke Josip Jurasić. Sva djela iz ožena su poslije u Domu JNA Ilirska Bistrica.

● **23. susret bratstva planinara** PTT Ljubljane i Zagreba održan je ovaj put u Sloveniji, na Koptniku iznad Zidanog Mosta, a domaćini su bili PTT planinari iz Ljubljane. Članovi mjesnog PD »Dol pri Hrastniku« predredili su im srdačan doček.

● **Zadarski veterani planinara**, umirovljenici i članovi PD »Paklenica« izveli su potkraj listopada dobrovoljnu radnu akciju na »Borisovom domu« u Velikoj Paklenici na Velebitu. Akcija je trajala četiri dana. Za to vrijeme postavljen je i bojadisan brodskom bojom novi brodski pod (umjesto dotrajalog) u tri spavaće sobe uz prethodno premaživanje daske sredstvom za višestruku zaštitu drveta. Osim toga oni su u svim spavaćim sobama izvršili popravke na krevetima i drugim dijelovima spavaćih soba doma. Vrijednost uloženi radova cijeni se na preko tri milijarde starih dinara, na što su sudionici akcije izuzetno ponosni. (D. P.)

● **Deset godina stanice GSS Zadar.** U subotu 23. rujna Stanica gorske službe spašavanja PD »Paklenica« Zadar, u »Borisovom domu« u Velikoj Paklenici na Velebitu uz prisustvo brojnih gorskih spasavalaca iz cijele SR Hrvatske, tajnika PSH Nikole Aleksića i još nekoliko gostiju proslavila je 10 godina rada. U okviru skromne svečanosti učjen je osvrn na rezultate rada i nakon toga odati joj je priznanje svih sudionika, a posebno Komisije GSS PSH. Podijeljene su i značke gorskim spasavacima koji su u zadnje vrijeme položili ispite. Stanica, koja sada broji 9 spasavalaca i nekoliko pripravnika, izvela je vrlo uspješnu ljetnu vježbu. Istovremeno održan je i dvodnevni instruktivni tečaj za 27 gorskih spasavalaca i pripravnika iz cijele Republike. Tečaj je organizirala Komisija GSS PSH pod vodstvom predsjednika dr. Aleraja. Tečaj se pokazao vrlo korisnim pa su sudionici odućili da ga ubuduće drže svake godine. (D. P.)

● **PD »Japetić« Samobor** priređuje ove izlete početkom 1990.: 2. 1. Nepoznato Samoborsko gorje, 7. 1. Bjelolasica, Kočevski Rog (skijaši), 21. 1. Krvavec, 28. 1. »Ususret zdravlju« (Oštrc), 4. 2.

Areh, Rogla, 11. 2. Nepoznato Samoborsko gorje, 18. 2. Tragom 26 smrznutih partizana, 24. 2. Drugarsko veće na Velikom Dolu, 25. 2. Arh i Rogla, 11. 3. Ravna Gora i Trakošćan, 18. 3. Smerovišće i Koretić mlm.

● **Trostruko slavlje na Strahinjšćici.** U povodu 800. obljetnice Krapine i 90. obljetnice PD »Strahinjšćica« iz Krapine održan je 11. lipnja kod Planinarskog doma na Strahinjšćici 33. slet planinara Hrvatskog zaborja. Prije 18 godina bio je tu 15. slet, ali ne s tako velikim brojem posjetilaca. Planinare su razdragali »Novi fosili« koji su svojom glazbom pridionijeli veselom »Štimungu«. Među posjetiocima bio je i 84-god. Snji Lujo Herceg iz Budimštine, najstariji sudionik sleta. (J. Sakoman)

● **Radovi na Oštrcu.** Planinarski dom na Oštrcu nalazi se u lošem stanju, zbog čega su poduzeti radovi. U lipnju je isposlojena pumpa za vodu i u rujnu je cisterna napunjena vodom. Radi prilaza pumpi popravljene su put od Sočeve kuće do nje. Uređena je i pristupna staza od Velikog Dola do Oštrca Hofmanovim putem. Pomoć je pružio OOUR »Janjko Gredelj«, a dobrovoljno su radili Gojko Filipović, Branko Kiraly, August Keinerić, Drago Kosić, Viktor Fon, Branko Jadro, Josip Pirjanec, Đuro Sunek, Stjepan Leš, Rade Gavrilović, Tomislav Kopeć, Zvonko Domović, Lenka Torbarina, Branko Cizmeković, Marko Matanović i pisac ovih redaka. (Josip Sakoman)

● **Dan planinara Slovenije** organiziralo je 10. rujna PD »Zelezničar« Ljubljane na Vogaru (1050 m), na zavidnoj visini. Bilo je svega što žele planinari, od razglednica do planinarskih hlača, raznih jela i pića, no cijene su bile uprikladne za slovenske prilike. Posjetioce je dočekala glazba, zatim je priredn kulturno-umjetnički program. Priredbu je posjetio i predsjednik Slovenije Janez Stanovnik. Od Zagrepčana najviše je bilo članova PD »Zelezničar« — pedeset! (J. Sakoman)

● **Brakov vrh na Cíariji,** iznad Korita, gdje je nedavno sagrađeno planinarsko sklonište, posjetilo je dosad 1200 ljudi, najviše iz Pule, Rijeke, Umaga, Kopra i Zagreba, zatim iz Slovenije i ostalih krajeva Jugoslavije. Od stranaca najviše je bilo Talijana (136), zatim iz Holandije, Njemačke, Austrije itd. (J. S.)

● **Orijentacisti iz PD »Torpedo«,** Rijeka, postžu dobre uspjehe. U sklopu Memorijalnog pohoda na Učku 17. rujna osvojili su 4 prva, 3 druga i 1 treće mjesto: Ivan Rudić 1. u M14, Kristijan Sertić 2. u M14, Ramir Kozica 3. u M14, Marina Grgurina 1. u Z14, Marija Vlačić 2. u Z14, Andreja Sikić 1. u Z19, Zoran Lazić 1. u M21, Ivan Kovačić 2. u M35. Vrlo dobre rezultate postigli su i na 23. trofeju »Torpedo«, na kojem su osvojili i prelazni pokal.

SADRŽAJ GODIŠTA

ČLANCI

Aleksić Nikola: Planinarski savez Hrvatske u 1988. godini	3
Aleksić Nikola: Svečanost na Velebitu	193
Aleksić Nikola: Novo planinarsko sklonište postavljeno za dvadesetak minuta	241
Aleksić Nikola: Proslavljena stoljetnica Sljemenske piramide	274
Alfirević Pero: Ljeto na Krčmarici	162
Berljak Darko: Everest — godinu dana prije	6
Berljak Darko: Dossier Everest — na pola puta	8
Berljak Darko: Karta Everesta	13
Božičević dr. Srećko: Slikar velebitskih i ličkih pejzaža	268
Božić ing. Vlado: Sedamdesetipet godina od otkrivanja Cerovačkih pećina	131
Bukša Zeljko: Lavine su zaustavile Zagrepčane na Everestu	273
Cosić mr. Predrag: Sator i Satorsko jezero	205
Cujić Boris: Yosemite Valley	68
Damjanović ing. Aleksandar: Planina Ilica — neizbrušeni dragulj	169
Đurić Tomislav: Planinarska kronika	39, 86, 271
Đurić Tomislav: Od Velike do Trišnjice	263
Filips ing. Đuro: Planinari na Motajici	209
Freljih Jasenka: Kako smo se izgubili u Samoborskom gorju	161
Garašić dr. Mladen: Jama na Vjetrenim brdima u Durmitoru	277
Horvatin Dunja: O baki, krtu i škrinjici s blagom	203
Ivančić Anđelko: Planinarstvo u Ravnoj Gori	215
Jagačić Tomislav: Putositnice s Durmitora i Maglića	55
Jagarić Vladimir: Planinarske pjesme	74, 125
Jovanovski Boško: Na tri šarska jezera u jednom danu	213
Juras Ante: Evo vuka, mila majko!	159
Kantura Želimir: Spojni planinarski put Velika Kapela — Velebit	250
Kaučić Milan: Ljeto u Velikoj	17
Kliko Sakib: Otomalj kog i planinom zovu	52
Klobučar Goran: Na Drgomlju iznad Delnica	13
Kovačević Miodrag i Daniel Vinček: Bogičevica u Prokletijama	25
Kovačić dr. Milivoj: Šezdeset godina PD »Bilo«	85
Kuhta ing. Mladen: Najveći speleološki objekti u SR Hrvatskoj	234
Kuhta ing. Mladen: Najveći speleološki objekti u svijetu	235
Kurtović Borut: Biokovo, GSS i ja u helikopteru	26
Lacković Damir: Po planinama Turske	115
Lacković Damir: Špilja u kamenolomu Tounj	233
Lapenna-Brakus Barbara: Muztagh Ata (7546 m)	145
Lay Miro: Deset godina PD »Đakovo«	42
Lučić Roki Petar: Proljetni dan u Martuljku	202
Lukač Rajko: Krštenje na Minduši	19
Lukić Ozren: Munižaba u Crnopcu na Velebitu	275
Lukšić Darko: Nova planinarska kuća na Čičariji	219
Majetić Goran: Slike s Vinice	62
Majetić Goran: Lović Prekriški	210
Matošin Ankica: Nesreća na Triglavu	165
Meštrović Miroslav: Zaboravljeni nazivi	23
Mihaljević Vladimir: »Desetljeće Velebita«	109
Mikšić Jasenka: Vodice bez vode	120
Miletić Arsen: U strahu su velike oči	209
Mokos Berislav: Dvadesetčetiri sata Matterhorna	113
Oblak Marjan: Planinarstvo u Sloveniji danas	70
Ostojić Đoko: Oluja na Ljubišnji	165
Papeš-Mokos Božica: Kako zaštititi prirodu pod Anića kukom	38
Papeš-Mokos Božica: Jesen u Nepal, godine 1988.	197
Pavešić Miljenko: Ravnogorski planinarski put	217
Pavešić Miljenko: Điperi dolaze	228
Pavlin Tomislav: Sjećanje na dva Badnja	21
Petanjek Božidar: Ravnogorski planinarski put	217
Petričević Smilja: Jednog ranog jutra na obali Tare	163
Piljić ing. Ivica: Sportsko penjanje — novi sport	29

Piljić ing. Ivica: Svjetski kup UIAA »Leeds 1989«	223
Polan Hrvoje: Branimo planine od zagađenja	37
Poljak Mario: Život	243
Poljak dr. Željko: Riječ urednika	36
Poljak dr. Željko: Marjan Breclj	41
Poljak dr. Željko: Marijan Wilhelm	72
Poljak dr. Željko: Vladimir Jagarić	77
Poljak dr. Željko: Marjan Oblak	71
Poljak dr. Željko: XIV. redovna skupština PSH	97
Poljak dr. Željko: Prije stotinu godina	102
Posarić Juraj: Prosjačka opera	281
Puzak Branko: Ama Dablam	105
Ramušćak Dubravka: Uzduž Velebita u jednom vikendu	155
Ristanović Cvetin: Šumski grafiti	51
Ristanović Cvetin: Vikend na Durmitoru	171
Rudenjak kap. Ivo: Snježnik	206
Rukavina dr. Ante: Prilog povijesti prve podružnice HPD-a	81
Rukavina dr. Ante: Kamenčići sa staza	123, 151
Rukavina dr. Ante: Ribnička vrata	237
Savić Vladimir: Iz dnevnika crikveničkog planinara	157
Sliepčević dr. Zvonimir: I opet kiša na Visokim Tatrama	150
Srdanović Teodor: Durmitor — soa nebeska	117
Starić Rudo: Streha	52
Starić Rudo: »— 52«	173
Starić Rudo: Osvrt na članak »Čez megle k soncu«	228
Stojaković Slavica i Boris Cuić: Zagrebački penjački pohod u SAD	65
Sunko prof. Milan: Deset godina Planinarskog puta »Dalmacija«	23
Šincek Mira: Čez megle k soncu	23
Šincek Mira: Samo u planinama ne postoje varke	49
Šincek Mira: Sljemenska bajka i zbilja	121
Šincek Mira: 70 godina PD »Ravna gora« u Varaždinu	222
Šincek Mira: Kamo na izlet? — Na Ravnu goru!	265
Šincek Mira: Četvrt stoljeća doma na Ravnoj gori	267
Štibrić Josipa: Jedno planinarsko poslijepodne	122
Tadin Ivo: Pohod na Triglav	166
Tironi Ivan: Ogulin i Klek u putopisima Augusta Šenoe	182
Trošelj Drago: U rumunjskim Karpatima	15
Trošelj Zdravko: Ja i planina	181
Žalica Slobodan: Pustošenje planinskih šuma u Bosni i Hercegovini	231
Slobodan Žalica: Moje velike stijene	245
— Maleni krpelj — uzrok velikih tegoba	229

PRILOZI BROJU 5—6

Adresar planinarskih društava u SR Hrvatskoj
 Planinarski objekti u SR Hrvatskoj
 Planinarske akcije u 1989. u SR Hrvatskoj
 Stanice Gorske službe spašavanja u SR Hrvatskoj
 Stanice vodiča u SR Hrvatskoj
 Orijentacijska natjecanja u 1989. godini
 Vezni putevi i transverzale u SR Hrvatskoj
 Planinske postojanke v SR Sloveniji

KRAĆI PRILOZI I VIJESTI

Alpinizam i eskpedicionizam	91, 139, 237, 284
»Desetljeće Velebita«	100, 184
Gorska služba spašavanja	31, 87
In memoriam	42, 69, 90, 136, 183, 233
Kamo na izlet	48, 93, 133
Mišljenja i prijedlozi	48, 188
Objetnice	187, 222, 283
Pismo uredništvu	183
Planinari fotografi	72, 135
Planinari slikari	180, 238
Publicistika	49, 93, 136, 189, 236
Speleologija	44, 88, 139, 186, 282
Sportsko penjanje	44, 92, 139, 189, 237, 284
Vezni putevi i transverzale	133
Vijesti	45, 94, 139, 190, 239, 285
Zaštita prirode	90, 188

PRETPLATA U 1990. GODINI

Ovom broju »Naših planina« priložena je uplatnica radi pretplate u 1990. godini. Pretplata iznosi

500.000 dinara ako se uplati do 31. 1. 1990. godine

Nakon tog roka iznos pretplate ovisit će o vrijednosti dinara u vrijeme uplate, što pretplatnici i sami mogu izračunati (npr. na osnovi 8 DEM ili 4,5 USA dolara po službenom tečaju objavljenom u novinama). Za inozemstvo je pretplata dvostruka.

Visina pretplate realno je zapravo mala i to stoga što izdavanje »Naših planina« nipošto nema komercijalnu nego kulturnu i propagandnu svrhu. Pretplatom se pokriva dio troškova, a ostatak iz drugih fondova (dotacijom RSIZ-a za fizičku kulturu, doprinosom iz članskih markica i dobrovoljnim priložima čitalaca).

Nadamo se da će kao i prošlih godina, planinari koji to mogu, dodati dobrovoljni prilog, pa makar zaokruživanjem iznosa naviše. Svima se unaprijed zahvaljujemo i na najmanjoj podršci našem nastojanju da ovo kaotično ekonomsko razdoblje prebrodimo bez mjera koje bi išle na račun grafičke kvalitete ili obujma časopisa.

Molimo svakoga tko više ne može ili ne želi biti pretplatnikom da to pismeno ili telefonski javi izdavaču (041-448-774 od 8—14 sati).

SRETNA 1990. GODINA SVIM ČITAOCIMA I PLANINARIMA!

Izdavač

PLANINARI!

Preko lijepih planina Gorskog kotara prelazi trasa JUGOSLAVENSKOG NAFTOVODA — ekološki najčišći način transporta nafte za potrebe naših rafinerija.

Ako vas putevi planinarenja dovedu ponekad na trasu ili objekte naftovoda — obratite pažnju na eventualne moguće promjene — koje treba odmah javiti na adresu

JUGOSLAVENSKI NAFTOVOD

Dispečerski centar

SISAK

telefon 044/31-633

